T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HARPUT KALESİ VE YAKIN ÇEVRESİNİN PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Esra ÇETİNKAYA

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Candan KUŞ ŞAHİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI
ISPARTA - 2014

©2014 [Esra ÇETİNKAYA]

TEZ ONAYI

Esra ÇETİNKAYA tarafından hazırlanan "**Harput Kalesi ve Yakın Çevresinin Peyzaj Mimarlığı Açısından İncelenmesi**" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü **Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak başarı ile savunulmuştur.

Danışman	**Yrd. Doç. Dr. Candan KUŞ ŞAHİN** Süleyman Demirel Üniversitesi
Jüri Üyesi	**Yrd. Doç. Dr. İsmail DUTKUNER** Süleyman Demirel Üniversitesi
Jüri Üyesi	**Yrd. Doç. Dr. Volkan KÜÇÜK** Süleyman Demirel Üniversitesi

Enstitü Müdürü **Prof.Dr.Ahmet ŞAHİNER**

TAAHHÜTNAME

Bu tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek tezde yer aldığını beyan ederim.

Esra ÇETİNKAYA

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	vii
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAK ÖZETLERİ	4
2.1. Koruma Kavramı	4
2.2. Tarihî Çevre Kavramı	5
2.3. Tarihî Çevre Koruma	6
2.3.1. Türkiye'de tarihî çevre koruma düşüncesinin gelişimi	7
2.3.2. Dünyada tarihî çevre koruma düşüncesinin gelişimi	12
2.4. Sit Kavramı	15
2.4.1. Doğal sit	15
2.4.2. Tarihi sit	16
2.4.3. Kentsel sit	16
2.4.4. Arkeolojik sit	17
2.4.5. Karmaşık sit alanı	18
2.5. Arkeolojik Sit Alanlarının Sorunları	18
2.6. Kentsel Sit Alanlarının Sorunları	20
2.7. Arkeolojik ve Kentsel Sit Alanları ve Planlama Yaklaşımları	21
2.7.1. Planlama kavramı	21
2.7.2. Koruma amaçlı imar planı	21
2.7.3. Çevre düzenleme projesi	22
2.7.4. Sürdürülebilir planlama	23
2.8. Koruma Planlamasında Temel Sorunlar	23
3. MATERYAL VE YÖNTEM	25
3.1. Materyal	25
3.2. Yöntem	26
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	28
4.1 Araştırma Alanının Fiziki ve Coğrafi Yapısı	28
4.1.1. Jeolojik, jeomorfolojik ve topoğrafik yapı	29
4.1.2. Arazi kullanımı	31
4.1.3. İklim	33
4.1.4. Bitkisel materyal	33
4.1.5. Ulaşım	35
4.2. Çalışma Alanının Sosyo-Ekonomik Yapısı	37
4.2.1. Demografik yapı	37
4.2.2. Ekonomik yapı	38
4.3. Araştırma Alanının Kültürel Özellikleri	39
4.3.1. Harput'un tarihsel gelişimi	39
4.3.2. Harput'un yerel mimari ve arkeolojik yapısı	42
4.3.2.1. Geleneksel Harput evleri	43
4.3.2.2. Kaleler	45
4.3.2.3. Hamamlar	46
4.3.2.4. Çeşmeler	48

4.3.2.5. Camiler 50
4.3.2.6. Kiliseler 55
4.3.2.7. Mescid ve türbeler 56
4.3.2.8. Türbeler 58
4.3.2.9. Köprüler 61
4.4. Harput Koruma Amaçlı İmar Planı Çalışmaları 61
5. SONUÇ VE ÖNERİLER 64
5.1. Harput ve Yakın Çevresi İçin Saptanan Sorunlar ve Öneriler 67
EKLER 83
EK A. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 84
EK B. Harput Koruma Amaçlı İmar Planı Çalışmaları Plan Notları 100
ÖZGEÇMİŞ 107

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

HARPUT KALESİ VE YAKIN ÇEVRESİNİN PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISINDAN İRDELENMESİ

Esra ÇETİNKAYA

Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Candan KUŞ ŞAHİN

Tarihi kentsel çevreler, zaman içerisinde planlama ve koruma eksikliğinden yıpranmanın ve yok olmanın eşiğindedirler. Tarihi çevreler bize tarihi geçmişimizi ve kültürümüzü hatırlatan ve yaşatan en önemli değerlerimizdir ve değerlerimize sahip çıkarak gelecek nesillere aktarmak en büyük sorumluluğumuzdur. Ülkemizde koruma kavramı tek anıt korumasından başlamış ve günümüzde tarihi çevre kavramı korumasına kadar ulaşmıştır.

Bu çalışmada, tarihi kent dokusu ile bilinen arkeolojik ve kentsel sit alanı olan Elazığ İli'nde bulunan Harput Mahallesi ve yakın çevresi çalışma kapsamında peyzaj mimarlığı açısından değerlendirilmiştir.

Bu kapsamda, koruma kavramı ve önemi belirtilerek tarihi çevre ve tarihi çevre korumanın Türkiye'deki ve Dünya'daki tarihsel gelişimi, arkeolojik ve kentsel sit alanları ve planlama yaklaşımları üzerinde durularak koruma planlamasındaki sorunlar belirtilmiştir. Harput'un tarihi ve kültürel yapısı incelenerek tarihi yapıların ve çevresinin günümüzdeki durumu üzerinde durulmuştur. Harput ve yakın çevresi için sorunlar saptanarak, kamusal mekanlara yönelik kullanımlar ve birçok kültürün yer aldığı doğal, arkeolojik ve kentsel değerlere dair planlama, tasarım ve peyzaj özellikleri açısından öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Peyzaj mimarlığı, Tarihi çevre koruma, Koruma kavramı, Elazığ-Harput.

2014, 107 sayfa

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

EVALUATION OF HARPUT CASTLE AND ITS ENVIRONS WITH ARCHELOGICAL FEATURES IN TERMS OF LANDSCAPE ARCHITECTURE

Esra ÇETİNKAYA

Süleyman Demirel University
Graduate School of Applied and Natural Sciences
Department of Landscape Architecture

Supervisor: Assistant Professor Candan KUŞ ŞAHİN

Historical urban environments are on the brink of loss and destruction due to the lack of protection and planning. These historical environments are the most important values that reminds us our past and culture. Transferring these values, by conserving them, to the next generations is our biggest responsibility. In our country the term of conservation started with a single monument and now extended to historical environments.

In this study, Harput district in Elazig, which is archaeological protected area, also known with its historical urban fabric and, its neighbourhood were evaluated in terms of landscape architecture.

By this content, by mentioning the term of conservation and its importance, the progress of historical environments and their conservation in Turkey and in the World was stated. In addition, by emphasizing archaeological protected areas and planning approaches, the problems in conservation planning were pointed out. Analysing historical and cultural structure of Harput, the state of historical buildings and their neighbourhood today was remarked. Having determined the problems of Harput and its neighbourhood, many suggestions were made in terms of design and landscape qualities, planning for many natural, historical and urban values which include different cultures and utilization of public spheres.

Keywords: Landscape architecture, Preservation of historical places, Preservation conception, Elazığ-Harput

2014, 107 pages

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Candan KUŞ ŞAHİN' e en içten duygularımla teşekkür eder, yardımları ve manevi destekleriyle beni teşvik eden aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Esra ÇETİNKAYA
ISPARTA, 2014

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 4.1 Elazığ ve çevresi siyasi haritası..... 28
Şekil 4.2 Harput eğim durumu..... 29
Şekil 4.3 Harput ve çevresinin jeoloji haritası..... 30
Şekil 4.4 Harput ve yakın çevresinin jeomorfolojik yapısı..... 31
Şekil 4.5 Harput arazi kullanımı..... 32
Şekil 4.6 Harput bitki örtüsü..... 34
Şekil 4.7 Harput Platosu ve yakın çevresinin bitki örtüsü haritası..... 35
Şekil 4.8 Yol derecelendirmesi..... 37
Şekil 4.9 Harput tarihi gelişim..... 40
Şekil 4.10 Harput tarihi ve kültürel yerler..... 42
Şekil 4.11 Harput'ta sivil mimari örnekleri ……..... 45
Şekil 4.12 Harput kalesi..... 43
Şekil 4.13 Harput kalesi girişi..... 46
Şekil 4.14 Hoca hamamı..... 44
Şekil 4.15 Kale hamamı..... 47
Şekil 4.16 Cemşit hamamı..... 47
Şekil 4.17 Dabakhane hamamı..... 48
Şekil 4.18 Üç lüleli çeşme..... 45
Şekil 4.19 Kurşunlu Cami çeşmesi..... 49
Şekil 4.20 Meydan çeşmesi..... 45
Şekil 4.21 Ulu Camii çeşmesi..... 49
Şekil 4.22 Zeynep çeşmesi..... 49
Şekil 4.23 Yarı Çavuş çeşmesi..... 49
Şekil 4.24 Saray Hatun çeşmesi..... 50
Şekil 4.25 Alaattin Bey çeşmesi..... 50
Şekil 4.26 Ulu Camii..... 50
Şekil 4.27 Sarayhatun Camii..... 51
Şekil 4.28 Kurşunlu Camii……..... 48
Şekil 4.29 Kurşunlu Camii..... 52
Şekil 4.30 Alacalı Cami..... 53
Şekil 4.31 Ağa Cami..... 53
Şekil 4.32 Esadiye Camii..... 55
Şekil 4.33 Meryem Ana Kilisesi..... 55
Şekil 4.34 Sürp Agop Kilisesi..... 53
Şekil 4.35 Sürp Karabet Kilisesi..... 56
Şekil 4.36 Arap Baba Mescidi ve Türbesi..... 57
Şekil 4.37 Ahi Musa Mescidi ve Türbesi..... 57
Şekil 4.38 Fatih Ahmet Baba Mescit ve Türbesi..... 58
Şekil 4.39 Mansur Baba Türbesi..... 56
Şekil 4.40 İmam Efendi Türbesi..... 59
Şekil 4.41 Beşikli (Hırkalı) Baba Türbesi..... 60
Şekil 4.42 İmam Efendi Türbesi..... 60
Şekil 4.43 Ankuzu Baba Türbesi..... 61
Şekil 4.44 Harput koruma amaçlı imar planı..... 63

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

GEEAYK	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
ICOMOS	International Council of Monuments and Sites
KAİP	Koruma Amaçlı İmar Planı
KUDEP	Koruma Uygulama Denetim Büroları
KTB	Kültür ve Turizm Bakanlığı
KTVKYK	Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu
M.Ö	Milattan Önce
M.S	Milattan Sonra
ÖPA	Özel Proje Alanı
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UOA	Uygun Olmayan Alan
YY	Yüzyıl

1. GİRİŞ

Çevre, doğal ve kültürel kaynaklardan oluşmaktadır. Doğal kaynaklar; göl, deniz, akarsu gibi su kaynaklarını, kıyıları, orman ve koru alanlarını, ulusal park olarak ayrılmış alanları, doğa harikalarını ve ilginç doğa oluşumlarını ifade ederken, kültürel kaynaklar ise geçmişte yaşamış ve halen yaşamakta olan uygarlıklara ait anıt yapılarını, tarihi kent dokularını, sivil mimari örneklerini, arkeolojik alanları, yörenin geçmiş ve yaşayan kültürünü, geleneklerini, örf ve adetlerini, el sanatlarını, yöresel müzik ve danslarını kapsamaktadır (Atay ve Özaydın, 1996).

Eski eserlerin, kentsel ve doğal çevreleriyle birlikte düşünülmeleri gereği, bilimsel onarım ve çalışma ilişkileri arasındadır. Kendi başına anıt olmayan, tarihi, geleneksel, görsel değerleri birarada taşıyan kentlerin, kasabaların kendilerine özgü karakterlerini yansıtan tüm öğelerin birarada değerlendirilmesi tarihi çevre olarak tanımlanmaktadır (Yazgan ve Erdoğan, 1992).

Çevre bütünü içinde "tarihi çevre"; gerçekte özel bir çevre türü olarak, tarihi perspektif içinde oluşan ve oluşumunu sürdürecek olan çevrenin, geçirdiği evrelere özgü bazı özellikleri kapsaması nedeniyle, ayrı bir önem ve özelliğe sahiptir (Yazgan ve Erdoğan, 1992).

Bu bağlamda değerlendirildiğinde, tarihi süreç içerisinde önemi ve özelliği olan "anıt", "külliye", "tarihi ya da arkeolojik sitler"in korunması ve değerlendirilmesi gerekiyorsa, bunların içinde yer aldığı çevrenin, açık ve yeşil alanıyla bir bütün olarak değer kazanacağı da açıktır (Köse, 2007).

Kişi, kendisi için değerli olanı, anıları olanı, tarihsel olanı, bugüne kadar yaşayarak gelmiş olan, ön açmış, ön açan gelenekleri korumak ister. Bu değerlerin bozulmamasını, niteliklerini yitirmemesini, yıpranmamasını, yok olmamasını ve giderek bütün bu özellikleriyle kendisinden sonra da sürmesini, yaşamasını ister. Bunları gelecek kuşaklara aktararak, kişiliklerini, geleceklerini daha sağlıklı daha insana yakışacak biçimde kurabilmelerini sağlamalarını ister. Bunun için alınan tüm önlemler, koruma eylemine girmektedir. Bu önlemler bir kandilin, bir resmin, yontunun, kilimin, bir yapının, her türlü sanat yapıtının, niteliklerini yitirmesini

önlemeye, yıpranmasını durdurarak yaşamını uzatmaya kadar varmaktadır (Bektaş, 2001).

Koruma kavramı temelde, yaşamın sürdürülmesi için gereken ve geleceğe yönelik kaynak değerlerinin zaman içinde yok olmasını önlemek için geliştirilen ve optimum kullanım yöntemlerini belirleyen önlemler bütünüdür (Gül ve Candan, 2010).

Genel olarak "muhafaza etmek" anlamına gelen "koruma" kavramı, insanlık tarihi ile ortaya çıkan bir olgu olmasına rağmen, uygarlıkların gelişmesi ile birlikte kavramın anlamı ve içeriği de çeşitlenmiştir. Günümüzde ormanlar başta olmak üzere doğal bitki dokuları, çevresel zenginlikler, antik kalıntılar ve folklorik miraslar gibi toplumun ve yaşanılan coğrafyanın kültürel kimliğini oluşturan değerlerin, bozulma ve kaybolma risklerinin insan üzerinde yarattığı kaygılar, koruma olgusunda yeni açılım ve stratejilerin gelişmesine neden olmuştur. Bu sürecin sonucunda, kültürel ve doğal değerlerin tüm dünya ve insanlığın ortak mirası olduğu düşüncesi yaygınlaşmıştır (Vuruşkan ve Ortaçeşme, 2009).

Koruma kavramı; insanoğlunun kültürel varlığının, tarihin ve yaşamın sürekliliğinde yarattığı maddi kültür kalıntılarını, yaşam sürecinde, toplumunu ve insanlığı boyutsuzlaştırmamak amacıyla yeni yarattığı mekansal-maddi ürünler ile uyumlu kılarak, kültürel ve toplumsal devamlılığın sağlanması için giriştiği çabaların tümü olarak tanımlanmaktadır (Aysu, 1977).

Kuleli (1998)'ye göre; insanlığın ortak mirası olan kültür varlıklarının korunması, bugün üzerinde durulan önemli bir konudur. Koruma anlayışındaki temel ilke, yapıların sürekli bakımı ve periyodik olarak onarımlarının yapılmasıdır. Anıtsal yapılarda bakım; sadece yapının yaşamını sürdürmesini amaçlayan, strüktürde, malzemede, tasarımda ve mimari ögelerde herhangi bir değişiklik gerektirmeyen müdahaleleri kapsamaktadır. Periyodik olarak yapılan onarımlar ise yapıların, rölöve, restorasyon ve restitüsyon projeleri doğrultusunda koruma kurullarınca belirlenen müdahaleleri kapsamaktadır.

İnsanların yaşamaya başladıkları ve yerleşmede düzeni düşünmeye başladıkları devirden bu yana, eski yapı ve anıtlarını koruma kaygısını sürdürdükleri çeşitli

belgelerde ve bulgularda görülmektedir. Özellikle ilkel toplumlarda, geçmişin temsilcileri olmaktan çok birer simge olarak kabul edilmiş, bunların korunması davranışında da dönemin toplumsal yapılarının ve sanat akımlarının izleri bulunmuştur (Erder, 1975).

Koruma, sadece mevcut değer ve belgeleri geleceğe aktarmak için değil, yeni mimarinin oluşumuna kaynak olması açısından da önem taşımaktadır. Bu husus, kültürel sürekliliğin de ön koşuldur (Madran, 1994).

Çalışma alanı olarak belirlenen Harput, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde, bugünkü Elazığ İl Merkezi'nin yaklaşık 5 km kuzeydoğusunda, 1280 rakımla bölgesine hâkim bir noktada yer almaktadır (Elazığ Belediyesi, 2006a).

Araştırma kapsamında; Harput Kalesi ve yakın çevresinin; doğal, kültürel ve arkeolojik özellikleriyle tanıtılmış, araştırma alanı ve yakın çevresi arasındaki sosyal, kültürel, tarihî ve fiziksel bağlantı ortaya konulmuştur.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

2.1. Koruma Kavramı

Yerleşik hayata geçtikleri devirlerden günümüze kadar insanların, kendilerinden önceki nesillerin yarattığı kültürel değerleri yaşatmak ve gelecek kuşaklara iletmek için koruma kaygısını sürdürdükleri, çeşitli belge ve bulgularda görülmektedir (Tandoğan, 2011).

Günümüzde koruma, en geniş anlamı ile düşünüldüğünde, dünya üzerindeki tekrar üretilemeyen sınırlı kaynakları, yani doğal kaynakların ve insanoğlunun yarattığı kültür ürünlerinin tümünü içeren bir kapsamda ortaya çıkmaktadır (Binan, 1999).

Koruma; insanlığın yarattığı birikimleri yaşam süreci içerisinde yeni ortaya koyduğu, mekansal ve maddi ürünler ile uyumunu sağlayarak, toplumsal, mekansal ve kültürel devamlılığın sağlanması için girişilen çabaların tamamıdır (Kuleli, 1998).

Asatekin (2004) ise korumayı, "Kimliğimizin kültürel dayanağını oluşturan fiziksel tanıkların yaşatılması ve gelecek kuşakların bu tanıklıktan yararlanabilmeleri için içerdikleri/sergiledikleri bilgileri yanılgıya neden olmayacak bir biçimde aktarmaya yönelik müdahalelerin tümü" ve "her ölçekteki ve farklı tekniklerdeki tüm müdahale türlerini içeren bir şemsiye sözcük" olarak tanımlamaktadır.

Karakoç (2005)'a göre koruma;

- Geçmişin hatırda tutulması için tarihsel belgelerin koruma altına alınması,
- İnsanlığın yararlanması için kaynakların güvence altına alınması,
- Sanat eserlerinin güvence altına alınması,
- İçinde bulunulan çevrenin istenmeyen etkilere karşı güvence altına alınması,
- Sosyal yaşam şeklinin değişiminin önlenmesi,
- Kültürel kavramların, geleneklerin, düşüncelerin sürdürülmesi

  şeklinde olabilmektedir.

21 Temmuz 1983 tarihinde çıkarılan 2863 No'lu Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre koruma; "taşınmaz kültür ve tabiat

varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, işlev değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir" şeklinde tanımlanmaktadır (KTB, 1983).

International Council of Monuments and Sites (ICOMOS) tarafından koruma; "Tarihî bir kentin veya yörenin korunması ve uyumlu bir biçimde tanıtımının sağlanması için alınacak tüm önlemler" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu önlemler; korunacak alanın belirlenmesi, korunması, restorasyonu, sağlıklaştırılması, bakımı ve yenilenmesi çalışmalarını içermektedir (Larkham, 1996).

Günümüzde koruma kavramının içeriği; tarih ve kültür varlıklarının korunmasından kentsel gelişme sürecinde kentin içinde kalan tarih ve kültür varlıklarının toplu olarak bulunduğu alanların korunmasına kadar, kentin içinde var olan ve çevresini saran doğal değerlerin korunmasını da kapsayacak şekilde genişlemiş durumdadır (Resuloğlu, 2005).

2.2. Tarihî Çevre Kavramı

Geçmiş uygarlıklardan günümüze ulaşabilen kültür değerlerinin yenilenemeyecek düzeyde duygusal, işlevsel, ekonomik, bilimsel, edebi, efsanevi ve estetik değer taşımaları, onlara "Tarihî Miras" niteliği kazandırmıştır. Tarihî miras niteliğindeki öğelerin bir araya gelişleriyle oluşturdukları bütün ise "Tarihî Çevre" olarak tanımlanmaktadır (Aydemir vd., 1999; Özdemir, 2007).

Tarihî çevre; geleneksel, tarihi, görsel değerler taşıyan kentlerin, kasabaların kendilerine özgü karakterlerini yaratan tüm öğelerin bir arada değerlendirilmesi olarak da tanımlanabilmektedir (Yazgan ve Erdoğan, 1992).

Tarihi çevre; yaşayan ve değişen, dinamik bir kent parçasıdır (Aydın, 1998). Geçmiş uygarlıklardan geriye kalan yerleşme ve kalıntılar, tarihî çevreyi oluşturmaktadır **(**Ahunbay, 1996).

Tarihî perspektif içinde oluşan ve oluşumunu sürdürecek olan çevrenin geçirdiği evrelere özgü bazı özellikleri kapsadığı için tarihî çevre, ayrı bir öneme ve özelliğe sahiptir (Çelik ve Yazgan, 2009).

Özcan ve Dündar (2005) ise tarihî çevreyi; insanın belli bir zaman diliminde yarattığı yapılı çevre şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanıma göre de iki önemli noktaya işaret edilmesi gerektiği vurgulanarak, bu çevrelerin insan eliyle üretilmiş ve zaman ile ilintili olmaları üzerinde durulmaktadır.

Tarihî çevre, geçmişten günümüze uzanan hem maddi hem de manevi değerler sürecini bir arada bulunduran sistemi kapsamaktadır. Yani uygarlıkları günümüze aktaran soyut ve somut belge birikimidir. Tarihî çevre; fiziksel durum, karakteristik özellikler, mimari öğeler ve estetik değerler gibi maddesel verilere, yaşanan değerlerin, mitosların, imgelerin manevi verilerinin yüklenmesiyle bir anlam kazanmaktadır (Akın, 1988).

2.3. Tarihî Çevre Koruma

Günümüze kadar tarihî çevreler ve tarihî çevreleri koruma ile ilgili olarak tanımlar yapılmış, ulusal ve uluslararası kongre ve seminerler düzenlenmiştir. 1800'lerde tarihî çevre ve koruma daha çok anıt niteliğindeki yapıları korumaya yönelik olduğu için tanımlarda da "Tarihî Anıt" kavramı geçmiş, ilerleyen zamanlarda ise koruma kavramında "Anıt" ölçeğinden "Çevre" ölçeğine doğru bir gelişim olmuştur (Çelik ve Yazgan, 2007).

Tarihî çevrenin korunmasında; tarihî mirasın gelecek kuşaklara iletilmesi, kültürel sürekliliğin sağlanması ve çağdaş insana tarih ile birlikte yeni yaşam olanakları sağlanması olacak şekilde üç temel amaç saptanmıştır (Eruzun, 1987).

Tarihî çevrelerin korunmasının sebepleri, sahip oldukları özellikler ve değerlerle bağlantılıdır. Bu sebepler; kültürel değerler, duygusal değerler ve kullanım değerleri olmak üzere üç grupta incelenmektedir (Zeren, 1981):

- **Kültürel değerler:** Tarihî kentler, tarihsel anıtlar ve eski medeniyetlerin yaşayan kanıtları, ulusal kültürün sembolleridir.
- **Duygusal değerler:** Önceki dönemlere ait eserler karşısında duyulan hayranlık, merak, kendi kültürü ile alakalı eserlere yabancılar tarafından duyulan ilgi karşısında gurur duyulması ve ait olma duygusu, koruma felsefesinin temelini oluşturan manevi değerlerdir.
- **Kullanım değerleri:** Eski yapılar, tarihsel çevre, tarihsel anıtlar aynı zamanda işlevsel, ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan da kullanım değerlerine sahip olabilirler.

2.3.1. Türkiye'de tarihî çevre koruma düşüncesinin gelişimi

Türkiye'de koruma, gelişmiş ülkelerdeki koruma gelişimini geriden takip etmiş, mimari ve kentsel kültür mirasının korunması amacıyla kamu müdahalesini düzenleyen, yönlendiren önemli yasal mevzuatı oluşturmaya çalışmış ve sonuçta da ülke bütününde, bölge ve kent ölçeğinde yetki dağılımını sağlayıcı önlemler alınması aşamasına gelmiştir (Kaçmaz, 2010).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde fıkıh hükümlerine bağlı olarak "malik ve sahipleri olmayan taşınabilir eşyalar" olarak isimlendirilen eski eserler; taşınabilir eşya olarak kabul edilmiş, müze anlayışıyla obje ölçeğinde koruma gerçekleştirilmiştir (Kuter, 2007).

Osmanlı İmparatorluğu'nda müze kurmakla başlayan ilk koruma hareketinden sonra, koruma mevzuatı 1869 yılında 'I. Asar-ı Atika Nizamnamesi' olarak hazırlanmıştır. Eski eserler mevzuatı, taşınmaz eski eserlerden çok taşınır eski eserlerin korunması amacına yöneliktir. Bu ilk yasanın getirdiği en önemli sınırlama, yabancı araştırmacıların yapacakları arkeolojik kazıların izne bağlanması ve buluntuların yurt dışına çıkarılmasının yasaklanmasını öngörmüştür. İlerleyen dönemlerde yasa aynı isimler altında 1874, 1884 ve 1906 yıllarında değiştirilerek uygulanmaya devam edilmiş, 1906 yılında yürürlüğe konan "Asar-ı Atika Nizamnamesi" Cumhuriyet Dönemi'nde de 50 yıl kullanılmıştır (Çeçener, 1992).

Koruma amacına yönelik olarak daha sonra 28 Temmuz 1912 tarihli "Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi"nin çıkarılmış, 1913 yılında Evkaf-ı İslamiye Müzesi kurulmuş

ve 1917 yılında ise Muhafaza-i Asar-ı Atika Ercümeni Dairesi kurulmuştur (Kuter, 2007).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllarda, batılılaşma ve çağdaşlaşma eğilimi, Osmanlı İmparatorluğu ile bağlantıları koparmak, Osmanlı İslam kültürünü terk etmek arzusu, koruma yaklaşımını yönlendirmiştir (Resuloğlu, 2005).

Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'de gelişen ve Ankara'nın başkent olmasıyla oluşan modernleşme hareketi ile 1923 ile 1933 yılları arasında, başkentin mekanını planlı olarak yeniden yaratmak amacıyla değerli ve özgün yasal-yönetsel düzenlemeler yapılmıştır. Ankara başkent ilan edildikten sonra, büyük bir kent planlaması öne çıkmış ve Ankara Cumhuriyet'le birlikte modernleşme projesinin uygulandığı ilk Anadolu kenti özelliğini kazanmıştır. Planlama ve koruma kavramları için Ankara'nın gelişimi, Dinçer ve Akın (1994) tarafından da vurguladığı şekilde, bu dönemin kurumsallaşmasına bir basamak olmuştur (Kejanlı vd., 1994).

Ankara imar planının yapıldığı dönemlerde, diğer iller hızlı bir büyüme göstermemiş, ancak küçük çaplı da olsa planlı bir gelişme öngörülmüştür. Bu dönem, "güzel kent" anlayışının Türkiye'de yayılmaya başlamasının sonucu olmuştur (Tekeli, 1998).

Kentsel korumaya karşı ilk gerçek yaklaşım, 23 Temmuz 1932 tarihinde onaylanan H. Jansen'in hazırladığı Ankara İmar Planı'nda görülmüştür. İmar planı raporunda; kalenin ulusal yaşamın simgesi sayılarak korunması ve etraftan kolaylıkla algılanabilmesinin gereği savunulmuş, 1937 yılında kale ve çevresi ilk kez protokol alanı olarak koruma kapsamına alınmıştır. İçişleri Bakanlığı'na bağlı "Belediyeler İmar Heyeti" ile, Bayındırlık Bakanlığına bağlı "Şehircilik Fen Heyeti", bu dönemin uygulayıcı ve denetleyicisi olan kurumlardır (Dinçer ve Akın, 1994).

2 Temmuz 1951 tarihinde, yürürlüğe giren 5805 sayılı "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun"la yurtiçinde korunması gereken mimari ve tarihsel özelliklere sahip anıt ve diğer taşınmaz eski eserlerin; korunma, restorasyon, bakım, onarım işlerinde uyulacak ilkeleri ve programları saptamak; saptadığı ilke ve programların uygulanmasını izlemek ve

denetlemek; anıtlar ve taşınmaz eski eserlerle ilgili olarak kendisine sunulacak ve özel araştırmaları ile kurul üyeleri tarafından bilgi edinilecek her türlü konu ve uyuşmazlık üzerinde bilimsel görüş bildirmekle yükümlü Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) kurulmuştur. Bu kurulun kurulmasıyla, Cumhuriyet Dönemi'nde korumayla ilgili büyük bir adım atılmıştır. Bu yasa, toplumun o sırada ve hatta bugün sahip olduğu koruma bilinci ve isteğinin çok üzerinde bir tarih bilinciyle hazırlanmış ve tek anıtsal yapının korunması temeline dayanmıştır. Sonraki yasal değişmeler, kentsel sit kavramını da içine alacak şekilde hazırlanmıştır (Kejanlı vd., 1994).

Avrupa'daki gelişmelerin Türk kamuoyuna aktarılması ve tarihî çevre koruma konusunda bilinçlenmenin artmasında üniversite öğretim üyelerinin yayınları, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kararları, UNESCO, ICOMOS, Avrupa Konseyi gibi kuruluşların kampanyaları etkili olmuştur. Bu gelişmelere bağlı olarak, 1973'de 1710 sayılı "Eski Eserler Kanunu" çıkarılmış; Türkiye'de tarihî çevrelerin bir bütün olarak tescil edilip yasal koruma altına alınmaları ancak bu tarihten sonra mümkün olabilmiştir (Ahunbay, 2004).

Dönemin koruma örgütü Anıtlar Yüksek Kurulu aracılığı ile kurulun fesholduğu 1980 yılına kadar 100'e yakın kentsel sit kararı alınmış ve bu süre içinde Antalya, Gaziantep, Safranbolu, Tekirdağ vb bazı örnekler için ayrıntılı koruma rapor ve planları hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra, 1980 yılından 1983 yılına kadar geçen 3 yıllık süre içinde, yeni bir eski eser yasası beklentisi ile tarihi çevre tescillerine uzun bir ara verilmiştir. 1983 yılında halen yürürlükte olan 2863 sayılı yasanın çıkartılmasından sonra, tescilli yörelerin durumları yeniden gözden geçirilmiş ve yasanın öngördüğü sürede, çok sayıda eski eser tescil dışı bırakılarak, hemen her örneğin koruma alanı sınırı daraltılmıştır (Akın, 1988).

1710 sayılı yasanın yürürlükle yalnız tek bir kurul aracılığıyla yürütülen tarihi çevre koruma çalışmaları, 2863 sayılı yasa ile tüm yurda dağılan bir koruma kurulları ağı içinde yürütülür duruma getirilmiştir (Akın, 1998). 2863 sayılı yasa; korunması gerekli olan taşınır ve taşınmaz kültür ve doğa varlıklarıyla ilgili tanımlamaları yapmak ve etkinliklerini düzenlemek, bunlara ilişkin ilke ve uygulama kararlarını almak ve teşkilat kurmak ve görevlerini tespit etmek amacında olup, korunması

gerekli taşınmaz kültür ve doğa varlıklarına her türlü inşai ve fizikî müdahalede bulunmayı yasaklamıştır. Bu yasa ile, sit kavramı yeniden tanımlanmış, kentsel sit koruma planlaması ile ilgili olarak önemli bir adım daha atılmış ve "koruma amaçlı imar planı" kavramı yeni bir planlama türü olarak kabul edilmiştir (Akay, 1992).

2863 saylı yasanın 6. maddesi "19. yy. sonuna kadar" olan yapıları eski eser olarak belirlemektedir. Onu takip eden maddede "devletin imkanları göz önünde tutularak örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eser, korunması gerekli kültür varlığı olarak belirlenir" ifadesi yer almaktadır. Bu tabirlerle, 20. yy. başına kadar tarihlenen çok sayıda önemli eski eser, tescil dışı bırakılmaktadır. Bununla birlikte, "yeteri kadar eski eser" deyimi ile korumaya başından nicel bir kısıtlama getirilerek, tarihi dokuların daraltılan sınırlarının, tescil düşürmelerle daha da indirilmesi ve sadece örnek durumunda olan birkaçının seçilip korunması hükme bağlanmaktadır. Bu durumda da, belediyelerin yapılaşma faaliyetleri sırasında engelleyici olarak görülen eski yapı ve sokakların, örnek evler dışında yıkılması kararı kolaylaşabilmektedir. Hâlbuki çağdaş koruma anlayışında tarihi çevreler, önemlinin yanında daha mütevazi ve hatta daha yeni tarihli örneklerin de korunduğu bir bütün olarak değerlendirilmektedir (Akın, 1988).

2863 sayılı yasanın bazı maddelerini değiştiren 3386 sayılı ve 17.6.1987 tarihli yasa ile sayıları 15'e çıkarılan bölge kurulları; tüm yurda dağılan koruma kurulları olarak, yörelerinde konuyla ilgili tescil ve tescilden düşürmeden koruma imar planlarının onanmasına kadar, her türlü karardan sorumlu olmaktadırlar. 3386 sayılı yasayla 2863 sayılı yasa, geçen 3 yıllık süre içinde işlemleri istenilen hızda yürütememesi sebebiyle elden geçirilmiş, bazı maddelerini yenileyici hükümler getirilmiştir 3386 sayılı kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nda, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarına ilişkin görevler Kültür Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nün yetki ve sorumluluğunda tanımlanmıştır (Meşhur, 1999).

Koruma kavramının tek anıt korumasından başlayarak kentsel alan korumasına ulaşması Türkiye'de uzun bir sürece yayılırken, günümüzde uluslararası koruma modellerine uygun bir norma ulaşması, 14.07.2004 yılında çıkarılan 5226 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik

Yapılması Hakkında Kanun" ile oluşmaktadır. Bu yasa ile daha önce sözü edilmemiş yönetim alanı, yönetim planı, bağlantı noktası gibi yeni tanımlamalar getirilmiş, koruma planlaması içinde eylem alanlarının ve önceliklerinin belirlenmesi olanaklı hale getirilmeye çalışılmıştır (Kejanlı vd., 1994).

Tarihî çevre koruma kavramının ulusal boyutta gelişmesinde önemli aşamalar kaydeden Türkiye, "Venedik Sözleşmesi (1964)", "Avrupa Konseyi (1965)", "Barselona Sözleşmesi", "Avrupa Mimari Mirası Sözleşmesi" ve "Amsterdam Deklarasyonu (1975)", "2. Mimari Mirastan Sorumlu Bakanlar Avrupa Konferansı (1985 Granada)", "1987 Washington Sözleşmesi", "Tarihî Kentler ve Kentsel Bölgeler İçin Koruma Sözleşmesi" gibi etkinliklere fiilen katılarak, uluslararası platformlara da dünya devletleri arasındaki yerini almıştır (Kaçmaz, 2010).

Ülkemizde, Cumhuriyet'in ilanından itibaren, tarihi çevre koruma konusunda yasal ve kurumsal düzenlemeler açısından önemli adımlar atılmış, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tarihi çevre koruma mevzuatı, Avrupa'daki koruma anlayışındaki kuramsal ve kavramsal değişikliklerin etkisiyle gelişmiştir (Sarıkaya, 2009).

Günümüzde Türkiye'de kuramsal olarak "plansız koruma"nın olamayacağı düşüncesi, genelde kabul edilmiş görülmektedir. Bu sebeple, acillik durumuna göre, ele alınan her tarihi çevre için, tespit ve tescil çalışmalarının tamamlanmasından sonra, bir koruma imar planı ve koruma raporu hazırlanmaktadır. Ancak bu çalışmaların uygulamaya yansıması, genellikle yetersiz olmakta, bu durumda da ciddi bir uygulama ve denetimle, söz konusu tarihi çevreyi tüm değerlerini koruyarak yaşatacak plan bir tarafa koyulmakta ya da tamamen farklı bir yorumla değerlendirilmektedir. Bugün Anadolu'nun hemen her köşesindeki tarihi dokuların, özellikle çevre boyutunda, niteliklerini yitirdikleri, çoğu eski yapının ya değiştirilerek ya da yıkılıp yerine yenisi yapılarak niteliksiz, tekdüze ortamlara dönüştüğü bilinmektedir. Oysa hem 1710 hem de 2863 sayılı yasalar, kapsam açısından, söz edilen başarılı koruma uygulamalarının gerçekleşmesini sağlayan koruma yasalarıyla boy ölçüşebilecek niteliktedir. Mesele genellikle, korumanın gereğine tam olarak inanmamak, geçmişi geleceğe aktarmakla sağlanacak faydaların boyutlarını kavrayamamaktan kaynaklanmaktadır. Yerel yönetimlerin konuya

yaklaşımlarındaki isteksizlik, halkın bu konudaki bilinçsizliği ve ekonomik açıdan yetersizlik, korumayı neredeyse olanaksız hale getirmektedir (Akın, 1988).

2.3.2. Dünyada tarihî çevre koruma düşüncesinin gelişimi

Dünyadaki ilk koruma çalışmalarının; yönetim binaları, kilise ve manastır gibi dinsel binalarda yapıldığı ve bu binaların, doğal ve fiziksel yıpranmaları önlemek ve temsil ettikleri gücün etkisini artırmak için koruma altına alındığı ve restorasyonlarının yapıldığı bilinmektedir (Kuter, 2007).

Koruma anlayışının, Avrupa'da kentsel nitelik kazanması, I. Dünya Savaşı sonrasında olmuştur. Savaşta pek çok kentin tarihi merkezlerinin yıkılması, tarihsel kent dokularının korunmasına yeni boyutlar kazandırmış; tarihsel, geleneksel ve görsel değer taşıyan yerleşmeler bir bütün olarak görülerek, devletin görevi olarak algılanmıştır (Zeren, 1981).

"II. Uluslararası Anıt Korunmasıyla İlgili Mimarlar ve Teknisyenler Kongresi"nde kabul edilen ve koruma konularının uluslararası düzeydeki anayasası niteliğini taşıyan 1964 yılındaki Venedik Tüzüğü, özellikle 1. maddesiyle "korunması gerekli anıt" kavramını, anıt ve çevresinden çok daha geniş bir boyuta taşımıştır. Türkçe de dahil olmak üzere Arapça'dan Ukrayna diline kadar 28 farklı dile çevrilen ve Avrupa ülkeleri başta olmak üzere genel kabul gören bu tüzükte: "Tarihî anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihî bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanın geçmesiyle kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de içine alır" ifadesi yer almaktadır. Böylece kavram, korunması gerekli özellikler taşıyan kentsel yerleşmelerin bir bölümünü ya da gereğinde bütününü de içerebildiği gibi, yöresel mimari açısından değişmemiş ya da az değişmiş bir kırsal yerleşmeyi de kapsar hale gelmiştir. Ayrıca bu içeriği ile Venedik Tüzüğü, tarihi anıt ve çevrelerinin korunmasıyla ilgili çağdaş düşünceleri de bir araya getirmektedir (Palalı, 1992; Sey, 2000).

Avrupa Konseyi tarafından ilan edilen 1975 "Avrupa Mimari Miras Yılı" kapsamında gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda, "Avrupa Mimari Miras Tüzüğü"

hazırlanarak 26 Eylül 1975 tarihinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir. Bu tüzük ile Venedik Tüzüğü metnindeki "anıt"tan "mimari miras" kavramına geçiş genişletilmiş, bir "tarihî çevre" kavramı, tarihî çevrenin evrensel değeri, koruma – ekonomi ve toplumsal yapı arasındaki doğru ilişkileri kurmaya çalışan "bütünleşik koruma" yaklaşımı ve bunun uygulanması için araçlar gibi önemli yeni yaklaşımlar yer almıştır (Binan, 1999).

1975 yılının Avrupa Mimari Miras Yılı ilan edilmesiyle başlayan kampanya sonunda yayınlanan "Amsterdam Bildirgesi"ne göre mimari mirasın korunması, kentsel ve bölgesel planlamanın hedeflerinden birisi olarak belirlenmiştir. Bu bildirge ile hedefin bütünleşik koruma olduğu belirtilerek; ekonomik, sosyal, yönetimsel ve yasal yönleri gözeten bir koruma modeli olarak tanımlanan bu yaklaşımın gerçekleşmesi için gereken araçlar tanımlanmaya çalışılmıştır. Geleceğe umutla bakan ve yerel yönetimlerin, merkezi hükümetlerin desteğini, halkın katılımını öngören bütünleşik koruma düşüncesi, koruma uygulamaları için gerekli onarım, teknik ve yöntemlerin, uygulama yapacak ustaların yetiştirilmesini de öngörmektedir (Ahunbay, 2004)

Avrupa ülkelerinde 1970'li yıllarda yoğunlaşan tarihi çevre koruma çalışmalarında, söz konusu noktalara özellikle ağırlık verildiği ve oldukça başarılı uygulamaların yapıldığı görülmektedir. Bu ülkelerde tarihi çevre koruma çalışmaları, her birinin kendi örgütsel yapısına ve konuyu ele alış biçimine göre farklılıklar göstermektedir. Ancak ortak olan, hemen hepsinde çalışmaların belirli bir tutarlılık ve süreklilik içinde yürütülmesidir (Akın, 1988).

Bu çalışmalarda hedeflenen, korunacak çevreleri bir yandan tarihi, estetik, kültürel boyutlarıyla değerlendirirken, bir yandan da bu alanlara ekonomik işlerlik kazandırarak "etkin koruma"yı sağlamak olmaktadır. Bu amaçla başta Fransa, İngiltere, İtalya gibi ülkelerin tarihi kent merkezleri olmak üzere, çok sayıda koruma çalışması yapılmıştır. Fransa'da Rouen, Colmar, Manosque, Şarlat, İngiltere'de York, Chester, Chichester, İtalya'da Bologna başta olmak üzere Ascoli, Bergama, Verona uygulamaları bu bağlamda örnek olarak verilebilmektedir. Örneklerin hepsinde amaç, bu çevrelerin günlük hayata katılması olmaktadır. Korunacak her yörede kendine özgü ortam canlandırılmakta, çeşitli karakteristik öğeler incelenerek

değerlendirilmektedir. Bu uygulamaların başarısında, ayrıntılı araştırmalar sonucunda geliştirilen gerçekçi planlarla birlikte, korumanın gerekliliğine inanmış yerleşmenin birinci derecede sahibi yöneticiler ve içinde yaşadığı tarihi çevrenin değerinin bilincinde olan yöre sakinlerinin büyük etkisi olmaktadır (Akın, 1988).

1987 tarihli "Tarihî Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması İçin ICOMOS Bildirgesi" ise Amsterdam Deklarasyonu ile belirlenen genel ilkeleri daha ayrıntılı hale getirmiş ve korunması gereken değerleri tanımlamıştır. Bildirgenin korumaya en önemli katkısı, koruma planının içeriğinin belirlenmesi olmuştur. Buna göre koruma planlarında olması gereken nitelikler şu şekilde sıralanmıştır (Göksu, 1993):

- Korunması gerekli yapılara ilişkin koruma koşulları ve yıkılması gereken yapılar belirlenerek alanda yaşayanların desteği sağlanacaktır.
- Koruma planının temel hedefleri içinde plana ilişkin yasal, yönetsel ve finansal ölçütler açık olarak tanımlanacaktır.
- Tarihî kentsel alanlar ile kent arasında ilişki kurularak, koruma planı bir bütün olarak değerlendirilecektir.
- Tarihî alanda dokuyu ve çevresini olumsuz etkilemeyecek kontrollü trafik ve otopark alanları planlanacaktır.
- Koruma planı gerçekleştirilinceye kadar yapılacak uygulamalarda Venedik Tüzüğü ile belirlenen ilke ve hedeflere uyulacaktır.
- Korunacak alanın çağdaş yaşama uyumlu olması için gerekli kamu hizmetleri özenle gerçekleştirilecektir.
- Alanın etkin kullanımının sağlanabilmesi için sürekli bir bakım-onarım programı belirlenecektir.
- Önerilen yeni fonksiyonlar tarihî alanın özelliklerine uygun olacaktır.
- Önerilecek yeni yapılarda veya mevcut yapıların çağdaş yaşama uyarlanmasında mevcut mekansal dokunun ölçek ve büyüklüğü dikkate alınacaktır.
- Kent veya bölge planlamanın, önemli trafik yollarının yapımını öngörmesi durumunda söz konusu yollar tarihî dokunun içine girmeyecek, ancak alana erişebilirliği kolaylaştıracak nitelikte olacaktır.
- Disiplinlerarası bir çalışma olarak yürütülecektir.

2.4. Sit Kavramı

Venedik Tüzüğü'nün yansımaları bağlamında 1973 yılında yürürlüğe konulan 1710 sayılı yasada ilk defa "sit" terimi kullanılmış ve bu doğrultuda GEEAYK sit alanları ile ilgili tespit-tescil çalışmaları gerçekleştirmiştir (Aksulu ve Cingöz, 2009).

İlerleyen dönemlerde sit kavramı çağdaş tanımına kavuşturularak, sit kavramı yanında anıt, külliye, ören yeri, doğal sit ve arkeolojik sit kavramları da yasa kapsamına alınmıştır (Türk, 1995). Sit kavramı, Batı Avrupa dillerinde korumanın nesneleri, miras, tarihi bina ya da sit, güzellik gibi bilgi kuramlarının deyimiyle anılmaktadır. Aynı sözcükler dilimizde de kullanılmaktadır (Günay, 2006). Avrupa Konseyi, Kültürel İşbirliği Konseyinin, Avrupa Kültürel Mirasının Envanteri çalışmasında sit; "Doğa ya da kişi tarafından yaratılan, bütünlüğü ve artistik, estetik, tarihsel, etnografik, bilimsel, edebi veya efsanevi önemi nedeniyle korunması ve değerlendirilmesi gereken bütünler" şeklinde tanımlanmaktadır (Sönmez, 1987; Aydemir vd., 2004).

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile bazı ayrıntılara açıklık getirilmeye çalışılarak sit kavramı; "Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarihi olayların cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat güzellikleri ile korunması gerekli alanlar" şeklinde tanımlanmıştır (Resuloğlu, 2005).

Gülersoy (2012)'a göre ise sit; 'Mimarileri, üniteleri ve çevrelerine katkıları bakımından korunmaları ve değerlendirmeleri gereken tabiatın ve tabiatla insanların ortak eseri olan topoğrafik bölgeler' olarak tanımlanmaktadır.

2.4.1. Doğal sit

Doğal (Tabii) sitler; "Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup, ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlar" şeklinde tanımlanmaktadır (KTB, 1996).

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından doğal sit alanları üç dereceye ayrılmıştır:

- **I. Derece Doğal (Tabii) Sit:** Bilimsel muhafaza açısından evrensel değeri olan, ilginç özellik ve güzelliklere sahip olması ve ender bulunması nedeniyle kamu yararı açısından mutlaka korunması gerekli olan, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak alanlar olarak tanımlanmıştır.

- **II. Derece Doğal (Tabii) Sit:** Doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yanında kamu yararı göz önüne alınarak kullanıma açılabilecek alanlar olarak tanımlanmıştır.

- **III. Derece Doğal (Tabii) Sit:** Doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yolunda, yörenin potansiyeli ve kullanım özelliği de göz önünde tutularak konut kullanımına da açılabilecek alanlar olarak tanımlanmıştır.

2.4.2. Tarihi sit

Tarihî sit kavramı, 19.04.1996 tarihli ve 421 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları doğrultusunda; "Millî tarihimiz ve askeri harp tarihimiz açısından önemli tarihî olayların cereyan ettiği ve doğal yapısıyla birlikte korunması gereken alanlar" şeklinde tanımlanmaktadır (KTB, 1996).

Bu karara göre tarihi sit alanlarında; bitki örtüsünü, topografik yapıyı, siluet etkisini bozabilecek, tahribata yönelik eylemler ve önceden süregelen tarımsal faaliyetler ile bağ ve bahçeciliğin dışında yeni kullanımlar gerçekleştirilemeyecektir (KTB, 1996).

Tarihî sit alanlarında, yazılı bilgi ve tarihî araştırmalar sonunda, önemli tarihî olayların cereyan ettiğinin belirlenmesi, alanın değerlendirilmesinde etkin rol oynamaktadır (Gezci, 2005).

2.4.3. Kentsel sit

1984 yılında çıkarılan "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili" hakkındaki yönetmelikte "kentsel sit; mimari, mahalli, tarihsel,

estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan, kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte bulundukları alanlar" olarak ifade edilmiştir (Aydemir vd., 1999).

GEEAYK 13.2.1976 tarih ve 8891 sayılı kararı ile özellikle yerleşik alanların korunması konusunda tartışmalara yol açan kentsel sit deneyiminin yasada belirtilen sit tanımı içinde yorumlanmasını kabul etmiş ve kentsel siti "Yaşanılan kentlerin belli bir devirde, belli bir kesimde homojen olarak sosyal, ekonomik, kültürel durumunu yansıtan, özeller veya tarihi veya bilimsel artistik veya arkeolojik veya etnografik veya edebi veya efsanevi önemi bakımından korunmaları ve değerlendirilmeleri gereken yerler' olarak tanımlanmıştır. GEEAYK 14.1.1978 gün ve 10200 sayılı kararı ile de eski eserlerde yapılacak yapısal müdahalelerde 1., 2. ve 3. grup yapıların ayırım ilkelerini belirlemiştir. Bu tür kararlar ile kanunun çıkmasına neden olan kurumsal yetki karmaşası azalmıştır (Resuloğlu, 2005)

2005 yılında onaylanan, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'la birlikte, kentsel sit alanlarıyla ilgili yenileme kavramı yasalara girmiştir. Bu yasanın amacı, "sit alanları olarak tescil edilen ve ilan edilen bölgeler ve bu bölgelere ait koruma alanlarında, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabiî afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması"dır (Aykaç, 2009).

2.4.4. Arkeolojik sit

Arkeolojik sit; "antik bir yerleşmenin veya eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer veya su altında bilinen veya meydana çıkarılan korunması gerekli alan" olarak ifade edilmektedir (KTB, 1987).

Arkeolojik Sitlerin KTVKYK'nun 5 Kasım 1999 tarihli ve 658 sayılı Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları ilke kararında arkeolojik sitler kendi

aralarında derecelendirilmiş ve bu alanların koruma ve kullanma koşulları düzenlenmiştir (Tandoğan, 2011):

- **I. Derece Arkeolojik Sit:** Bu alanlar, korunmaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlardır. Bu alanlar imar planında aynen korunacak sit alanı olarak belirlenerek, kesinlikle hiçbir yapılaşmaya izin verilemeyecek ve bilimsel amaçlı kazıların dışında hiçbir kazı yapılamayacak alanlardır.

- **II. Derece Arkeolojik Sit:** Korunması gereken, ancak koruma ve kullanma koşulları koruma kurulları tarafından belirlenen, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlardır.

- **III. Derece Arkeolojik Sit:** Koruma – kullanma kararları doğrultusunda yeni düzenlemelere izin verebilecek arkeolojik alanlardır.

2.4.5. Karmaşık sit alanı

Ülkemizde bazı alanlar birden fazla sit alanı türünü içermektedir. Özellikle doğal ve arkeolojik değerlerle, kentsel ve arkeolojik değerlerin bir arada olduğu birçok alan bulunmaktadır. Mevzuatta "Karmaşık Sit" sözcüğü olmadığı için bu alanlar tespit ve tescil işlemleri sırasında "Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı" ya da "Doğal ve Tarihî Sit Alanı" olarak tanımlanırlar. Örneğin Pamukkale (Hierapolis) "Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı" Gelibolu Yarımadası ise "Tarihî ve Doğal Sit Alanı" olarak tanımlanmıştır (Madran ve Özgönül, 2005).

2.5. Arkeolojik Sit Alanlarının Sorunları

Kent içinde yer alan arkeolojik değerler, kentin gelişmesi, imar hareketleri ve kentteki yeni yapım etkinliklerinden olumsuz yönde etkilenmektedir. Kırsal alanda yer alan arkeolojik sit alanlarının ise ulaşım, bakım, kaçak kazı yapılması gibi sorunları bulunmaktadır. 1990'lı yıllardan önce hazırlanan ve onaylanan nazım planlar ve uygulama imar planları, yerleşme içinde veya dışında yer alan doğal ve kültürel varlıkları sadece bir parsel olarak görmüş, getirilen kararlar ise sadece o

parselin korunmasını öngörmüş, çevresinde her türlü imar etkinliğine izin vermiştir (Madran ve Özgönül, 2005).

Bu bağlamda, kaçak kazıların önlenmesi, yurt dışına kaçırılan eski eserlerin geri getirilmesi, kazıların denetimi ve bulunan eserlerin sergilenmesi her biri başlı başına zorlu ve uğraş gerektiren konulardır. Mevcut müzelerin geliştirilmesi, antik kentlerin açık hava müzeleri olarak sergilenmesine yönelik çalışmalar, Kültür ve Turizm Bakanlığının çalışmalarını gerektiren konular arasında yer almalıdır (Tunçer, 2004).

Planlamadan kaynaklanan bu sorunların yanı sıra; hava kirliliği, rüzgar erozyonu, çeşitli yağış türlerinden etkilenme derecesi, günlük ve mevsimlik ısı farklılığı gibi atmosfer koşulları da arkeolojik sit alanlarının sorunları arasında yer almaktadır. Temel yapı malzemeleri olan taş ve mermer, söz konusu atmosferik koşullardan oldukça etkilenmektedir (Madran ve Özgönül, 2005).

Aynı zamanda, zemin suyunun yarattığı sorunlar, sel ve heyelan olgusu, bitki örtüsünün olumsuz etkileri de arkeolojik sit alanlarında sorunlara neden olmaktadır. Bazı sorunlar ise günümüz koşullarından kaynaklanan birtakım alt ve üst yapı etkinliklerinden kaynaklanmaktadır. Enerji nakil hattı, otoyol gibi büyük ölçekli ve bölgesel nitelikli altyapı projeleri de bazı arkeolojik alanların bozulmasına hatta yok olmasına neden olabilmektedir. Bu sorunun temelinde, gerekli eşgüdüm ve işbirliğinin sağlanamaması, büyük ölçekli yatırım projelerinin planlama aşamasında plancı kuruluşa doğal ve kültürel değerlerle ilgili bilgilerin eksik verilmesi, projenin gelişiminden, korumadan sorumlu kuruluşların yeterince bilgilendirilmemesi yatmaktadır (Madran ve Özgönül, 2005).

Bunların yanı sıra insan kökenli sorunlar da arkeolojik sit alanlarının sorunları arasında ye almaktadır. Bu sorunların başında, kullanım gelmektedir. Arkeolojik sit alanları, görsel kullanıma hizmet vermektedirler. Yani gezmek, görmek, merak duygularını gidermek ve bilgilenmek isteyenler tarafından kullanılmaktadırlar. Bazı yapı türleri ise özgün işlevleriyle uyumlu olarak gösteri amaçlı da kullanılabilmektedirler. Ancak bu kullanım, o alanın taşıyabileceğinden daha fazla bir baskı yaratıyorsa, alanda bozulmalara hatta yok olmalara yol açabilir. Aynı zamanda, arkeolojik alanlarda sürdürülen tarımsal faaliyetler de bozulmalara neden

olmaktadır. Özellikle derin sürülen topraklar, yüzeye yakın olan arkeolojik verileri tahrip etmekte sulama için açılan derin kanallar ve arklar da olumsuz etkilere neden olmaktadır (Madran ve Özgönül, 2005).

2.6. Kentsel Sit Alanlarının Sorunları

Ülkemizde 1950'li yıllardan sonra giderek artan imar planlama olgusu, kent ve kasabalardaki değer taşıyan alanların korunması ve geliştirilmesine yönelik stratejiler geliştirememiştir. Bu planlama olgusu, 1973 yılında "1710 Sayılı Eski Eserler Yasası" ile "Sit" tanımının ve 1983 yılında 2873 Sayılı Yasa'yla da "Koruma Amaçlı İmar Planı" kavramının getirilmesini zorunlu kılmıştır. İmar planları, sağladığı aşırı imar haklarıyla, geleneksel konut sahiplerini korumaya değil onları yıkarak yenilemeye yönlendirmiştir. Planlama ve onarma süreçlerinin uzun olması, kentsel rantın oransız bir şekilde artması ve yerel yönetimlerin duyarsız olması vb nedenler, kaçak yapılaşmayı teşvik etmiş, bu da geleneksel konut dokusunun bulunduğu alanların bozulmasına neden olmuştur (Kaçmaz, 2010).

Tarihi merkezlere, kaldırabileceklerinden daha fazla ve ağır fonksiyonlar yüklemek, genellikle imar plan kararlarıyla olmaktadır. Ayrıca ayrıştırma ve birleştirme yoluyla parsellerin form ve boyutlarının değiştirilmesi, yeni ulaşım akslarının önerilmesi gibi konular da dokunun geleneksel niteliğinin plan aracılığıyla bozulmasına neden olmaktadır. Bazı imar plan kararları ise bir kültür varlığının tümünün ya da bir kısmının ortadan kalkmasına neden olabilmektedir. Özellikle yeni yolların açılmasında, konutlarla birlikte anıtsal nitelikli birçok yapı, bu imar hareketlerine kurban verilmektedir (Madran ve Özgönül, 2005).

Geleneksel yapıların günümüz gereksinimlerini karşılamakta önemli bir potansiyel oluşturduklarını yadsıyan ve bu potansiyeli yeteri kadar değerlendiremeyen yeni yapılaşmaya ağırlık veren politikalar, hem korumayı sağlamakta hem de ekonomik ve işlevsel değeri oldukça yüksek eski yapı stokunu göz ardı etmektedirler. Bunun bir diğer nedeni ise, nüfus artışı sonucu doğan yeni mekan gereksinmesinin çözümünde, geleneksel dokuyu gözeten politikaların izlenmemesi ve bunun geleneksel dokuyu bozması olarak da tanımlanabilmektedir (Asatekin vd., 1994).

Kültürel değerlerin yoğun olarak bulunduğu kentsel sit alanlarının korunmasında fiziksel (yapı restorasyonu, çevre düzenleme, altyapının sağlıklaştırılması vb) boyutun yanı sıra, korumanın sosyal ve ekonomik yönlerinin de giderek gündemde yer alması çözüm üretmek için bu alanlardaki sorunların saptanmasını gerekli kılmıştır (Kaçmaz, 2010).

Halkın koruma konusunda yeterli duyarlılığı göstermemesi, kentsel sit alanlarının sosyal nitelikli sorunları arasındadır. Bu davranışın temelinde, kişilerin kültür varlığı, koruma, onarım, kamu yararı gibi tanım ve kavramlar konusunda yeterince bilgilendirilmemesi, gerekli desteklerin sağlanmaması, kişisel yararın kamu yararının önünde gelmesi gibi birçok sebep yatmaktadır (Kaçmaz, 2010).

2.7. Arkeolojik ve Kentsel Sit Alanları ve Planlama Yaklaşımları

2.7.1. Planlama kavramı

Planlama temel olarak "hedeflerle yönetim" bağlamında sunulan bir hizmettir. Hedefler, yani geleceğe ilişkin bir ufka, vizyona bağlı olarak çözülmesi gereken sorunlar, ulaşılmak istenen durumlar olmadan planlama olamaz. Planlama; hedeflere ulaşabilmek için izlenecek yön, hat (iz) ve harekatın belirlendiği; aksiyon, aktivite, faaliyet ya da işlerin tanımlandığı, eylemli (pro-aktif, aktif) bir süreçtir. Bu bakımdan planlama, süreç yönetimini konu alan ve kendisi bizzat süreç yönetimi olan bir uğraştır (Bademli, 2003).

Planlama, en genel anlamda, yerleşmelerin değişiminde etkili olabilecek mekansal, sosyal, demografik, ekonomik ve teknik verilerle estetik, kültürel (tarihi – arkeolojik), doğal etmenleri birlikte değerlendirerek geleceğe yönelik amaç ve hedeflerin belirlenmesi, uygulama araçlarının ve süreçlerinin tanımlanması, alternatif önerilerin oluşturulması olarak tanımlanmaktadır (Tandoğan, 2011).

2.7.2. Koruma amaçlı imar planı

Türkiye'de Kentsel Koruma çalışmaları, 1973 yılında "sit" kavramı ile başlayarak 1983 yılında "Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP)"na odaklanmıştır. Günümüzde 5226 ve 3386 sayılı kanunlar ile değişik 2863 sayılı yasanın 3. maddesinde

tanımlanan Koruma Amaçlı İmar Planları, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından oluşturulan bir teknik şartname temel esas alınarak hazırlanmaktadır. Bu şartnamede, şartnamenin uygulanmasına yaklaşım, "Ülkemizdeki kültürel mirasın çok çeşitli, boyutlu ve zengin olmasından kaynaklanan farklılıklar nedeniyle bütün sit alanlarına tek bir plan üretim şablonu uygulamak olanaklı değildir. Bu nedenle bu belge, konunun ana hatlarını belirleyen yönlendirici bir nitelik taşımakta olup, sit alanının kendine özgü nitelik ve özelliklerine göre, belgede yer alan çalışmalar değiştirilebilir ve ilaveler yapılabilir" şeklinde tanımlanmaktadır (Aksulu ve Cingöz, 2009).

Bu koşullar çerçevesinde, 2863 sayılı yasa kapsamında, konuyla ilgili yetki sahibi kurumlardan Kültür Bakanlığı ve Belediyelerce çok sayıda il ve ilçenin planlamaları gerçekleştirilmiştir. Konusunda uzman kişilerden oluşan ekiplerce gerçekleştirilen uzun, kapsamlı ve zahmetli süren çalışmaların, planlama ve uygulama sürecini kapsayan problemler sebebi ile amacına tam olarak ulaşamadığı görülmektedir. Bu doğrultuda, planların olumlu ya da olumsuz yönlerinin teknik, örgütsel, ekonomik boyutu ve koruma bilinci tartışmaları gündeme gelmiştir (Aksulu ve Cingöz, 2009).

Koruma Amaçlı İmar Planı, "sit alanlarında, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimari, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, altyapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan planlar" olarak tanımlanmaktadır (KTB, 2005).

2.7.3. Çevre düzenleme projesi

2863 Sayılı Kanun'un 17. Maddesi doğrultusunda ören yerlerinde çevre düzenleme projesi yapma, yaptırma ve onama yetkisi Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndadır. Bu kapsamda ören yerleri için Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nce veya

yetki belgesi verilen idarelerce 26.07.2005 tarih ve 25887 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik" doğrultusunda çevre düzenleme projeleri hazırlatılmaktadır. Çevre Düzenleme Projelerinin hazırlanmasında anılan yönetmeliğin 14. maddesi uyarınca, 21.10.2009 tarih ve 201458 sayılı Bakanlık Makamı Oluru ile uygun bulunan "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Kapsamındaki Kültür Varlıklarının Rölöve, Restorasyon Restitüsyon Projeleri, Sokak Sağlıklaştırma, Çevre Düzenleme Projeleri ve Bunların Uygulamaları ile Değerlendirme, Muhafaza, Nakil İşleri ve Kazı Çalışmalarına İlişkin Mal ve Hizmet Alımlarına Dair Yönetmelik" doğrultusunda hazırlanan alt mevzuat olarak yürürlüğe giren Çevre Düzenleme Projesi Teknik Şartnamesi esas alınmaktadır (KTB, 2005).

2.7.4. Sürdürülebilir planlama

Mevcut kaynakların tüketilmeden kullanımına karşı geliştirilen bir planlama anlayışı olan sürdürülebilir planlama, sadece korumayı değil, sağlıklaştırma ve yenilemeyi de içeren planlama ve projelendirme çalışmalarını içermektedir.

Sürdürülebilirlik, bir toplum, ekosistem ya da sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlerini kesintisiz, bozulmadan, aşırı kullanımla tüketmeden veya sistemin yaşama bağlı olan ana kaynaklarına aşırı yüklenmeden sürdürebilmesi yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Cebeci ve Çakıoğlu, 2002).

Sürdürülebilir planlama çalışmasında bütüncül yaklaşımda, yöre halkının hem tarihi hem de doğal çevre konusunda bilinçlendirilerek, halkın aktif olarak kaynakların korunması konusuna olumlu katkılarının ve katılımlarının sağlanması çok önemlidir.

2.8. Koruma Planlamasında Temel Sorunlar

Ülkemizde kentsel sitlerin korunması ve planlanması aşamasında, kuramsal ve teknik alanda saptayabildiğimiz temel sorunlar şu maddelerle ifade edilebilir (Can, 1990):

- Ülkemizde, plan yapma, yaptırma, denetleme ve onaylama konusundaki yetki ve sorumluluk, koruma planı kavramının ortaya çıkması ile daha da dağıldığından, koordinasyon ve iletişimin kurulmasında güçlüklerle karşılaşılmaktadır.

- Planlama alanının, sit sınırlarıyla belirlenmesi, tüm kente ilgili bütüncül yaklaşımların sağlanmasında bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bu sorun, parçalara bölünerek farklı gruplar tarafından planlanmayı "alışılan sit alanlarında da birbiriyle tam olarak uyuşmayan kararların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

- Yerel planlama ve koruma geleneğinin olmaması bir çok bölgelerde, hem koruma kurulu üyelerinin, hem de plancıların başka bölgelerden sağlanmasını gerektirmekte, kentsel korumada çok önemli bir boyut olan, planlama ve uygulamanın zaman içinde sürekliliği kurulamamaktadır. Yerleşme ölçeğinde karar üretecek plancı ve koruma yetkilileri kimi kez, buraları ilk defa görmekte, görevlilerinin tamamlanması ile de ilişkileri bitmektedir.

- Korumanın yaygın şekilde anlaşılmasını sağlayabilmek için pratik ve net ifadeler gerekirken, bu konuda düzenlenen bilimsel toplantılarda "kıyısal sit, tarımsal sit" gibi yeni terimler ortaya atılmakta, hatta, bazı yeni kavramların uluslararası koruma platformlarına götürülebileceği düşünülmektedir.

- Amaç, farkına vardığımız doğal ve kültürel değerlere isim aramak, ve kesin sınırlarını çizmeye çalışmaktan çok, aslında varolagelen tüm bu değerlerimizi bir bütün olarak kavrayıp doğru yararlanma yöntemlerini saptamak olmalıdır. Restorasyon ve korumanın bir uzmanlık dalı olduğu yetkili ve ilgililere henüz tam olarak anlatılamamışken; sit sınırlarının belirlenmesinin ilkeleri tartışmasında, aslında tıp alanında kullanılagelen bir terim olan "sitoloji bilimi" gibi, veya "sitolojik kültür mirası" gibi koruma alanında hiç karşılaşmadığımız yepyeni terimler kullanılmaktadır.

- Mimari tasarım alanındaki sorunlarımız, tarihi çevrede yeni yapılaşma koşullarının plan notlarıyla şekillendirilmesini gerektirmekte, bu sınırlamalar da, kaçınılmaz olarak, yeninin üretilmesinde,ve mevcutla kuracağı ilişkilerde, yeni

yaklaşım imkanlarını ve yaratıcılığı sınırlandırmaktadır. Ayrıca tarihsel yanıltıcılık, aşırı restorasyon, monoton vistalar gibi riskleri de beraberinde getirmektedir.

- Kentsel koruma ölçeğindeki planlamalarda, interdisipliner çalışma sürecinde, katılımları sağlananların, mesleki formasyon ve korumaya bakış açılarındaki farklılıklar, doğruların bulunmasını geciktirmektedir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırmada, 3000 yıllık zengin bir tarihi geçmişe ve kültüre sahip olan Harput kalesi ve yakın çevresi çalışma alanı olarak seçilmiştir.

3.1. Materyal

Bu çalışmanın ana materyalini; Harput Kalesi, cami ve mescidler, türbeler, kiliseler, hamamlar ve çeşmeler, geleneksel Harput evleri, anıt ağaçlar gibi birçok tarihsel değerlere sahip Harput oluşturmaktadır.

Bugüne kadar birçok kültürün varolduğu doğal, arkeolojik ve kentsel değerleriyle önem kazanan alan, 14.12.1975'de Kentsel Sit Alanı ilan edilmiştir. Harput, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 02.05.2007 gün ve 1033 sayılı kurul kararı doğrultusunda yerleşimdeki tarihî kentsel sit alanı, kentsel sit ve 1. derece arkeolojik sit alanı olarak değiştirilmiştir (Ünlen, 1997).

Harput 06.01.2005 tarih 25692 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 22.10.2004 tarih ve 2004/8328 sayılı Bakanlar Kurulu kararına göre Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi olarak ilan edilmiştir. Bu kapsamda "Elazığ Harput Koruma Amaçlı İmar Planı ve Kentsel Tasarım Projesi" Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nce ihale edilmiştir. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 19.02.2009 tarih ve 2057 sayılı kararı ile Kentsel Tasarım Projesi uygun görülmüştür (Elazığ Belediyesi, 2006a).

Tarihi nitelikteki kent merkezlerinin korunarak sosyal ve kültürel sürekliliğinin sağlanmasında peyzaj mimarlığı uygulamalarının vurgulandığı bu çalışmada, araştırmanın temel içeriğini oluşturan tarihi kent dokusu, tarihi çevre ve koruma

kavramları, sit kavramları, kentsel tasarım konularında daha önceden yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için;

- Mimarlar Odası ile Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu dokümantasyon biriminden sağlanan literatürlerden ve konu ile ilgili yapılmış çalışmalardan yararlanılmıştır.

- Harput ilçe merkezi ve çevresinden çekilen fotoğraf, uydu görüntüleri, görsel izlenimlerden yararlanılmıştır.

- Konuya ilişkin olarak daha önceden gerçekleştirilmiş araştırmalar, tezler, konu ile ilgili yerli ve yabancı süreli yayınlar, yerli ve yabancı bilimsel kitaplar ve makalelerden yararlanılmıştır.

- Harput'a ilişkin bilgilerin yer aldığı internet siteleri incelenmiş ve kente ait gerekli bilgi, resim vb. dokümanlardan yararlanılmıştır.

- Kentle ilgili tarihi yapılar hakkında bilgi edinilmiştir.

- Belediye tarafından yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır.

- Ayrıca alan ile ilgili olarak yapılmış arkeolojik araştırmalar ve kazı sonuç raporlarından da yararlanılmıştır.

3.2. Yöntem

Araştırmanın sonuçlandırılmasına yönelik 3 aşamalı bir yöntem izlenmiştir:

- Kapsamlı bir literatür taraması,
- Arazi etüd – analiz çalışmaları,
- Bu verilerin sentezlenerek değerlendirilmesi.

Tezin hazırlanma aşamasında literatür tarama ve veri toplamaya ilişkin olarak; çalışma alanına ait yerli ve yabancı literatürler, kütüphane taramaları ve ilgili web sayfalarından edinilen bilgiler doğrultusunda çalışılmıştır. Araştırma alanından elde

edilen veriler, resimler ve yazılı metinler incelenerek çalışma alanına ilişkin analizler yapılmıştır. Çalışma sonunda Harput kentsel sit ve 1. derece arkeolojik sit alanına ait değerlendirmeler yapılmış ve öneriler geliştirilmiştir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 Araştırma Alanının Fiziki ve Coğrafi Yapısı

Harput, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat bölümünde, bugünkü Elazığ il merkezinin 5 km kuzeydoğusunda, denizden 1280 m yükseklikte ve 48°43' kuzey boylamı ile 39°15' doğu enleminde yer almaktadır (Şekil 4.1), (Elazığ Belediyesi, 2006a).

Kuzeyde yer alan Kızıldağ ve Keban Baraj Gölü, kentin kuzeydoğusuna kadar uzanırken; Keban Baraj Gölü ile kent merkezi arasında doğuda 1724 rakımlı Hasret Dağı, güneydoğuda 1221 rakımlı Kartaltepe yer alır. Daha güneye inilince Çelemlik Dağı ile arkasındaki Hazar Gülü ve 1908 rakımlı Kuşakçı Dağı yer almaktadır (Elazığ Belediyesi, 2006a).



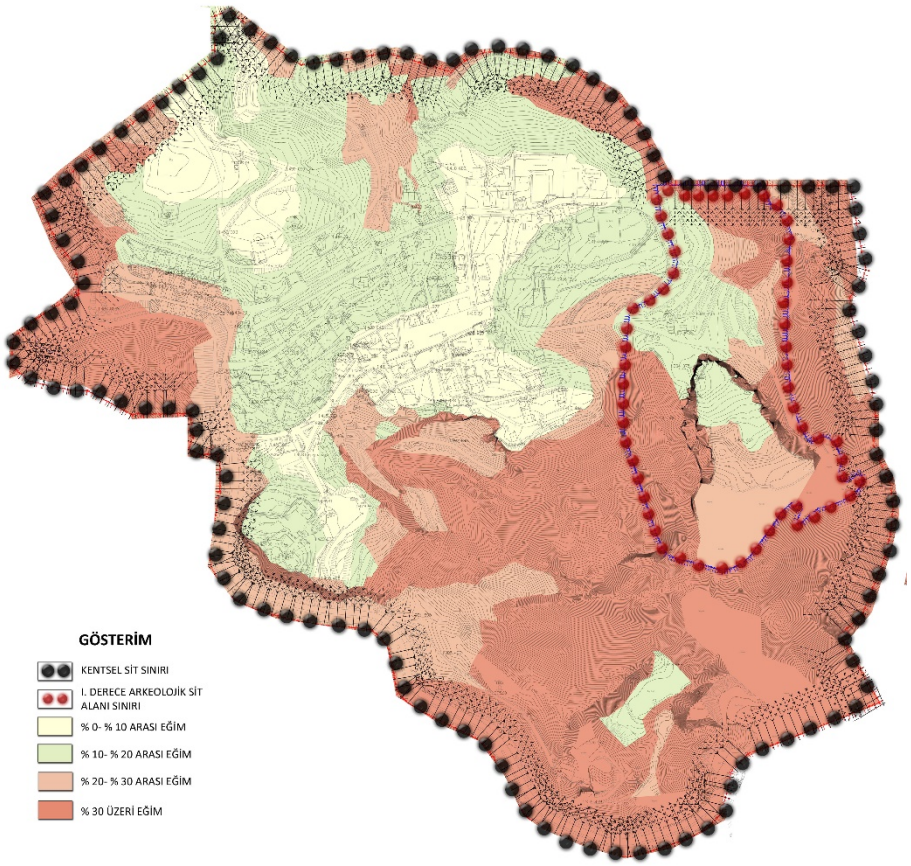
Şekil 4.1 Elazığ ve çevresi siyasi haritası

Kent merkezi ile bu coğrafya arasında en güneyde Doğu Anadolu'nun önemli ovalarından Uluova ile Harput'un güneyinde, bugünkü Elazığ il merkezinin kurulu bulunduğu, Elazığ Ovası da denilen Altınova yer almaktadır. Harput ile Kuşakçı Dağı hattının batısında 1490 rakımlı Meryem Dağı, 1327 rakımlı Altıntepe, 1341 rakımlı Kızıldağ ile Keklik Tepe ve Çağlar Tepe bulunmaktadır. Kentin batısında Kavak Tepe yer alırken; batı ve güneybatı yönünde ise, bölgenin ikinci önemli ovası olan Kuzova yer almaktadır (Elazığ Belediyesi, 2006a).

Kuzeyde, bugünkü Keban Baraj Gölü (zamanında Murat Nehri'nin yatağı olan Pertek Keban oluğu), güneyde Altınova (Elazığ Ovası) ve Uluova, batıda Hankendi ve Baskil ovaları ile çevrili olan Harput Platosu; belirtilen tüm bu verimli ovalara olan hakimiyeti ile önemli bir konuma sahipken, dönemin ticaret yollarını da kolaylıkla kontrol edebilmiştir (Danık, 2001)

4.1.1. Jeolojik, jeomorfolojik ve topoğrafik yapı

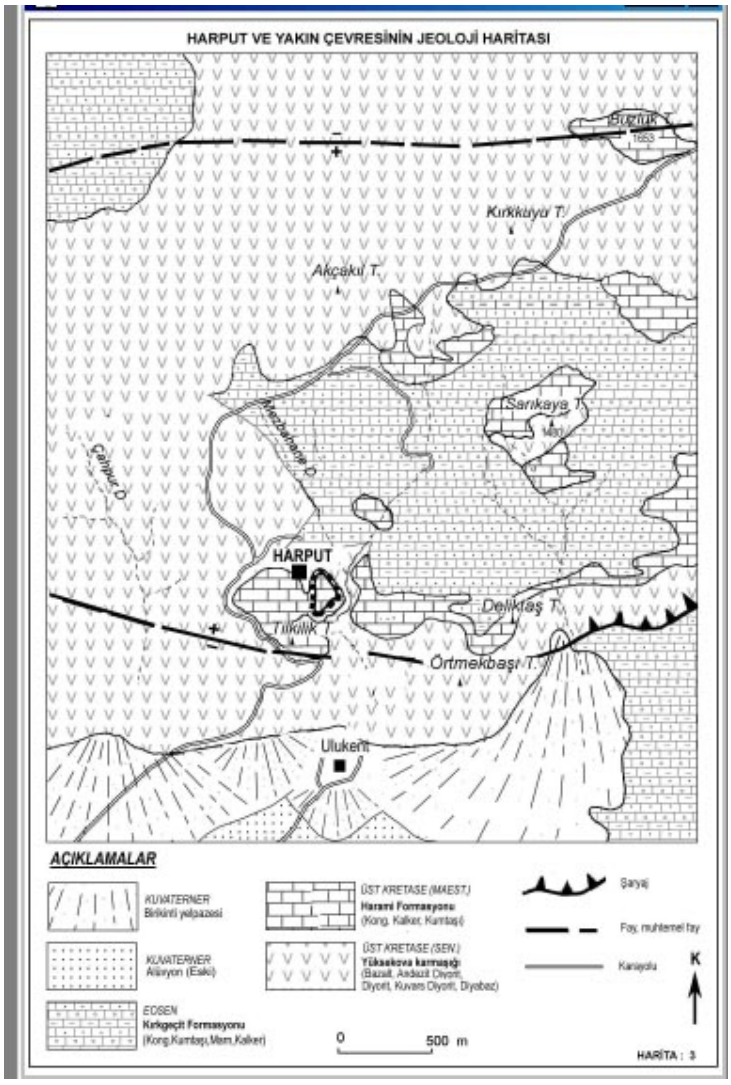
Sınırları belirtilen Harput Platosu dalgalı yüksek bir aşınma düzlüğü olarak Neotektonik Dönem öncesi, Alt-Orta Miyosen sonlarında oluşmuş ve Plato Üst Miyosen ile Pliyosen dönemlerinde meydana gelen faylanmalar ile yer yer yükselmiş ve aşınarak alçalmıştır (Şekil 4.2), (Danık, 2001).



Şekil 4.2 Harput eğim durumu (Elazığ Belediyesi, 2006b)

Tarihin ilk dönemlerindeki birçok yerleşme gibi Harput ta ilk olarak savaş, istila ve karışıklıkların etkili olduğu bu dönemlerde, korunma ve savunma amacıyla üç tarafı yalçın kayalıklarla çevrili bir sırt üzerinde kale yerleşmesi olarak kurulmuştur (Şekil

4.3). Bu sırtı büyük bir kalker bloğundan oluşan doğal bir kale olarak da tarif etmek mümkündür. Bu kale Urartu döneminde bir kalekent olarak özgün yapı tarzıyla ortaya çıkmıştır (Tonbul ve Karadoğan, 1999).

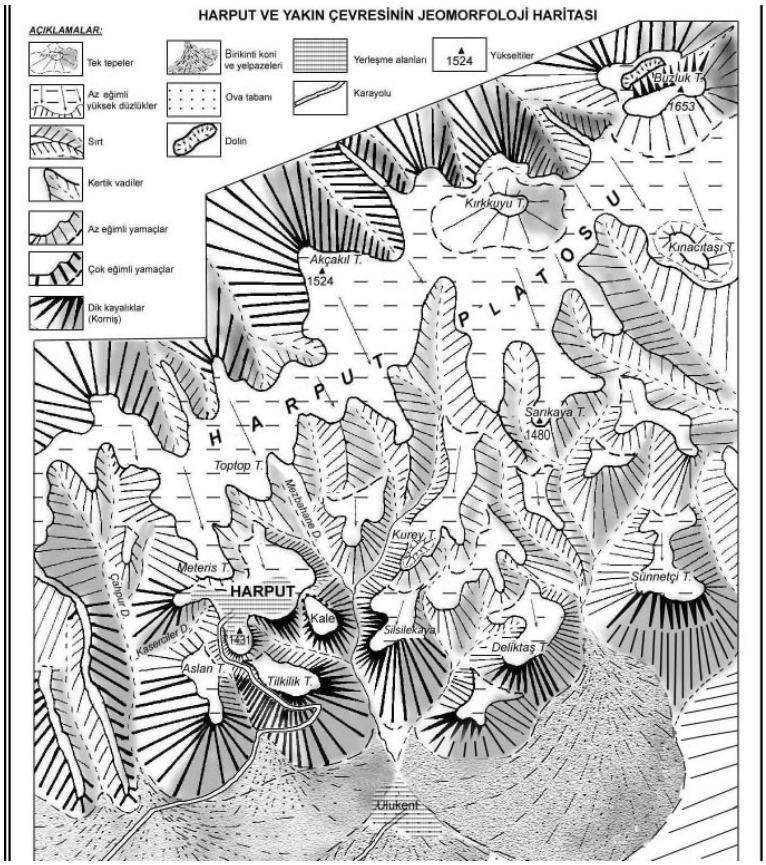


Şekil 4.3 Harput ve çevresinin jeoloji haritası (Tonbul ve Karadoğan, 1999).

Elazığ şehrinin ilk kuruluş yeri olan Harput, güneybatı – kuzeydoğu istikametinde uzanan Harput platosu üzerinde bulunmaktadır (Akkan, 1972). Güneyden verimli Elazığ Ovası ve Uluova düzlüklerine, kuzeyden ise Keban Baraj Gölüne hakim bir platoda kurulmuştur. Deniz seviyesinden yüksekliği ise yaklaşık 1280 m'dir (Gülbay, 1999).

Harput platosunun kuzeydoğusunda bulunan “Buzluk Mağarası”, Harput'un kuzeydoğusunda Elazığ iline 12 km mesafededir. Mağaranın jeomorfolojik özelliği

ve şekli ile burada gerçekleşen klimatolojik şartlardan dolayı, mağarada yaz aylarında doğal olarak buz oluşmakta, kış aylarında ise buz teşekkül edememektedir (Şekil 4.4), (Çitçi, 1990).



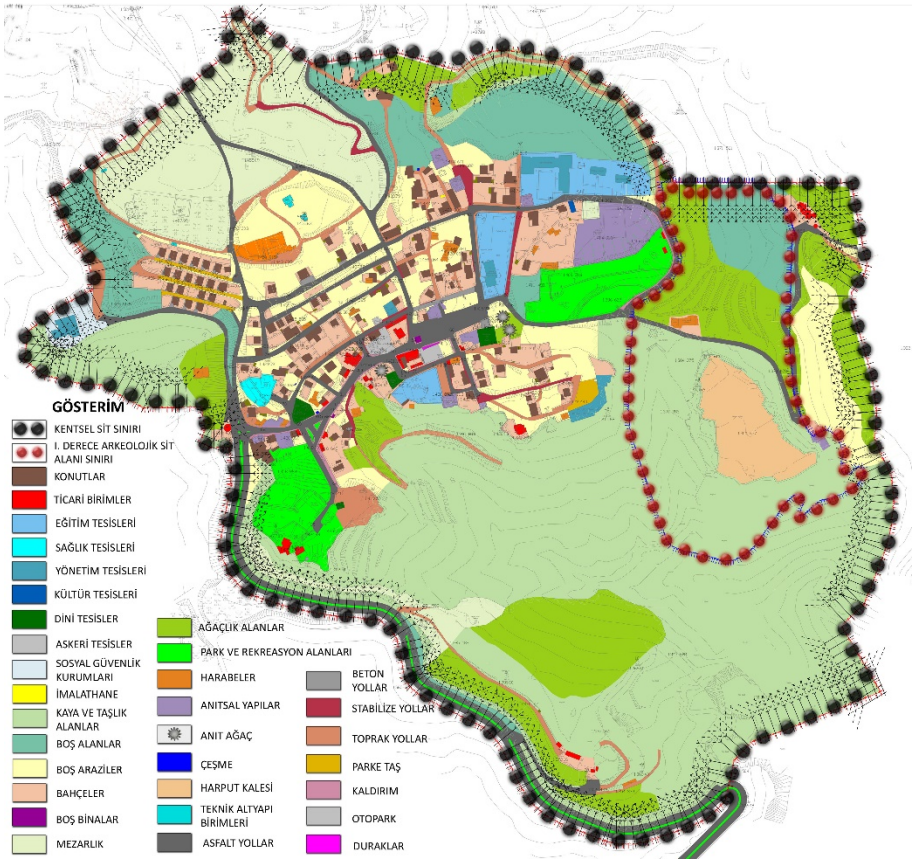
Şekil 4.4 Harput ve yakın çevresinin jeomorfolojik yapısı (Tonbul ve Karadoğan, 1999).

Harput'un kurulduğu yer, Eosen yaşlı flişlerden özellikle kalker, kum taşı, konglomera, kil ve marndan oluşmuştur. Harput'taki tarihî meskenlere bakıldığında, yapıların siyaha yakın kahverengi ve beyaz taşlar kullanılarak yapıldığını görülmektedir. Kalker kil ve marndan oluşan bu yapım malzemeleri, Harput'un kuzeybatısında yer alan Karataş Köyü kuzeydoğusundaki Körpe Köyü'nden taşınmaktadır. Körpe Köyü'nün nimülitli kalkerleri yumuşak ve işlemeye elverişlidir (Gülbay, 1999).

4.1.2. Arazi kullanımı

Eski bir yerleşim alanı olması nedeniyle, çevresinin asli vejetasyonu olan meşe-ardıç ormanları büyük ölçüde tahrip edilmiş durumdadır. Yapılan ağaçlandırma çalışmaları

da henüz sonuç vermediği için çevreye genelde step manzarası hakimdir. Eski ağaçlandırma sahaları çoğunlukla platonun ovaya bakan yamaçlarını ve vadileri kapsamaktadır. Bunun yanı sıra "Yeşil Kuşak Projesi" dahilinde Harput yerleşmesinin doğu, kuzey ve kuzeydoğu kesiminde bulunan düzlükler ağaçlandırma kapsamına alınmıştır. Erozyonun etkili olduğu alanlarda ise ana kaya, pek çok kesimde yüzeye çıkmış, kalkersiz kahverengi topraklarda oluşan topraklar da büyük ölçüde degredasyona uğramış durumdadır. Bunun sonucunda, Harput platosunda tarımsal alan varlığı oldukça sınırlı hele gelmiş, bozulmuş otlaklar yaygın hale gelmiştir. Mevcut tarıma elverişli sınırlı alanlar ise, genellikle bağ ve bahçe tarımına ayrılmış durumdadır. Arazi kullanımının en ilginç yönü mevcut yerleşme alanıyla kıyaslanmayacak ölçüde geniş mezarlıkların yerleşme mekânını çevrelemesidir (Şekil 4.5). Mezarlıklar, muhtemel eski yerleşim alanının sınırları ve büyüklüğü hakkında fikir vermektedir. Bugün mevcut mezarlıklar Aslantepe, Tilkilik Tepe kuzey batısında, Meteris Tepe kuzeyinde Toptop Tepe civarında ve Kuzey Tepe yamaçlarında bulunmaktadır (Şengün, 2007).



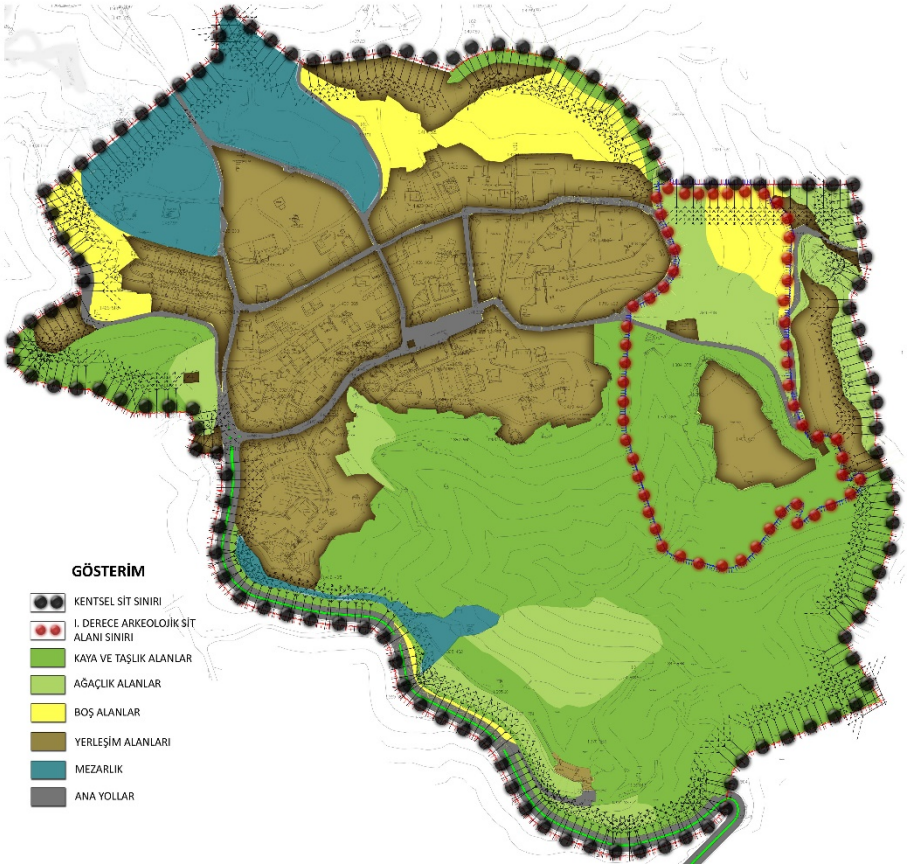
Şekil 4.5 Harput arazi kullanımı (Elazığ Belediyesi, 2006b)

4.1.3. İklim

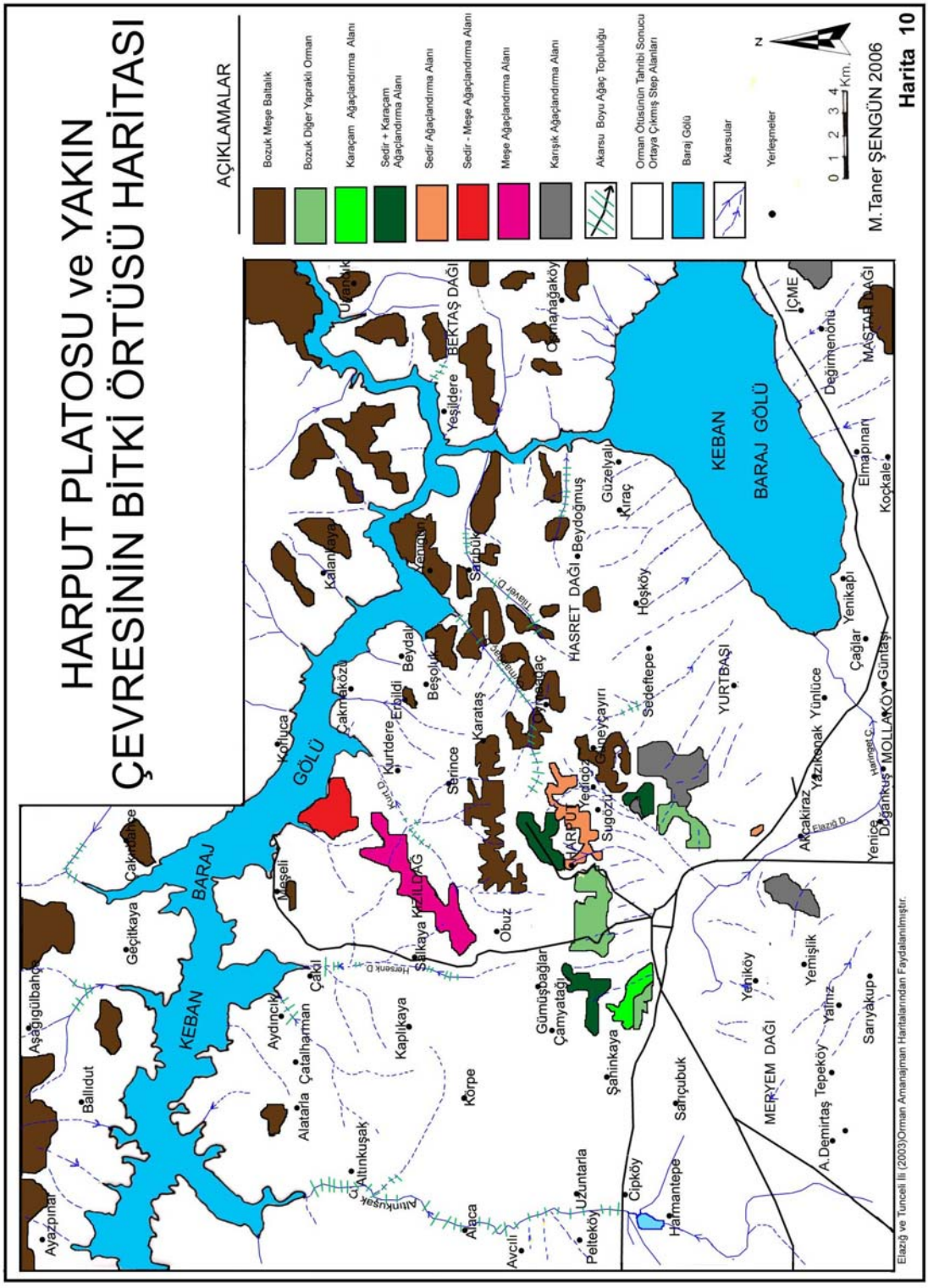
Harput ve çevresinde; yazları sıcak ve kurak, kışları yağışlı ve soğuk geçen karasal iklim görülmektedir. Fakat son yıllarda baraj göllerinin etkisiyle iklim yumuşaması yaşanmaktadır. Elazığ'a oranla Harput, iklim koşulları açısından daha elverişsiz özellikler göstermektedir. Harput'un daha yüksekte yer alması ve plato sahasına karşılık gelmesi nedeniyle, özellikle kış mevsiminde Harput'un kar yağışlı, karla örtülü ve donlu gün sayısı fazladır. Hakim rüzgar yönünün kuzeybatı olmasına bağlı olarak bu mevsimde Harput, soğuk kuzey rüzgarlarından etkilenmektedir. Yaz mevsiminde ise Harput Elazığ'a göre daha elverişli iklim koşullarına sahip bulunmaktadır (Tonbul ve Karadoğan, 1999).

4.1.4. Bitkisel materyal

Bitki örtüsü açısından Harput çok fakir bir görünümdedir. Harput ve çevresinin ekolojik koşulları göz önüne alındığında; 950-1700 m'ler arasında kalan yaklaşık %90'lık bölümünün doğal orman ekosistemi içinde kaldığı söylenebilmektedir. Buna rağmen, yörede yerleşim tarihinin 7- 8 bin yıl geriye gittiği, asırlarca süren ve çeşitli nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan tahripler sonucunda, orman alanları oldukça daralmış ve bozulmuş, böylece sahaya genel olarak step görünümü hakim olmuştur (Şekil 4.6). Bu yüzden, Harput platosu ve çevresindeki arazileri doğal bitki örtüsü bakımından doğal step ve orman olmak üzere iki ayrı vejetasyon tipi olarak ele almak mümkündür. Harput Platosu ve çevresindeki ormanlar, il genelinde olduğu gibi geniş ölçüde tahrip edilerek antropojen step alanlarına dönüşmüş durumdadır. Ardıç ve geven türleri gibi çalılıklar seyrek olarak dağılım göstermektedir (Tonbul, 1985; Şengün, 2007) Kitapçıgil Parkı civarındaki arazide çam ormanları bulunmaktadır. Bu da bize ekildiği ve bakıldığı takdirde Harput'un yeşillenebileceğini göstermektedir (Şekil 4.7).



Şekil 4.6 Harput bitki örtüsü (Elazığ Belediyesi, 2006b)



Şekil 4.7 Harput Platosu ve yakın çevresinin bitki örtüsü haritası (Şengün, 2007)

4.1.5. Ulaşım

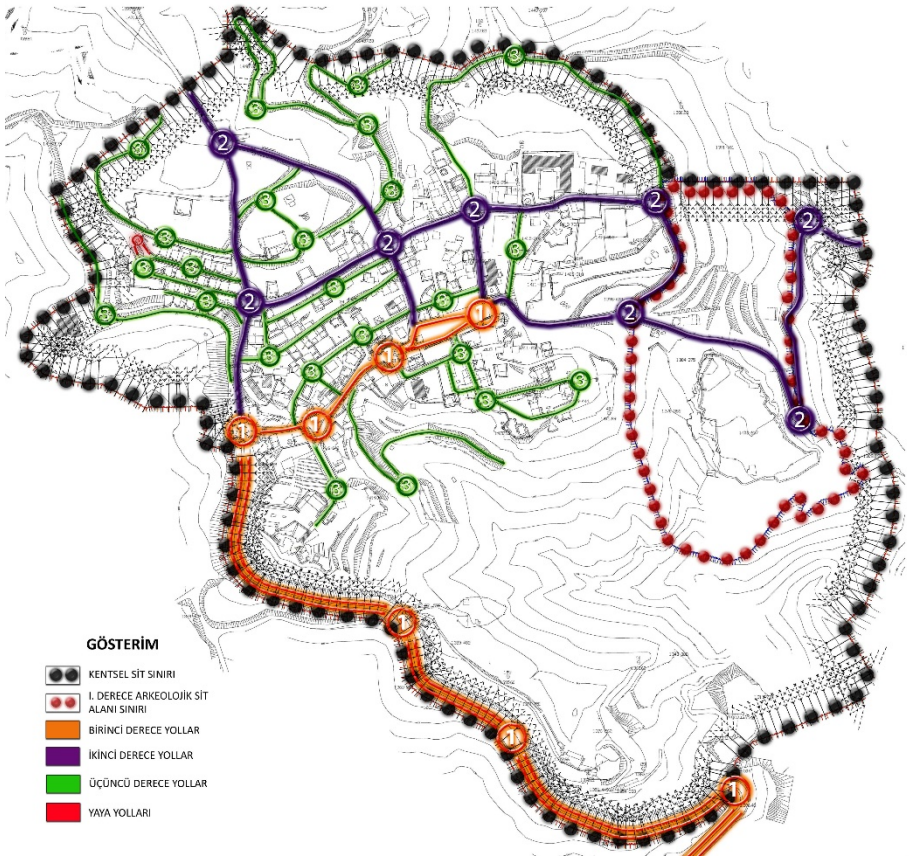
Tarihî ve kültürel açıdan önemli bir yerleşim yeri olan Harput, kervan yollarının önemli bir kavşak noktasında yer almıştır. Ulaşım araçlarında meydana gelen

gelişme ve değişime bağlı olarak, Elazığ ve Harput bu kavşak noktası özelliğini korumuş, ancak ulaşım sistemlerinde belirgin değişiklikler olmuştur. 1975 yılında yapılan Keban Barajı, Elazığ çevresindeki ulaşım sistemlerini (karayolları ve demiryollarını) etkilemiş ve yeni ulaşım sistemleri ortaya çıkmıştır (Şekil 4.8), (Şengün, 2007).

Elazığ şehir merkezi ile Harput arası 5 km uzaklıktadır ve ulaşım asfalt yolla sağlanmaktadır.

Kentsel sit alanı içinde konut ve ticaret alanını çevreleyen taşıt yolu hariç diğer yollar trafiğe kapalı durumdadır. Bu uygulama, ticari hayatı zenginleştiren bir etken olmasının yanında aynı zamanda tarihi mekanda yaya kullanımını sağlayarak alanın bütününde yaya sirkülasyonu konusunda bir rahatlık oluşturmaktadır.

Yürümek sadece bir uzaklığın aşılması değil, aynı zamanda çevrenin ruhsal ve duygusal yönden keşfidir. Yaya yolu tasarımında uzaklık, güvenlik rahatlık, erişilebilirlik ve hedefe ulaşma isteği en önemli kriterler olmalıdır (Bakan ve Konuk, 1987)



Şekil 4.8 Yol derecelendirmesi (Elazığ Belediyesi, 2006b)

4.2. Çalışma Alanının Sosyo-Ekonomik Yapısı

4.2.1. Demografik yapı

1892 yıllarında Harput şehrinin nüfusu, yakın bazı köylerinde Harput nüfusuna eklenmesiyle 30639 kişi olduğu görülmektedir. 1897 tarihli resmi nüfus cetveline göre Harput şehrinin toplam nüfusu (kadın ve erkek) 15070 kişidir. 1906 yılında Harput şehrinin nüfusu 15785 olarak bilinmektedir (Aksın, 1998). Bu dönemden sonra Harput'un önemini kaybetmesi ve Harput'tan yeni kurulan Elazığ şehrine göçün başlamasıyla Harput hızla nüfus kaybetmeye başlamıştır. Buna karşılık Elazığ şehrinin nüfusu hızla artmaya başlamıştır. 1935 yılında Harput merkezinde yaşayanların sayısı 3328 kişi olarak belirlenmiştir. 1965 yılında 2205 kişiye düşen Harput merkez nüfusu, Keban Barajı'nın yapımı ile toprakları su altında kalan insanların buraya yerleşmesi ile 1975 yılından sonra biraz artış göstermiş ve 3231 kişiye yükselmiştir. 2000 yılı sayımına göre Harput merkezde 796 kişi yaşamaktadır.

2006 yılında sağlık ocağı verileri ve hane sayımlarına göre 677 kişiye düştüğü belirlenmiştir.

Günümüzde Elazığ'ın bir mahallesi durumundaki Harput ve Harput'a yakın bazı mahallelerin nüfuslarında hızlı bir azalma görülmektedir (Şengün, 2007).

4.2.2. Ekonomik yapı

Araştırma alanını oluşturan Harput ve çevresinde, tarım ve hayvancılık ekonomik faaliyetlerin başında gelmektedir. Ancak su ve toprak kaynaklarının yetersizliği nedeniyle Harput tarım kısıtlanmaktadır. Buna karşılık, platonun yamaçları ve çevresindeki düzlüklerde yoğun bir tarım faaliyeti yüzyıllardır devam etmektedir.

Harput ve yakın çevresinde arpa ve buğday en çok yetiştirilen ürünlerdir. Bunun yanı sıra sulama yapılan alanlardaki bağ ve bahçelerde sebzecilik ve meyvecilik yoğun olarak yapılmaktadır. Harput çevresinin kirazları ve "öküzgözü" olarak adlandırılan siyah üzümleri oldukça ünlüdür.

Harput tarihî ve turistik açıdan da önemlidir. Aynı zamanda rekreasyonel yönden temiz ve serin havasıyla, 5 km. uzağındaki Elazığ şehri için önemli bir sayfiye yeridir. Çevresine göre 500-700 m'lik yükselti farkıyla, görüş mesafesi oldukça geniş, bölgeye hakim bir noktada yer almaktadır. Buzluk Mağarası, şifalı suları ve 240 diğer tarihî ve doğal güzellikleri ile Harput, turistik açıdan avantajlı özelliklere sahiptir.

Sayıları onu bulan yeme, içme ve dinlenme tesisleri; Harput'ta yer alan turizme yönelik az sayıdaki ticari işletmelerdir.

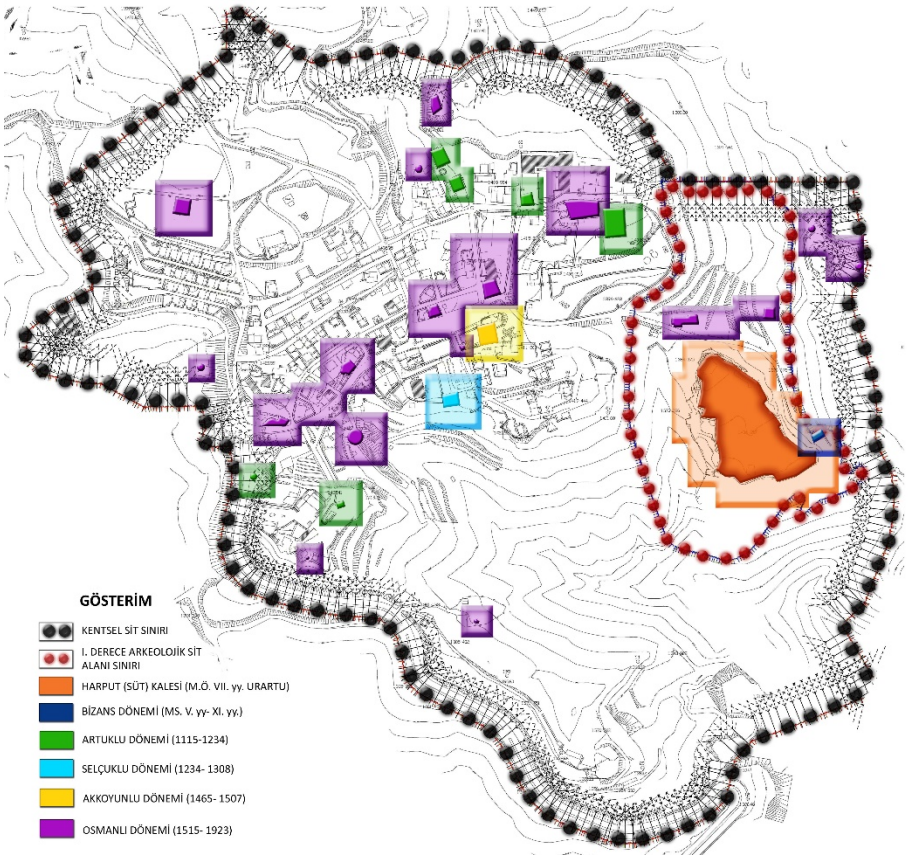
Harput'ta kristalize kireç taşları, taş ve mozaik ocakları olarak işletilmektedir. Bu ocaklar, Elazığ çevresindeki taşa ve toprağa dayalı sanayi tesislerinin ham maddesini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra Körpe köyü ile Altınkuşak (Sarini) köyü çevrelerinden çıkarılan nimulitli kalkerler, Elazığ ve Harput çevresindeki binalarda yıllardır yapı taşı olarak kullanılmaktadır (Şengün, 2007).

4.3. Araştırma Alanının Kültürel Özellikleri

4.3.1. Harput'un tarihsel gelişimi

Mevcut tarihî kaynaklara göre Harput'un en eski sakinleri, M.Ö. 2000 yıllarından itibaren Doğu Anadolu'ya yerleşen Hurriler'dir. Hurrilerden sonra ise bölgenin Hitit hakimiyeti altına girdiğini görülmektedir. Çok uzun sürmeyen Hitit hakimiyetinden sonra, M.Ö. 9. asırdan itibaren Doğu Anadolu'da devlet kuran Urartular Harput'ta uzun süre hüküm sürmüştür. Bugün ayakta duran Harput Kalesi, Urartu devrinin izlerini taşımaktadır. Kale'de kaya içine oyulmuş merdivenler, tünel ve hücrelerle su yolu bulunduğu tespit edilmiştir. M.Ö. 9. asırdan beri bu kalesiyle müstahkem mevki olarak bilinen Harput, 4000 yıllık bir maziye sahiptir. Harput isminin ilk hecesi olan Har, taş (kaya) anlamına, son hecesi olan put (berd) ise kale anlamına gelmektedir. Günümüz Türkçe'si ile Taş Kale anlamını taşımaktadır (Elazığ Belediyesi, 2014).

Harput ve çevresi, 26 Ağustos 1071 Malazgirt Muharebesi'nden sonra kesin olmamakla beraber 1085 yılında Türklerin eline geçmiştir. Bu ise Selçuklular devrine rastlamaktadır. Harput'un ilk Türk hakimi Çubuk Bey'dir. Çubuk Bey, burada diğer Selçuk ümerası gibi Selçuklu Sultanına bağlı olmak şartıyla bir Hükümet kurmuştur. Kendisine oğlu Mehmet Bey halef olduğu için, Harput tarihinde bu devire "Çubukoğulları Devri" denilmektedir. Çubukoğulları ve onlarla birlikte gelen Türkmenlerin, Harput halkının ecdadını teşkil ettiği ifade edilmektedir (Şekil 4.9), (Elazığ Belediyesi, 2014).



Şekil 4.9 Harput tarihi gelişim (Elazığ Belediyesi, 2006b)

Çubukoğulları devrinden sonra Harput'ta "Artukoğulları Devri" başlamaktadır. 12. asrın ilk yıllarında başlayan devir 1234 yılına kadar devam etmiştir. Artukoğullarının, Türkmenleriyle beraber Doğu Anadolu'ya gelip yerleşmelerinden sonra, bir kol da Harput'a gelmiş ve bunlara "Harput Artukluları" denilmiştir (Elazığ Belediyesi, 2014).

Artukoğulları devrinde; Belek (Balak) Gazi'nin Harput'un yetiştirdiği en ünlü Türk Fatihi olduğu bilinmektedir. Onun en önemli hizmeti de Haçlı seferleri sırasında görülmüştür. Balakgazi'den sonra 1185 yılına kadar Harput'ta yine Artukoğullarından gelen prensler hüküm sürmüşlerdir. Bunlardan Fahrettin Karaaslan'ında Harput tarihinde unutulmaz yeri ve eserleri vardır. Karaaslan 1148-1174 yılları arasında Harput'ta hüküm sürmüş ve burada bulunan Ulu Cami'yi yaptırmıştır (Elazığ Belediyesi, 2014).

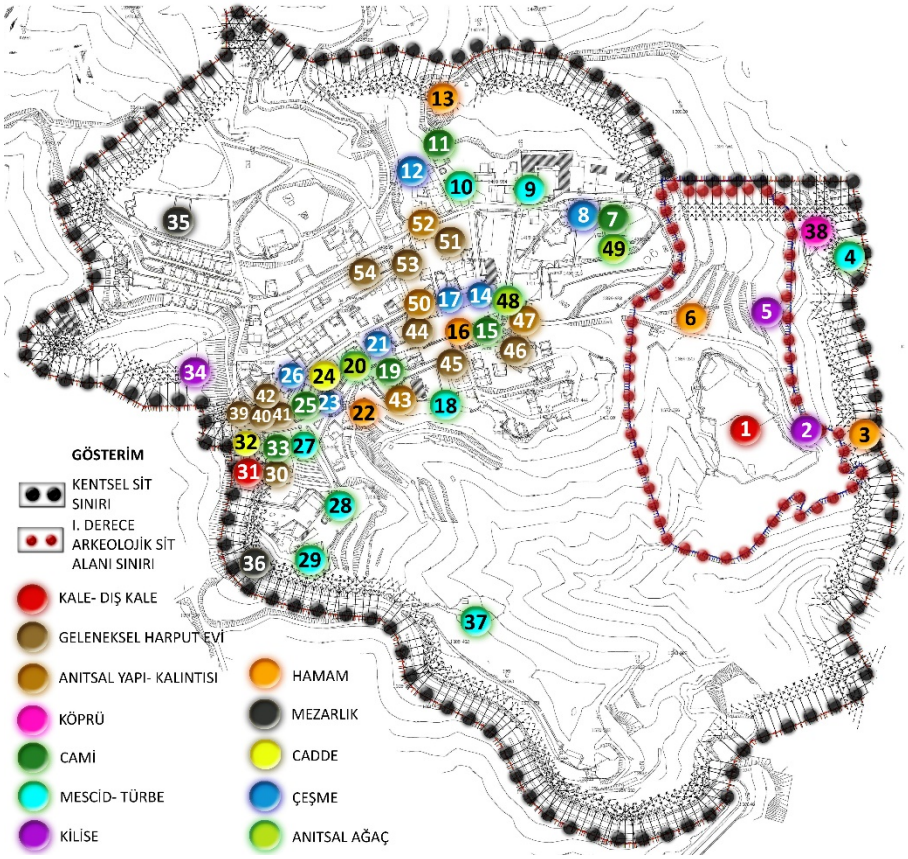
1234 yılında Harput'ta hanedanının hakimiyetinin son bulduğu ve artık Harput'ta Selçuklu Hanedanı'nın egemen olduğu görülmektedir. Selçuklular devrinde Harput, bir Subaşı tarafından idare edilmiş ve bu devirde "Arap Baba Cami" ve bitişiğindeki türbe hariç önemli bir eser bırakılmamıştır (Elazığ Belediyesi, 2014).

Anadolu Selçuklularının bölgedeki hakimiyeti sona erince, 14. asırda Harput'ta bir müddet İlhanlıların, daha sonra da Dulkadiroğulları'nın hüküm sürdükleri, ancak Dulkadiroğluları devrinin uzun sürmediği görülmektedir. Sonrasında ise Harput, 1465'de Uzun Hasan tarafından raptedilmiş ve 40 yıl kadar Akkoyunlular'ın idaresinde kalmış, sonra ise 1507 yılında Şah İsmail'in idaresine geçmiştir. 1516 yılında Çaldıran Muharebesi'nden sonra Osmanlı Ordusu tarafından fethedilmiştir. Osmanlı idaresine geçen Harput, başlangıçta Diyarbakır Eyaletine bağlı bir sancak halinde teşkilatlandırılmıştır (Elazığ Belediyesi, 2014).

Yukarıda tarihî devirlerinden kısaca bahsedilen Harput, birbirine benzeyen sebeplerle tarihe karışan birçok eski Türk şehirleri gibi nihayet terkedilmiş ve yerini bugünkü Elazığ'a bırakmıştır. Yeni kurulan şehir önceleri eyalet ve bilahare vilayet merkezi olmuş, bir ara Diyarbakır vilayetine bağlı bir sancak haline gelmiştir. 1875'de Müstakil Mutasarrıflık, 1879'da da tekrar vilayet olmuştur. Osmanlı devletinin son yıllarında Malatya ve Dersim Sancakları da buraya bağlanmış 1921'de bu iki sancakta Elazığ'dan ayrılmıştır (Elazığ Belediyesi, 2014).

4.3.2. Harput'un yerel mimari ve arkeolojik yapısı

Harput arkeolojik sit alanı ve çevresindeki antik kent kurgusunda bulunan; anıtsal yapı, köprü, cami, mescid-türbe, kilise, hamam gibi yapılardan bazıları günümüzde kullanılabiliyorken, bazıları kullanılmamaktadır. Bu yapılar genellikle merkezde toplanmış durumdadırlar. Arkeolojik sit alanı içerisinde ise sadece hamam, kilise ve kale yer almaktadır. Harput'a gelen ziyaretçiler sit alanı içindeki bütün kültürel yapıları görebilmektedirler (Şekil 4.10).



Şekil 4.10 Harput tarihi ve kültürel yerler (Elazığ Belediyesi, 2006b)

Mevcut arkeolojik yapılar ve kalıntılarla genellikle bir arada bulunmaktadır. Bu da kültürel açıdan zenginlik katmakta, ancak bu durum zaman zaman bulunmasını güçleştirmekte ve diğer kültürel varlıklarla ilişki kurulmasını engellemektedir.

Elazığ il merkezinde mevcut olan ziyaret yerlerinin önemli bir kısmı Harput'ta yer almaktadır. Şu an Elazığ'ın bir mahallesi konumunda olan Harput, tarihte önemli bir yerleşim merkezi olması sebebiyle ziyaret mekânları açısından önem arz etmektedir.

Çeşitli medeniyetlere sahne olması sebebiyle birçok kültürel zenginliği bünyesinde barındırmaktadır.

4.3.2.1. Geleneksel Harput evleri

Harput Mahallesi Kentsel Tasarım Projesi; Anıtsal sivil mimarlık örnekleri çeşitli yeni yapı ve yapı gruplarını ve Harput'un ana ulaşım ve hizmet akışını içine alan bölgeyi kapsamaktadır (Elazığ Valiliği, 2011).

Özellikle geleneksel mimari karakteri çok fazla bozulmamış kesimlerde çıkarılan sokak siluetleri, yeni yapılanma biçimini saptayacak yükseklik, cephe genişliği, çıkma gibi verilerin üretilmesinde bir araç olmuştur.

Evlerin inşa tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, plan şemaları ve yapısal öğeleri dikkate alındığında, bu eserlerin XIX. yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir.

Geleneksel Harput evleri genellikle 2 katlı olup, ara kat yapıldığında kat adedi iki buçuk kat olarak değişmektedir. Alt katta; iç avlu, ahır, samanlık, tuvalet ve servis birimleri yer aldığı için, cephede bu kat üst kata göre daha sağırdır. Servis birimlerine ait pencereler oldukça küçüktür. Asıl yaşama katı olan üst kat cepheleri pencereler ve çeşitli çıkmalar ile oldukça hareketli ve zengindir (Elazığ Belediyesi, 2006a).

Harput beldesi, kayalık zemin üzerine inşa edilmiştir. Kayaları kazmak mümkün olmadığı için temeller adeta arazinin eğimine göre kot kazanmak amacıyla örülmüştür. Yerinde yapılan çalışmalara göre temellerde kireç, alçı ağırlıklı harç kullanıldığı görülmektedir. Temellerde genellikle büyük taşlar kullanılmış, bu taşlar aynı zamanda yapının su basmanını oluşturmuş, yapı duvarlarında ise dere taşlarına ağırlık verilmiştir. Harput'ta ahşabın ve taş işçiliğinin yanı sıra nakliyenin zor olması, yapıların şekillenmesinde büyük bir etken olmuştur. Harput sivil yapıların temellerinde tonozların da kullanıldığı görülse de, bu teknik çok kullanılmamıştır. Yapım tekniğinin zor olması ve maliyetin fazla olması nedeniyle tonoz uygulaması yerine genelde kemer sistemi tercih edilmiştir. Harput yapılarında duvarlarda bütünlüğü sağlamak ve herhangi bir deprem anında yapının duvarlarının birlikte bir

bütün olarak hareket etmesini sağlamak için ahşap hatıllar kullanılmıştır. Harput'ta ahşabın pahalı bir malzeme olması ve ahşabı korumanın zor olması nedeniyle evlerin cephelerinde sınırlı kullanılmıştır (Orakoğlu, 2011).

Harput Kalesi'nde yapılan kazı çalışmaları ışığında bulunan evlerden biri tamamen ortaya çıkarılmıştır. Tümüyle moloz taş ve çamur harçtan yapılan ahşap hatıllarla güçlendirildiği bilinmektedir.

Harput 14.12.1975'de kentsel sit alanı olarak ilan edilmiştir. Yine Bakanlar Kurulunun 22.10.2004 tarih ve 2004/8328 sayılı kararıyla inceleme sahasındaki Harput ve yakın çevresi, Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ilan edilmiştir (Şengün, 2007). Yerel mimari özelliklerin korunması ile ilgili olarak Harput Koruma Amaçlı İmar Planı ve Kentsel Tasarım Projesi hazırlanarak Kültür ve Turizm Bakanlığı Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 19.02.2009 gün ve 2057 sayılı kararı ile onaylanmış olup proje kapsamında eski yapıların Harput Mimarisine uygun olarak restorasyonu gerçekleştirilmiş ve yeni inşa edilecek yapıların da Harput mimarisine uygun olarak yapılması planlanmıştır (Şekil 4.11). Bir kentsel sit alanı olan Harput'ta son yıllarda Harput mimarisine uymayan yeni yapılaşmalar göze çarpmaktadır. Bu binalar kentsel kimliği zedelemektedir. Bu bağlamda Harput'un tarihi dokusuna zarar veren yeni yapılaşma, Elazığ Belediyesi tarafından hazırlanan tip proje evlerine uygun şekilde yapılmalıdır. Bu tip projeler geliştirilerek Harput mimarisine uygun evler yapılmalıdır. Alanın koruma alanı olarak ilanından sonra, konutların özgün yapıları korunmuş ancak terk edilme ile karşı karşıya kaldıkları için bakımsız kalmışlardır. Harput kentsel sit alanındaki yapıların çoğunluğu özel mülkiyettedir.



Şekil 4.11 Harput'ta sivil mimari örnekleri

Harput beldesi, kayalık zemin üzerine inşa edilmiştir. Kayaları kazmak mümkün olmadığı için temeller adeta arazinin eğimine göre kot kazanmak amacıyla örülmüştür. Yerinde yapılan çalışmalara göre temellerde kireç, alçı ağırlıklı harç kullanıldığı görülmektedir. Temellerde genellikle büyük taşlar kullanılmış, bu taşlar aynı zamanda yapının su basmanını oluşturmuş, yapı duvarlarında ise dere taşlarına ağırlık verilmiştir. Harput'ta ahşabın ve taş işçiliğinin yanı sıra nakliyenin zor olması, yapıların şekillenmesinde büyük bir etken olmuştur. Harput sivil yapıların temellerinde tonozların da kullanıldığı görülse de, bu teknik çok kullanılmamıştır. Yapım tekniğinin zor olması ve maliyetin fazla olması nedeniyle tonoz uygulaması yerine genelde kemer sistemi tercih edilmiştir. Harput yapılarında duvarlarda bütünlüğü sağlamak ve herhangi bir deprem anında yapının duvarlarının birlikte bir bütün olarak hareket etmesini sağlamak için ahşap hatıllar kullanılmıştır. Harput'ta ahşabın pahalı bir malzeme olması ve ahşabı korumanın zor olması nedeniyle evlerin cephelerinde sınırlı kullanılmıştır (Kahraman, 2011).

4.3.2.2. Kaleler

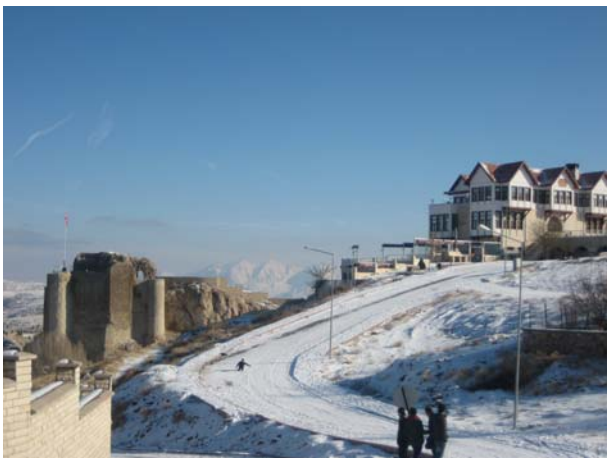
Harput kalesi (Süt kalesi): Harput kalesi coğrafi konumu itibariyle Elazığ ovası, Uluova ve Kuzova'ya hakim bir noktada, Elazığ şehrinin kuzeydoğusunda kurulmuş bir savunma kalesidir (Şekil 4.12, 4.13). Fırat su yolunu kontrol eden stratejik bir konuma sahip kalenin, üç tarafını sarp ve dik kalker bloklardan oluşan doğal engeller oluşturmaktadır. Harput kalesi, iç kale ve dış surlar olmak üzere iki bölümden meydana gelmiştir. Kalenin ön ve yanlarında yer alan burçların bazıları yuvarlak, bazıları ise köşelidir. Kalenin güney yönündeki ve batıdaki burcu üzerinde iki kitabesi vardır. Bu kitabelere ve konstrüksiyon benzerliklerine bakılarak Harput

kalesinin Urartular tarafından yapıldığı söylenebilir (Sunguroğlu, 1958). Bugün kalenin dış surlarının büyük bir bölümü yıkılmış olup, sadece girişte bazı kalıntıları görülmektedir. Süt kalesi adı da verilen kale, kalker ve kumtaşı bloklar üzerinde inşa edilmiştir. Artuklular ve Osmanlılar döneminde zaman zaman onarım görmüştür (Memişoğlu, 1977).









Şekil 4.12 Harput kalesi

Şekil 4.13 Harput kalesi girişi

4.3.2.3. Hamamlar

Harput'ta bulunan hamamlar Hoca, Cemşit (Cimşit), Yeni (Arslaniye), Kale, ve Dere hamamlarıdır (Şekil 4.14, 4.15). Bu hamamlar içerisinde günümüzde yeniden restore edilmiş ve faaliyet halinde bulunan tek hamam Cemşit ve Dabakhane hamamlarıdır.



Şekil 4.14 Hoca hamamı



Şekil 4.15 Kale hamamı

Cemşit Hamamı: Sarahatun Camii bitişiğinde yer alan ve Osmanlı Sultanı Yavuz Sultan Selim'in Sipahi Beyleri'nden Cemşit Bey tarafından XVI. yüzyılın ilk yarısında yaptırılmış bir Osmanlı Dönemi yapısıdır (Şekil 4.16). Klasik Osmanlı hamamlarına benzer biçimde soyunma yeri kare planlı ve üzeri kubbe ile örtülü olup iki kapısı mevcuttur (Elazığ Belediyesi, 2006a).



Şekil 4.16 Cemşit hamamı

Dabakhane hamamı (suyu): Elazığ'a 5 km. uzaklıkta bulunan Harput'ta kalenin kuzeyindeki dere içerisinde yer alan ve turistik bir görünüm arz eden Dabakhane binasi, ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmeyen ahşap binasının uygun bir şekilde 1998 yılında aslına uygun olarak yapılmış ve hizmete açılmıştır (Şekil 4.17). Üç kurnası mevcut olup kurnalar birbirleriyle ilişkilidir. Kurnalar içerisindeki sular sürekli yenilenmektedir (Elazığ Belediyesi, 2006a).



Şekil 4.17 Dabakhane hamamı

4.3.2.4. Çeşmeler

Harput şehrinin su ihtiyacını karşılayan 55 tarihî çeşmeden sadece birkaç tanesi zamanımıza kadar varlığını koruyabilmiştir.

Üç Lüleli Çeşme: Ağa Camii'nin güneydoğusunda yer almaktadır. Suyunun üç lüleden akması nedeniyle Üç Lüleli Çeşme olarak adlandırılan çeşme, kitabesine göre 1322-1324/1906-1908 yıllarında inşa edilmiştir (Şekil 4.18). Harput kent merkezinde halen işlevini sürdüren tek çeşme olan Üç Lüleli Çeşme, kareye yakın dikdörtgen planlıdır (Elazığ Belediyesi, 2006a).

Sivri Tonozlu Çeşme: Dışarıya bir sivri kemerle açılmaktadır. Yola bakan güney cephesinin ortasında, sivri kemerin üst kesiminde kabartma ay ve çiçek motifine; kemerin iki yanında ise birer hayat ağacı motifine yer verilmiştir. Çeşmenin doğusunda, olasılıkla sonradan eklenmiş, tek lüleli bir çeşme daha bulunmaktadır. Çeşme günümüzde sağlamdır ve işlevini sürdürmektedir (Elazığ Belediyesi, 2006a).

Harput'ta bulunan diğer çeşmeler Şekil 4.19, 4.20, 4.21, 4.22, 4.23, 4.24 ve 4.25'de görülmektedir.



Şekil 4.18 Üç lüleli çeşme
(Elazığ Belediyesi, 2006c)



Şekil 4.19 Kurşunlu Cami Çeşmesi
(Elazığ Belediyesi, 2006c)



Şekil 4.20 Meydan çeşmesi
(Elazığ Belediyesi, 2006c)



Şekil 4.21 Ulu Camii çeşmesi
(Elazığ Belediyesi, 2006c)



Şekil 4.22 Zeynep çeşmesi
(Elazığ Belediyesi, 2006c)



Şekil 4.23 Yarı Çavuş çeşmesi
(Elazığ Belediyesi, 2006c)



Şekil 4.24 Saray Hatun çeşmesi
(Elazığ Belediyesi, 2006c)



Şekil 4.24 Alaattin Bey çeşmesi
(Elazığ Belediyesi, 2006c)

4.3.2.5. Camiler

Ulu Camii: Harput'un merkezinde yer alan Ulu Camii, Artuklu hükümdarı Fahreddin Karaaslan tarafından 1156-1157 yıllarında yaptırılmıştır. Anadolu'nun günümüze gelen en eski ve en değerli yapılardan biri olan Ulu Camii, halen ibadet amaçlı kullanılmaktadır. Enlemesine dikdörtgen planlı bir yapıdır. Kalın duvarlarda taşın, kemer ve minarede tuğlanın kullanılmış olduğu yapının minaresindeki tuğla süslemeleri, geçmişi günümüze taşıyan Artuklu sanatının örneklerindendir (Şekil 4.26). Farklı dönemlerde yapıldığı düşünülen minarede farklı tuğla dizilişleriyle oluşturulmuş sepet örgüsü, geçmeli, altı köşeli ve yıldız motifli süslemeler bulunmaktadır. Yapının adeta bir şaheser sayılabilecek abanoz ağacından yapılmış olan minberi ise Kurşunlu Camii'nde bulunmaktadır (Elazığ Belediyesi, 2006a).





Şekil 4.25 Ulu Camii

Sara(y)hatun Camii: Akkoyunlu hükümdarı Bahadır Han'ın annesi Sara Hatun tarafından 1465 yılında mescit olarak yaptırılmıştır. 1585'de Hacı Mustafa ve 1843 yılında dönemin Harput Müftüsü olan Hacı Ahmet Efendi tarafından yapılan onarımların ardından bugünkü halini almıştır. Birden fazla sayıda yapının yer aldığı

bir külliye olarak inşa edilmesine rağmen, günümüze yalnızca cami gelebilmiş, yapının minaresi de 1898'de eklenmiştir. Kare bir plana sahip caminin dört kalın sütunu üzerinde kubbe, kenarlarda ise tonoz örtü yer almaktadır (Şekil 4.27). Değerli bir taş işçiliğine sahip minberi ve renkli kesme taş işçiliğinin görüldüğü minaresiyle, görülmeye değer olan yapı günümüzde de kullanılmaktadır (Elazığ Belediyesi, 2006a).



Şekil 4.26 Sarayhatun Camii

Kurşunlu Camii: Harput'taki Osmanlı Dönemi camilerinin en değerli örneklerinden birisi olarak 1738-1739 yıllarına tarihlenmekte ve Çarsancak beylerinden Osman Ağa tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir. Eski Hükümet konağının batısında yer almaktadır. Kare planlı yapının ana ibadet (harim) kısmı kubbe örtülüdür (Şekil 4.28). Son cemaat yeri üzerinde üç küçük kubbenin yer aldığı yapı, adını bu kubbelerindeki kurşun kaplamadan almıştır. Ulu Cami'ye ait olan ve burada bulunan minber, Sultan 4. Murat tarafından hediye edilmiş olup, ahşap işçiliğinin en güzel örneklerinden birisidir. Kurşunlu camii bahçesinde bir adet anıt ağaç bulunmaktadır (Şekil 4.29), (Elazığ Belediyesi, 2006a).



Şekil 4.27 Kurşunlu Camii



Şekil 4.28 Kurşunlu Camii bahçesindeki anıt ağaç

Kurşunlu Camii'nin bahçesinde bulunan Ulu Çınar ağaçlarının, Evliya Çelebi'nin Harput'a uğradığı sırada sırtını dayayıp notlarını tuttuğu çınarlar olduğu söylenmektedir.

Alacalı Camii: Harput'un Ağa Mahallesi'nde yer alan yapının 1202-1204 yıllarında Artuklular döneminde inşa edildiği, ancak 19. yüzyılda büyük bir onarım geçirdiği ve bu esnada tavandaki ahşap süslemelerin de gerçekleştirildiği düşünülmektedir. Dikdörtgen planlı caminin batıda yer alan giriş kapısı yonca yaprağı şeklindedir (Şekil 4.30). Yapının minaresi kapı üzerine inşa edilmiş olup, şerefeye kadar sıra ile daha yukarısı ise dama şeklinde siyah beyaz taştan yapılmıştır. Bu nedenle "Alacalı" ismini almış olan yapı aynı zamanda ilk Harput Müzesi olarak kullanılmıştır (Elazığ Belediyesi, 2006a).



Şekil 4.29 Alacalı Cami (Elazığ Belediyesi, 2006c)

Ağa Camii: Pervane Camii adıyla da bilinen yapı, Dağ Kapı yakınlarında, Murat Baba Türbesi'nin kuzeyindedir. Harput Müzesi'ndeki kitabesinden 1559 yılında Pervane Ağa tarafından inşa ettirildiği öğrenilen yapının ilk inşaatında bir mescit olduğu, 1585'de onarıldığı, 1306/1889 yılında Hacı Abdülhamit tarafından yıktırılarak yeniden inşa ettirildiği bilinmektedir. Kuzey-güney doğrultusunda eğimli bir arazi üzerine moloz taşlarla inşa edilen cami, 1999 yılına kadar yıkık durumda kalmıştır. Bu tarihte yapılan onarımla ayağa kaldırılan yapı, bugün ibadete açık durumdadır (Şekil 4.31). Kuzey cephesinin doğu köşesinde yer alan ve yapıya sonradan eklendiği anlaşılan minare, kesme taşlarla inşa edilmiştir. Minare, kare kürsü üzerinde yükselen, önce sekizgen sonra silindirik iki kademeli bir gövdeye sahiptir. (Elazığ Belediyesi, 2006a).



Şekil 4.30 Ağa Cami (Elazığ Belediyesi, 2006c)

Ahmet Bey Camii: Harput'un Dağ Kapı girişinde yer alan yapı, günümüzde harap durumdadır. Adına ilk kez 1566 tarihinde rastlanan Ahmed Bey Mahallesi'nin bu cami çevresinde geliştiği, dolayısıyla yapının bu tarihten bir süre önce inşa edildiği kabul edilmektedir. Kuzey cephesinin batı kesimindeki kare kesitli minare, yapıyla aynı dönemde inşa edilmemiştir. Yapı moloz taşlarla, minare ise düzgün kesme taşlarla inşa edilmiştir. Minarenin doğu yüzündeki giriş açıklığı ve basamakları sağlamdır. Gövde ve külah kısımları ise yıkılmıştır. Yapının en özgün unsuru olan mihrap, kesme taşlarla inşa edilmiş ve yarım daire kesitli bir nişe sahiptir. Niş, üç sıra mukarnasla bezeli bir kavsarayla örtülmüştür (Elazığ Belediyesi, 2006a).

Arslanlı (Esadiye) Camii: Arslaniye ve Esediye Camii gibi adlarla bilinen yapı, kentin kuzeybatısındadır. Günümüzde harap durumda bulunan yapının cami, medrese ve hamamdan oluşan bir külliye içinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Medrese günümüze ulaşamamıştır (Şekil 4.32). Yapının inşa tarihi hakkında kesin bir bilgi olmamasına karşın, önceleri taçkapısında bulunduğu bilinen arslan kabartmalarından dolayı Artuklu dönemine tarihlenmektedir. Yapının adını taşıyan mahallenin adına ilk kez 1566 tahririnde rastlanmaktadır. Caminin sadece taçkapısıyla beden duvarlarının bir bölümü ayaktadır. Kesme taşlarla inşa edilen mukarnas kavsaralı taçkapı, sivri kemerli tonozla örtülü bir eyvanın dip duvarı üzerindedir. Eyvan yan duvarları üzerinde karşılıklı birer mihrabiye yer almaktadır. Uzunlamasına dikdörtgen planlı harimin mekan düzenlemesine ilişkin yeterli veri bulunmamasına karşılık, batı duvarındaki kemer ayakları ve Sunguroğlu'nun "üzerinin tonozla örtülü olduğu" şeklindeki ifadesinden hareketle mihraba dik sahınlardan oluşan bazilikal planlı bir yapı olduğu tahmin edilebilmektedir. Harimin güney duvarı üzerinde iki mihrap nişi bulunmaktadır (Elazığ Belediyesi, 2006a).

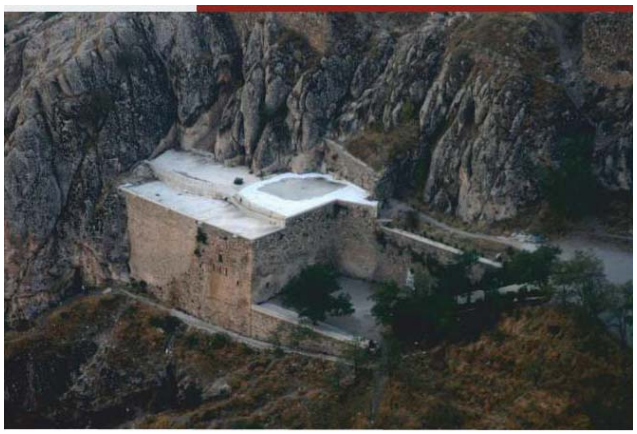


Şekil 4.31 Esadiye Camii (Elazığ Belediyesi, 2006c**)**

4.3.2.6. Kiliseler

Meryem Ana Kilisesi: Harput kalesinin doğusunda yer alan ve en eski Süryani kiliselerinden biri olan Meryem Ana Kilisesi'nin, M.S. 179 yılında Antakya Süryani Ortadoks Kilisesi'nin VIII. Patriği Theofilos döneminde yapıldığı düşünülmektedir. Asıl olarak Beni Baüth adlı manastıra ait yapı, dönemin Süryani mahallesinde yer almıştır. Dikdörtgen planlı kilisenin zeminini ve batı duvarını kaya kütleleri oluşturmaktadır. Dışa taşkın apsisin önü yarım kubbeli, diğer bölümü tonozla örtülüdür (Şekil 4.33). Bir zamanlar manastır olan kilisenin, bugün boş olan kısmında metropolithane, okul, misafirhane ve diğer kısımları da bulunmaktaydı. Bugün gezilebilir ve ibadet edilebilir durumda olan kilisede, yılın belirli bir günü Süryaniler ayinlerini gerçekleştirmektedirler (Elazığ Belediyesi, 2006a).





Şekil 4.32 Meryem Ana Kilisesi (Elazığ Belediyesi, 2006c)

Sürp Agop Kilisesi: Bu kilise eski Şehroz mahallesi (Çocuk Yurdu mevkii) ne giderken yolun solundaki vadinin yamaçlarında bulunmaktadır. Yapılış tarihi 1859'dan eskidir. Klasik bir kilise örneği olup duvarları kontrfort lar üzerine oturtulmuş ağır mağmatik taşlardan yapılmıştır (Şekil 4.34). Üstü toprak tonoz şeklindeki kubbesinden bugün eser yoktur. Gerek büyüklüğü ve gerekse mevkisi açısından bu kilise Harput' ta bulunan kiliselerin en önde geleniydi (Günek ve Karadoğan, 1999).

Sürp Karabet Kilisesi: Harput' un doğusunda Ulu Cami ile kale meydanı arasında Gürcü bey mahallesinde bulunmaktadır (Şekil 4.35). Önceleri ahşap olarak yapılan kilise 1850 yılında mahalli hükümet tarafından alınan bir izin ile çevresindeki bazı ermeni evlerin de dahil edilmesiyle, muazzam bir plân dahilinde inşa edilmesi düşünülmüştür. Tepkilere neden olan bu girişimle kilise yıkılmış fakat meşrutiyetin ilanından sonra çevresindeki eğitim binaları ve papaz evleri ve büyük kubbesiyle yeniden inşa edilmiştir (Sunguroğlu, 1958). Kilisenin taştan yapılmış yan duvarlarının bir kısmı yıkık da olsa günümüze kadar ulaşabilmiştir (Günek ve Karadoğan, 1999).



Şekil 4.33 Sürp Agop Kilisesi (Elazığ Belediyesi, 2006c)



Şekil 4.34 Sürp Karabet Kilisesi (Elazığ Belediyesi, 2006c)

4.3.2.7. Mescid ve türbeler

Arap Baba Mescidi ve Türbesi: Selçuklular döneminde yapılmıştır. Kaya üzerine inşa edilen yapılardan mescidin çinilerle ve kornişlerle düzenlenen mihrap ve kubbe

içi süslemeleri oldukça zengindir (Şekil 4.36). Mescidin minaresi türbe ile mescidin ortasında yükselmektedir. Kapısı mescidin içinde yer alan minare, çok az sayıda Selçuklu eserinde görülebilen nadide sırça bordürle çevrelenmiştir. Alt katında türbeye ait bilgiler ise daha ayrıntılıdır (Elazığ Belediyesi, 2006a).



Şekil 4.35 Arap Baba Mescidi ve Türbesi (Elazığ Belediyesi, 2006c)

Ahi Musa Mescidi ve Türbesi: Harput'ta bulunan ilk Ahi yapısı olması nedeniyle önem taşıyan yapı, günümüzde restore edilmiş haliyle ayaktadır (Şekil 4.37). Yapı, bir esnaf örgütü olan Ahilerin bu bölgede varlığını ve ticaretini bize göstermesi bakımından da dikkat çekicidir (Elazığ Belediyesi, 2006a).



Şekil 4.36 Ahi Musa Mescidi ve Türbesi (Elazığ Belediyesi, 2006c)

Fatih Ahmet Baba Mescit ve Türbesi: Kentin yaklaşık 2 km doğusunda yer alan yapı, sekizgen planlı bir türbe ile batısındaki uzunlamasına dikdörtgen planlı mescitten oluşmaktadır. Türbenin sadece alt katı günümüze ulaşmış, gövde ve

yukarısı yıkılmış, üzeri basık bir kubbeyle örtülmüştür. Mescit türbeye sonradan eklenmiştir. Türbe düzgün kesme taşlarla, mescit ise kaba yonu taşlarla inşa edilmiştir. Her iki bölüme de kuzey cephelerinde yer alan basık kemerli birer açıklıktan girilmektedir. Uzunlamasına dikdörtgen planlı mescit, doğu-batı doğrultulu bir kemerle iki bölüme ayrılmış ve düz ahşap tavanla örtülmüştür (Şekil 4.38). Türbe ya da mescidin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Türbede yer alan ahşap sanduka üzerinde bulunan 713/1313 tarihli kitabeden hareketle H. Önkal yapının bu tarihlerde inşa edilmiş olabileceğini kabul etmektedir. Fatih Ahmet Baba Türbe ve Mescidi, günümüzde oldukça rağbet gören bir ziyaret yeridir. Türbenin üst katı yıkılmış ve özgün şekline ilişkin herhangi bir iz kalmamıştır (Elazığ Belediyesi, 2006a).



Şekil 4.37 Fatih Ahmet Baba Mescit ve Türbesi (Elazığ Belediyesi, 2006c)

4.3.2.8. Türbeler

Mansur Baba Türbesi: Ulu Camii'nin kuzeybatısında yer alan yapı, harap durumdayken 1960'lı yıllarda yapılan kazılar sonrasında onarılmıştır. XII. yüzyıl sonu-XIII. yüzyıl başlarında inşa edilmiş bir Artuklu yapısı olduğu kabul edilen türbe, sekizgen planlı bir mumyalık katı üzerinde yükselen sekizgen planlı bir gövdeden oluşmaktadır. Mumyalık katı yıldız tonozla, gövde katı ise içten kubbe, dıştan piramidal külahla örtülmüştür. Gerek mumyalık, gerekse gövde katına batı cephesi üzerinde yer alan birer açıklıktan girilmektedir (Şekil 4.39). Türbe 1960'lı yıllarda önemli ölçüde yıkılmış durumdadır (Elazığ Belediyesi, 2006a). İmam Efendi Türbesi Şekil 4.40'da görülmektedir.



Şekil 4.38 Mansur Baba Türbesi



Şekil 4.39 İmam Efendi Türbesi

Murat Baba Türbesi: Kentin batısında, Ağa Camii'nin güneyinde yer alan yapı kubbeyle örtülü altıgen bir gövdeye sahiptir. Yapıya batı kenarındaki basık kemerli bir açıklıktan girilmektedir. Yapı plan şemasından hareketle XV. ya da XVI. yüzyıla tarihlenebilmektedir. Çeşitli çalışmalarda Murat Baba Türbesi adıyla anılan yapı, İ. Sunguroğlu tarafından Şeyh Şerafeddin Türbesi adıyla tanıtılmıştır. Sunguroğlu, Şeyh Şerafeddin'in Fatih Ahmed Baba'nın emirlerinden olduğunu ifade etmektedir (Elazığ Belediyesi, 2006a).

Hırkalı Baba Türbesi: Beşikli Baba Türbesi adıyla da bilinen yapı, Balak Gazi Parkı'nda, Balak Gazi Anıtı'nın yanında bulunmaktadır. 1980'li yıllarda yapılan bilinçsiz müdahalelerle yapı özgünlüğünü yitirmiştir (Şekil 4.41). Dıştan sekiz kenarlı, içten ise kareye yakın dikdörtgen planlı yapının üzeri basık bir kubbeyle örtülüdür. Yapıya güney kenarındaki dikdörtgen şekilli basit bir açıklıktan girilmektedir (Elazığ Belediyesi, 2006a).



Şekil 4.40 Beşikli (Hırkalı) Baba Türbesi (Elazığ Belediyesi, 2006c)

İmam Efendi Türbesi: Kentin kuzeyinde Türkler Mezarlığı içinde yer alan yapı, kare planlı ve kubbeyle örtülü bir türbe ile kuzeyindeki sivri tonozlu geçiş mekanından oluşmaktadır (Şekil 4.42). Kitabesinden 1340/1924 yılında "Hacı Hafız Osman Bedreddin Erzurumi" adına inşa ettirildiği anlaşılmaktadır. Türbe, dikdörtgen planlı geçiş mekanına geniş bir sivri kemerle açılmaktadır. Oldukça bakımlı durumda bulunan yapıyı örten kubbenin geçişleri tromplarla sağlanmıştır (Elazığ Belediyesi, 2006a).



Şekil 4.41 İmam Efendi Türbesi (Elazığ Belediyesi, 2006c)

Üryan Baba Türbesi: Tesbihli Baba Türbesi adıyla da anılan yapı, kentin güneyinde Harput'u Elazığ'a bağlayan yol kenarındadır. İ. Sunguroğlu'nun verdiği bilgilerden

türbenin XIX. yüzyıl ortalarında yapıldığı; yanına bir mescit ve sıbyan mektebi eklendiği öğrenilmektedir. Üryan Baba Türbesi ve yanında yer alan mescit bugün bakımsız durumda bulunmaktadır (Elazığ Belediyesi, 2006a).

Ankuzu Baba Türbesi: Harput'un doğusunda, Ankuzu Kayalığı üzerindedir (Şekil 4.43). Harput'a ilişkin 1523 tarihli tahrirden, kentte Ankuzu Baba adlı bir zaviyenin varlığı öğrenilmektedir. VIII-IX. yüzyıllarda Arap-Bizans mücadeleleri sırasında savaştığı rivayet edilen Ankuzu Baba'ya ait bugünkü türbe yakın tarihlidir. Moloz taşlarla inşa edilen dikdörtgen planlı yapının duvarları sıvanmış, üzeri kırma çatı görünümü verilmiş betonarme tavanla örtülmüştür (Elazığ Belediyesi, 2006a).



Şekil 4.42 Ankuzu Baba Türbesi (Elazığ Belediyesi, 2006c)

4.3.2.9. Köprüler

Dabakhane Köprüsü: Tabakhanenin güneyinde yer alan köprü, yol yapım çalışmaları sırasında yolun altında kalmıştır. Bugün köprüyü görmek mümkün olamamaktadır. Kemer formu sivridir. İnşa malzemesi kabayonu taş ve tuğladır.

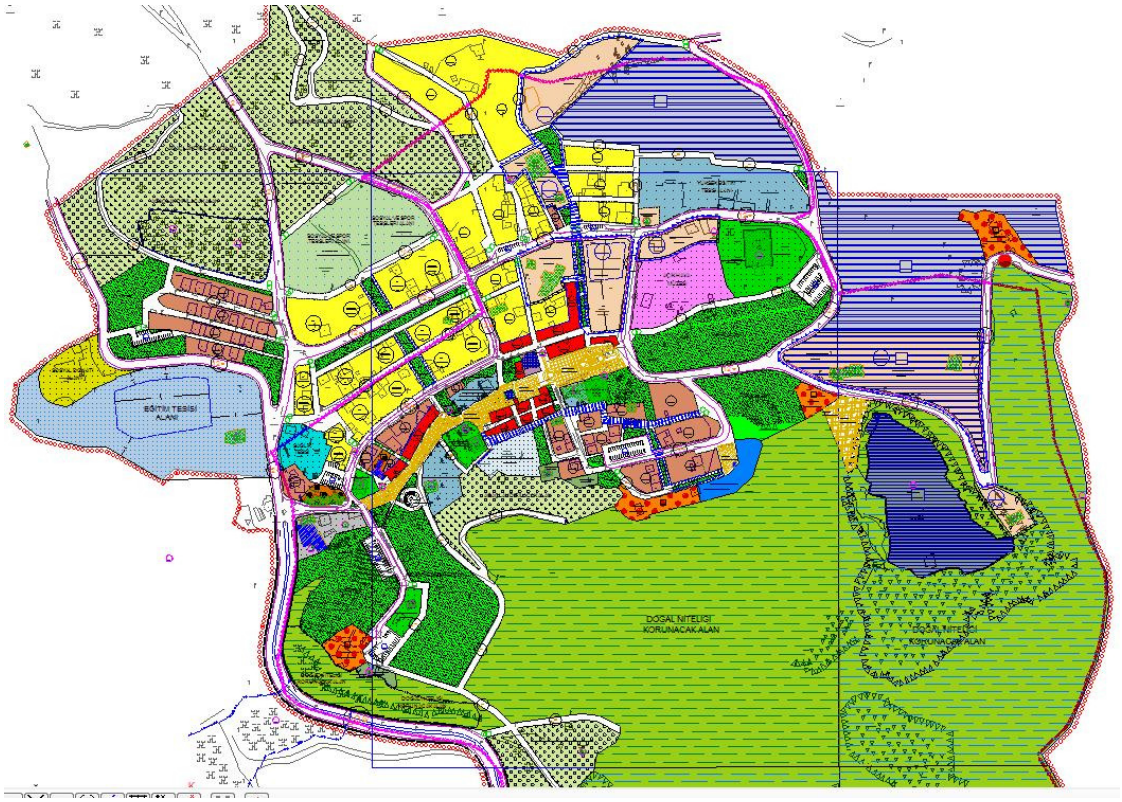
4.4. Harput Koruma Amaçlı İmar Planı Çalışmaları

Harput koruma amaçlı imar planı genel hükümlerinde; 'plan onama sınırları içinde yer alan tescilli korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının bulunduğu parseller, bitişik parselleri ile tescilli parsellere cephe veren parsellerde yürürlükteki ilke kararları doğrultusunda yeni yapılaşma öncesi Koruma Bölge Kurulundan izin alınacaktır.' ifadesi yer almaktadır.

Yine aynı hükümlerde ‘Harput kentsel ve arkeolojik sit alanı içerisinde yer alan tescilli sivil mimarlık örnekleri ve anıtsal yapıların avluları, ocak, havuz, avlu kaplaması, ağaçlar, bahçe duvarı, baca, pencere gibi temel doku elemanları ile birlikte korunması esastır.’ ifadesi de yer almaktadır.

Ayrıca ‘planlama alanı içinde yer alan meydanlar ve parklarda yapılacak düzenlemeler için, gerekli detay ve ölçeklerde hazırlanacak; kent mobilyalarını da (oturma grupları, aydınlatma öğeleri, otobüs durakları vb.) içeren kentsel tasarım ve peyzaj projeleri Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın olumlu görüşü ile Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun inceleme ve onayına sunulur. Bu alanlarda Koruma Bölge Kurulundan uygun görüş alınmadan uygulama yapılamaz.’ ve ‘Harput kentsel ve arkeolojik sit alanı içerisinde yer alan, genel itibariyle, oranları ve cephe düzeni bakımından günümüze ulaşmış geleneksel yapılara uygun olmayan ruhsatlı yapıların, müdahale biçimleri paftasında belirtilen kararlara uygun şekilde yenilenmeleri esastır. Yapılacak iyileştirmelerde geleneksel cephe düzeni, renk, pencere, kapı, baca ve çıkma vb. özelliklerine uyulacaktır. Öneri projelerin yakın çevresinin cephe çizimleri ve fotoğrafları ile birlikte Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun onayına sunulması zorunludur.’ ifadeleri yer almaktadır.

Yine koruma amaçlı imar planı genel hükümlerinde kentsel düzen açısından ‘planlama sınırları içinde yeni yapılacak trafo yapılarının cephelerinin geleneksel yapı cephe düzeni oranlarına, Kentsel Tasarım Rehberinde belirtilen mimari detaylara (çatı, saçak, vb.) ve renk paletinde belirtilen renklere uygun olarak yapılması zorunludur. Hazırlanacak öneri projeler Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın ön görüşü ile Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nca onaylanmaksızın uygulamaya geçilmez.’ ve ‘Harput kentsel ve arkeolojik sit alanı içerisinde anten, günısı, su deposu vb. öğelerin yaya ölçeğinde yoldan görünmemesi ve geleneksel dokuya uygun hale getirilerek gizlenmesi esastır.’ ifadeleri yer almaktadır (Elazığ Belediyesi, 2008). Harput koruma amaçlı imar planı şekil 4.44’de görülmektedir.



Şekil 4.43 Harput koruma amaçlı imar planı (Elazığ Belediyesi, 2006b)

Harput Koruma Amaçlı İmar Çalışmaları Plan Notları Ek B'de yer almaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Arkeoloji, geçmişte insan elinden çıkan ve günümüze kadar ulaşan her türlü kültür kalıntısını, sanatsal içerikteki eserleri ve taşınmaz mimari çevresini inceleyen, nasıl, neden sorularına yanıt arayan bir bilim dalıdır (Madran, 2013).

Arkeolojik sitler; insanlığın var oluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlardır. Kentsel sitler ise; mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii çevre elemanlarının birlikte bulundukları alanlardır (Madran, 2013).

Arkeolojik alanlar, yalnızca tarihi süreç açısından değil; bilimin, kültürün, mimarinin, sanatın, ekonominin, hukukun, sporun daha iyi anlaşılabilmesi için bir araçtır. Bu nedenle, ortak miras olarak kabul edilen bu alanların korunması ve yaşatılması için gerekli her türlü önlemin alınması, sadece ülkesel ölçekte değil dünya ölçeğinde değerlendirilmelidir. Kültürel ve doğal miras olarak kabul edilen bu alanların her birinin kendi özelinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Her biri kendi iç dinamiklerine sahip arkeolojik alanlarda yapılan koruma – onarım ve sergileme çalışmaları sonrasında, söz konusu alanlar turizm açısından daha cazip hale gelmektedir. Bu alanlara yapılan bilimsel ve çağdaş her türlü müdahale, alanın potansiyel kullanımını arttırmaktadır. Potansiyel kullanım artışı zamanla alanın popülaritesinin artmasına neden olmaktadır. Popülerliği artan bu alanların, mevcut taşıma kapasiteleri üzerinde kullanılması durumunda ise tahribatlar ortaya çıkmaktadır. Bu durumda koruma – kullanma dengesi açısından arkeolojik alanlarının kapasitelerinin tespit edilmesi, gereken durumlarda müdahale yapılarak tahribatın engellenmesi gerekmektedir.

Arkeolojik sit alanlarında yapılacak iyi bir planlama ile koruma için harcanan finansmandan daha fazlası turizm gelirleri ile elde edilebilmektedir (Anıl 2007). Elde edilen bu gelir ile korumanın sürekliliği sağlanabilmekte, artan kapasiteye karşı olası tahribatı en aza indirecek önlemler alınabilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde,

koruma alanlarında yapılan çalışmalarının turizm ile paralel olarak ilerlemesi, tahribatın en aza indirilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu kapsamda ziyaretçiler için yapılacak konaklama ya da dinlenme tesislerinin, yeme – içme, alış – veriş gibi nitelikli turizm – ticaret alanlarının tanımlanması dışında, alanın olanakları dahilinde alternatif aktiviteler de sunulmalıdır. Bu husus, alandaki kullanıcı profilinin çeşitlenmesine ve alanın farklı zaman diliminde kullanımının da sağlanması açısından önemlidir.

Kentsel sit alanlarının korunmasında, geliştirilmesinde etkinlik taşıyan ve kentle bütünleşmesine olanak sağlayacak kararlara konu olan alanlar ise etkileşim geçiş sahası olarak ele alınmaktadır. Kentsel sit alanlarındaki uygulamalarda Yüksek Kurulun Kentsel Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları hakkındaki 04.10.2006 tarih ve 720 sayılı ilke kararı temel bir çerçeve çizmektedir. Kentsel sit alanlarında geçiş dönemi uygulaması ve koruma planı hazırlanmasının, yasanın öngördüğü sürelerde yapılması ve ayrıca uygulamaların denetlenmesi büyük önem taşımaktadır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na 27.07.2004 tarih ve 5226 sayılı Yasa'yla getirilen yeniliklerden biri olarak il özel idareleri, büyükşehir belediyeleri ve ilçe belediyelerinin bünyesinde kurulmaları öngörülen Koruma Uygulama Denetim Büroları (KUDEB) uzun yıllardır uygulamalar konusunda yaşanan sorunları çözmek amacını taşımaktadır. Bünyelerinde mimarlık, şehir planlama, mühendislik, arkeolog ve sanat tarihi meslek alanlarından en az birer uzmanın yer alması ve Bölge Koruma Kurulu ile eş güdümlü olarak çalışması gereken KUDEB'in yetki ve sorumlulukları Koruma Uygulama ve Denetim Büroları Proje Büroları ile Eğitim Birimlerinin Kuruluş İzin Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik ile düzenlenmiştir (11.06.2005 tarih ve 25842 sayılı RG) (Madran, 2013).

Tarihi kent dokusunun korunması amacıyla ilin kuzeyindeki Harput Mahallesi sit alanı olarak ilan edilmiş ve bu bölgeye özel koruma imar planları yapılmıştır. Bu bölgedeki tüm yapılaşmalar Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun gözetiminde yer almaktadır. Tarihi kent dokusunun korunması amacıyla Kültür Bakanlığı tarafından ilimiz Harput mahallesi için 2008 yılında Koruma Amaçlı İmar Planı yaptırılmıştır (Elazığ Valiliği, 2011).

Harput ve çevresindeki yapılacak planlama çalışmaları, Harput'un tarihi yapısını bozmadan ve kültür mirasına saygılı bir şekilde yapılmalıdır. Harput'ta yapılacak restorasyon, reentegresyon (eksik kısımların tamamlanması), rekonstrüksiyon (yeniden inşa), restitüsyon (yok olmus bir binanın gerçek belgelere dayanılarak yeniden yapılanması), renovasyon (binaya yeni bir işlev verilmesi), preservation (muhafaza), conservation (koruma), renovasyon (yenileme), rehabilitasyon (tarihi alanların onarım ve degistirmeler yolu ile kullanıma sunulması), redevelopment (yeniden gelişim), resutructuration (şehrin yeniden yapılandırılması), revitalize (ölü alanların yeniden canlandırılması) çalışmalarında koruma amaçlı imar planına uyulması gerekmektedir (Ünlen 1997). Bu amaçlar doğrultusunda bazı projeler tasarlanmış, ancak hayata geçirilememiştir (Şengün ve Tonbul 2006; Şengün, 2007).

Restorasyonu yapılması gereken yapılar restore edilirken, aslına ve yapılış dönemi mimari özelliklerine ve aynı zamanda yapı malzemesinin niteliğine dikkat edilmelidir. Restorasyon işlemlerinde konunun uzmanları görevlendirilerek, eserler titizlikle yenilenmelidir.

2006-2007-2008 yıllarında yapılan Elazığ Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile Vakıflar Genel Müdürlüğünün çalışmaları ile Harput'ta; Sarahatun, Arap Baba Türbe ve Mescidi, Esadiye Camii, Harput Kalesi, Şefik Gül Kültür Evi restorasyonları yapılmış ve devam etmektedir. Elazığ Şehir merkezinde ve Harput'ta eski Hükümet Konağı, Kazım Efendi Sokak restorasyon projeleri yapılmış ve maddi destek ile restorasyonları yapılacaktır. Sit alanında yer alan bazı sokakların özgün dokusu ile korunması gerekmektedir. Tarihi eserlerin restorasyon ve çevre düzenlemeleri pek çok kuruluş ile sürdürülmeye çalışılmaktadır. Yukarıda belirtilen yerlerin bir çoğuyla birlikte şehir merkezinde de bulunan tarihi ve kültürel yerlerin bir çoğu restore edilmiştir (Elazığ Valiliği, 2011).

Kutsal yerlerin çevrelerinin ve bulvarların geleneksel çevre mimarisine ve tarihi dokuya uygun olarak serinletici ve yeşil öğelerle düzenlenmeleri mümkündür.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda, Elazığ İli'nde yer alan arkeolojik ve kentsel sit alanı olan Harput ve yakın çevresinde gerçekleştirilen etüt ve literatür araştırmaları kapsamında elde edilen veriler değerlendirilmiş; araştırma alanının niteliğinin

korunması, sosyo-kültürel sürekliliğinin sağlanması ve turizm açısından tanınırlığının arttırılması için öneriler sunulmuştur.

Harput'un geleneksel dokusunu koruyarak çevre kalitesini artıracak bilincin geliştirilmesi ve dış mekan yaşantısının sürdürülebilirliğinin sağlanması bu çalışma genelinde en önemli nokta olarak kabul edilmiştir.

5.1. Harput ve Yakın Çevresi İçin Saptanan Sorunlar ve Öneriler

Harput arkeolojik ve kentsel sit alanında yapılan etüt çalışmaları ve literatür araştırmaları sonucunda elde edilen veriler değerlendirilerek, araştırma alanı ile ilgili saptanan sorunlar ve bunları çözmeye yönelik öneriler verilmiştir.

Harput arkeolojik ve kentsel sit alanında, mekansal unsurların korunmasına yönelik olarak yerleşmenin özgünlüğünü oluşturan geleneksel konut dokusunun, sokak, doku, cephe özelliklerin, ortak kullanım mekanlarının ve estetik unsurların korunması sağlanmalıdır. Tarihi yapılara güncel yaşamın gereği olan yeni işlevler yüklenerek mekan kazanımları gerçekleştirilmelidir.

Kültür ve tarihi varlıkların yoğun bir şekilde yer aldığı Harput'ta bu eserlerin bir kısmı savaş ve istilalara, bir kısmı ise doğal afetler ve zamana yenik düşmüştür. Aslında bir açık hava müzesi niteliğinde olan Harput, farklı dönem ve farklı inanca ait tarihi eserin bir arada bulunduğu bir tarih ve kültür şehridir. Bu şehir birçok kültürlerin yer aldığı doğal, arkeolojik, etnoğrafik ve kentsel değerleriyle önem arz etmektedir.

Mevcut sosyal dokunun geleneksel Anadolu yaşam tarzını ifade etmesi nedeniyle bu yaşam tarzının bir özelliği olarak komşuluk ilişkileri ve mahalle kültürünün korunması açısından alanda kamusal mekanlara yönelik kullanımlar geliştirilmelidir. Tarihi doku içerisindeki geleneksel mimarlık örneklerinin yaşatılması için kültürel aktivitelerin geliştirilebileceği sosyo-kültürel merkezler, kütüphane, müze, meslek edindirme kursları gibi işlevlerle tarihi yapıların yeniden kullanımı sağlanmalıdır. Ayrıca alanda farklı yaş ve nitelikte insanlara hitap edecek şekilde eğlenme ve dinlenme alanları oluşturulmalıdır.

Kentsel sit alanındaki konut bahçelerinin düzenlenerek peyzaj kalitesi yüksek bir çevreye dönüştürülmesi için bu alanların renk, biçim, doku özellikleri dikkate alınarak, çevre bütününe ve peyzaj özelliklerine uygun bir biçimde bitkilendirilmesi gerekmektedir.

Kentsel sit alanındaki yapıların bazılarında yüzeysel bakım ve onarım yapılması gerekmektedir. Tescilli yapıların tamamı incelendiğinde; 7 adet türbe 7 adet cami, 4 adet mescid, 8 adet çeşme, 6 adet hamam ve 2 adet evin korumaya alındığı görülmektedir.

Harput'ta tescil altına alınan 2 ev bulunmaktadır. Alanda tescil altına alınmayan, ancak kentin mekan oluşumunda çevresel değeri olan yapılar da bulunmaktadır. Bu binaların restore edilerek yeniden fonksiyon kazandırılması mümkündür. Alandaki sivil mimari örneklerinin özgün biçimlerindeki bozulmalar sonucunda tescil durumlarından düşürülmeleri söz konusu olabilmektedir. Bu olumsuz durumla karşılaşılmaması için yapılarda gereken bakım ve onarım çalışmaları başlatılmalı, bozulma durumuna göre riskli olan yapılar kamulaştırılarak ortak kullanıma dönüştürülmelidir.

Harput'un kentsel sit alanı olarak ilan edildiği 14.12.1975'ten sonra arkeolojik ve kentsel değerlerin korunması ve geliştirilmesi yönündeki çabalar yetersiz kalmış, bakımsızlık, doğa koşulları gibi nedenlerle bozulma ve yok olma hızlanmıştır. En fazla tarihi yönüyle tanınan Harput, çeşitli medeniyete ev sahipliği yapmış, yakın zamana kadar da yakın ve uzak çevresinin önemli bir merkezi olmuştur. Bu denli zengin bir tarihi geçmişe sahip olan Harput'ta yapı ve kalıntıları görebilmek herkesin hakkıdır. Ancak ihmal edilmiş, bakımsızlıktan yıkılmış, çevresinde bitki bakımı yapılmamış eserler hoş karşılanmamaktadır.

Özellikle son yıllarda Harput'un doğal ve kültürel özelliklerine ilişkin farkındalığın oluşması alanın popülerliğini arttırmış, dolayısıyla bu durum da ziyaretçi sayısına yansımıştır. Ancak alan sahip olduğu özgün değerlere rağmen günümüzde çok fazla bilinmemektedir. Harput ve çevresinde yapılacak olan festival vb. çeşitli organizasyonlarla yörenin tanınırlığı arttırılabilir.

Harput kentsel sit ve yakın çevresinin korunması, geliştirilmesi için, koruma - kullanma koşullarına uygun şekilde, ziyaretçilerin alanda dolaşımlarını ve ihtiyaçlarını karşılayacak düzenlemeleri içeren koruma amaçlı imar planı hazırlanmıştır.

Arkeolojik yapılar, yapı kalıntıları ve çevresinde düzenli olarak bitki bakımı ve alanda temizlik çalışmaları yapılmalıdır.

Duvarlarında sorun olan yapılarda bakım işlemleri yapılarak gerekli yerlerde sağlamlaştırma çalışmaları yapılmalıdır.

Geçmişten günümüze ulaşmış tarihi çevrenin olanak ölçüsünde bozulmadan kültür sürekliliği içinde geliştirilmesi ve gelecek kuşaklara bırakılması her şeyden önce günümüze ulaşabilen mimari örneklerin daha uzun süre ayakta kalmasını sağlayacak onarım ve restorasyon kararlarının geliştirilmesine bağlıdır.

6 Ocak 2005 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile Harput, "Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişme Bölgesi" ilan edilmiştir. Bu kapsamda "Elazığ Harput Koruma Amaçlı İmar Planı ve Kentsel Tasarım Projesi" Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nce ihale edilmiştir. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 19.02.2009 tarih ve 2057 sayılı kararı ile Kentsel Tasarım Projesi uygun görülmüştür. Bu proje ile Harput'un imarı ve geleceğe taşınmasının önü açılmıştır.

Harput'un tarihi sokak karakteri ile evlerin otantik yapısı en güçlü yönler olarak öne plana çıkmaktadır. Bu durum, sokak yaşantısının ne kadar önemli olduğunun göstergesidir. Kapı önünde komşularla bir arada oturma ve sohbet etme eğilimi, Harput halkının dışa dönük yapısının göstergesidir. Bu, Harput'un kimliğini oluşturan en önemli özelliklerden birisidir ve Harput'u yaşayan bir yerleşim yeri haline getirmektedir.

Hareketli topoğrafya, Harput'taki evlerin birbirinin görüşünü örtmeden yerleştirilmesi gerekliliğini doğurmuş bu da yerleşimin sokak karakterini şekillendirmiştir. Ayrıca topoğrafik yapı evlerin yapısını ve dağılımını belirlemiş,

sokak karakterinin de arzu edilen şekilde oluşmasına neden olmuştur. Bu da yerleşimin kimliğini oluşturan en güçlü öge olarak öne çıkmıştır. Topoğrafik yapıyla uyumlu, bir diğerinin görüş alanını örtmeyen yapıların devamlılığını sağlamak için genel dokuyu bozabilecek yapıların inşa edilmemesi gerekmektedir.

Serinletici, dinlendirici ve huzur verici bir öğe olan avlular geleneksel mimarinin ayrılmaz bir parçasıdır. Topoğrafik şartlardan dolayı avlu eğilimi Harput' taki konut mimarisi için sınırlı kalmış olsa da, ortak kullanım gerektiren mekânlarda özellikle cami, kilise çevrelerinde böyle bir mimarinin izleri görülmektedir.

Günümüzde mevcut olan eserlerin de çevre düzenlemesi ve bakım çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Camiler, dönemlerinin mimarî özellikleri dikkate alınarak restore edilmelidir. Bu bağlamda Kurşunlu, Sarahatun ve Ulucami çevresinde ticari amaçlı işletmeler kaldırılarak bu üç eser çevreleriyle birlikte tek bir ünite halinde birleştirilebilir ve bir bütünlük oluşturulabilir. Geçmişte bu camilerin yakınında bulunan medrese, kütüphane, hamam gibi çeşitli fonksiyonlar da araştırılıp, aynı planlama ünitesi içinde değerlendirilerek onarılmalı ve gerekiyorsa yeniden yapılmalıdır.

Camiler dışında kiliseler de dinî turizme kazandırılmalıdır. Bu kiliseler, Harput kalesinin doğu duvarlarını oluşturan kayalıklara gömülü olarak yapılmış olan ve bu yapı tarzı nedeniyle günümüze ulaşabilmiş olan Meryem Ana kilisesi, Gürcü Mahallesinde yer alan Sürp Karabet Kilisesi ve Şehroz Mahallesinde yer alan Sürp Agop Kilisesi'dir. Türbeler de dini turizm açısından oldukça önemlidir. Türbelerin buralarda yatan şahsiyetlere yakışır bir şekilde, hayranlık uyandırıcı ve saygınlık verici bir mimariye kavuşturulmaları gerekmektedir. Ayrıca insanların ziyaret biçimi konusunda bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

Nitekim Kültür ve Turizm Bakanlığınca Harput Alt yapı ve Sokak Sağlıklaştırması işi için ödenek gönderilmiş ve gönderilen ödenek İl Özel İdaresine aktarılmış, Harput girişinden itibaren sokak dokusu aslına uygun olarak yenilenmiş, sokak aydınlatmaları gerçekleştirilmiş, altyapı çalışmaları (su, kanalizasyon vb.) önemli ölçüde tamamlanmıştır.

Alanda tarihi dokuyu bozmayacak yol kaplamaları yer almalıdır. Yol kenarlarında bilgi levhaları, çöp kutuları, aydınlatma elemanları konulmalıdır. Ayrıca bilgilendirme ofisleri ve tuvaletler de alanda yer almalıdır. Alanda bulunan tarihi ve turistik yapıların ve yerlerin farklı dillerde hazırlanmış bilgileri ve hatta Harput'a ait bir maket de bulunmalıdır. Gelen ziyaretçiler için belli bir gezi güzergahı düzenlenmelidir. Bu yollar, oturma ve dinlenme mekanları ile ilişkilendirilmedir.

Tarihi merkez kesiminde geçmişten gelen mevcut yol dokusu belli ölçüler dahilinde korunmalıdır. Böylece tarihi yerleşme alanları için ulaşılabilirlik olanakları, gereksiz ve aşırı derecede yoğunlaştırılmamış olacaktır. Bunun sonucunda da tarihi kesim üzerindeki yerleşme baskıları da belli bir ölçüde önlenebilecektir.

Altyapıya ilişkin en önemli sorunlardan birisi aydınlatmanın yetersizliğidir. Bu sorunu yolların bakımsız ve bozuk oluşu izlemektedir. Bu iki durum dolaşımı olumsuz yönde etkilemekte, yürüme emniyetini zayıflatmaktadır. Ayrıca çöp kutusu, oturma elemanı vb. kent mobilyaları da yeterli miktarda yer almamaktadır. Kent mobilyalarının yokluğu görsel kaliteyi düşürmenin yanı sıra konforu da etkilemektedir. Öyle ki dışarıdan gelen ziyaretçiler için tek olanak yeme – içme mekanlarında vakit geçirme ve soluklanmadır.

Kent mobilyalarının yetersiz oluşunun yanında var olan kent mobilyalarının da kentsel doku bütünlüğüyle uyumsuzluğunu en zayıf yön olarak saptanmıştır. Ayrıca görsel kirlilik yaratan ve yapının dolayısıyla alanın kimliğini olumsuz etkileyen eklentilerin varlığı zayıf yön olarak saptanmıştır.

Düzenlenecek bulvar ve yürüyüş parkurlarında, ısıyı absorbe edip çevrede bunaltıcı etki bıraktığından asfalt döşemeden kaçınılmalıdır. Bu amaçla ısıyı ve nemi daha az tutan kayaçlardan yapılmış parke taşlar tercih edilmelidir.

Doğal yürüyüş parkuru olarak kalenin doğusundan Dabakhane hamamına inen mevcut yol dışında, kalenin batısında Sal Dere tabanı boyunca yalçın kalker bloklar arasında Ulukent'e ulaşan ve bugün patika olarak kullanılan güzergah düzenlenebilir.

Alanda turizme yönelik faaliyetlerin artmış olması sonucunda, turizm Harput için en önemli gelir kaynağı haline dönüşmüştür.

Harput ve çevresi tur operatörlerinin ve turizm şirketlerinin yönlendirdiği turistlerin ziyaret güzergahında olmalı, Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan broşürler ve tanıtma kitapçıklarında özellikle, Harput dini turizm merkezi olarak gösterilmelidir. Bu ve benzeri faaliyetlerle turizm varlıkları çok daha iyi bir şekilde tanınmış ve tanıtılmış olacaktır. Böylece yörenin ekonomik durumunda iyileşmeler görülecektir.

Dabakhane şifalı suyu, Harput' un sağlık turizmi açısından önemli bir avantajıdır. Romatizmal hastalıklar, ruh hastalıkları ve mide, bağırsak hastalıklarına iyi geldiği söylenmekte ve halk tarafından sık ziyaret edilmektedir. Bu nedenle hamam çevresindeki eski yapıların restorasyonuna önem verilmeli, çevre düzenlemeleri yapılmalıdır. Şifalı su kaynağını koruyucu tedbir olarak zonlar şeklinde konsatrik koruma kuşakları belirlenmeli, belirlenen bu koruma kuşağı dahilinde yapılaşma yasağı getirilerek dinamit atma vb. faaliyetler yasaklanmalıdır. Geçmişte kaynak yakınında, kalkerli arazide taş ocağı işletilmiştir.

Harput ve çevresinde yapılacak her türlü planlamada; doğal ve kültürel miras konulu, ziyaretçi ve yerel halkın menfaatlerini gözeten koruması ve eğitsel, sürdürülebilir turizm faaliyetleri olan ekoturizm baz alınmalıdır. Alandaki ekoturizm faaliyetleri ile bölgenin turizm açısından gelişmesi ve turizm faaliyetlerinin nesiller boyu devamı sağlanacaktır.

Harput ve çevresinde yapılacak her türlü faaliyette çeşitli resmi kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları ortak hareket etmeli ve hatta etkinliklerde halk bilgilendirilmeli ve katılımları sağlanmalıdır.

Otopark alanları ve rekreasyonel amaçlı mekanlar düzenlenmelidir (Ünlen, 1997).

Kentleşme ve teknolojik gelişmeler insanın doğaya olan özlemini arttırmaktadır. Bu bağlamda şehirlerin çevrelerinde, doğal ortam taleplerini karşılayacak mekânların oluşturulması ve korunması artık kaçınılmaz olmuştur. Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, ulvi şahsiyetlerin hatıralarıyla dolu, manzarası, iklimi, yeşil alanları

ve şifalı suyu ile Harput, bir çok çekici unsuru bünyesinde bulunduran rekreatif bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak alandaki ilgisizlik, bilgisizlik, tasarım ve düzenlemelerin bilimsel temellere dayanmaması gibi nedenler Harput'taki çevre değerlerinin yok olmasına neden olmaktadır.

Kentleşme olgusuna bağlı olarak şehirlerin yakın çevresindeki rekreasyon alanlarına olan talebin artması sonucunda, uygun iklim özelliklerine, doğa zenginliğine, tarihi ve kültürel dokuya sahip olan Harput'ta da rekreasyon alanlarının oluşturulması kaçınılmazdır.

Harput ve çevresinin, yaz mevsiminde serin ve rahatlatıcı bir iklime sahip olması, alanın rekreaktif amaçlı düzenlenmesini kaçınılmaz kılmıştır. Bu nedenle Harput'ta Elâzığ şehrinden ve yakın çevreden gelenler için çeşitli park ve bahçeler düzenlenmiştir. Balakgazi ve Ulucami çevresindeki bu parklar özellikle yazın havanın sıcak olduğu günlerde ve gecelerde aynı zamanda hafta sonlarında oldukça yoğun kullanılmaktadır. Sokakta yürümenin zorlaştığı, ziyaretçilerin park sorunu yaşadığı hafta sonları meydana gelen gürültü ve aşırı kalabalık nedeniyle alanın taşıma kapasitesi zorlanmakta, her ne kadar maddi yönden katkı sağlasa da halk için de bu gürültü sorun olarak görülmektedir.

Halkın rekreasyona olan talebinin bu kadar yoğun olması nedeniyle alanda yeni rekreatif mekanlar oluşturulmaya ihtiyaç vardır. Özellikle yeni piknik alanlarının oluşturulması gerekmektedir. Bu konuda belediyenin ve hatta Orman Bölge Müdürlüğü'nün çalışmaları itinalı bir şekilde yürütmesi gerekmektedir.

Harput; sahip olduğu özelliklerinden dolayı, her kesimden insanın tercih alanıdır. Ancak tarihi mekânların hemen piknik alanı, mesire yeri olarak düşünülmesi çok da doğru değildir. Bu amaçla piknik ve mesire yeri olarak düzenlenecek alanların belirlenerek, bu ihtiyaca yönelik olarak sunulduktan sonra gerekli müdahaleler yapılmalıdır.

Her boş bulunan alan, gelişigüzel eğlence, piknik ve motorlu araçlarla gezinti yapma yeri olarak nitelendirilmemelidir. Sayfiye yerleşmeleri adı altında yapılan betonlaşma, doğal ve tarihi varlıklar üzerinde olumsuz etkiler yaparak ekolojik

dengeyi bozmaktadır. Bu durumda tarihi çevrenin tahribi yanında, doğal vejetasyonun bozulması vb. problemler de gündeme gelmektedir. Sonuçta Harput'ta mevcut olanı koruyamama nedeniyle yıkım ve tahribat yaşanmaktadır.

Tarihi ve doğal değeri olan mekanların bilgisizlik ve çevresel duyarsızlık yüzünden yıkım ve kirlenme ortamına dönüşmesinin önüne geçilmelidir. Ancak bu problemler çözüldükten sonra, Harput'u ziyaret edenlerin yeniden canlanarak, dinlenmiş olarak geri dönebileceği unutulmamalıdır.

Çevre tahribatına ve amaç dışı kullanıma yol açması nedeniyle tarihi yapıların çevresinde piknik yasağı getirilmelidir. Bu ihtiyaca yönelik olarak badem ağaçlarıyla kaplı Kaserciler deresi kuzey yamaçları (Eski Şehroz mahallesi) teraslanarak düzenlenebilir. Piknik alanları olarak kullanılabilecek diğer alanlar Mezbahane Deresinin güney kesimleri (Dabakhane hamamı çevresi) ve Fatih Ahmet Baba türbesinin uzak çevresidir. Piknik yeri tespitinde amaç, bu yöndeki talepleri tarihi dokudan uzaklaştırmaktır.

Harput'a bağlılıkta en önemli faktör olarak, aidiyet duygusunun ağır bastığı görülmektedir. Bu durum, halkın fırsat bulsa dahi alanı terk etmemelerinin nedenidir.

Harput'taki tarihi eserler ve çevresi; gezi güzergahları ile birbirlerine bağlanmalı, tarihi yapıların çevresi de rekreaktif amaçlı düzenlenmelidir. Bu çalışmalar, kentsel sit alanı olan Harput'un harabe ve bakımsız görüntüsünü daha modern bir görünüme kavuşturacaktır. Kalenin doğu veya batısından Ulukent'e ulaşan güzergâh, yapılacak düzenleme ile iyileştirilebilir. Dabakhane şifalı suyu ve çevresinde de peyzaj uygulamaları yapılabilir.

Bu tür çalışmalar yapıldığı takdirde Harput, tarihi dokusunun yanında modern bir yapıya bürünecek ve gelen ziyaretçilerin hayranlık duyacağı bir alan haline dönüşecektir. Ancak bütün bu düzenlemeler yapılırken tarihi ve kültürel dokunun zarar görmemesine çalışılmalıdır.

Harput'ta Elâzığ Valiliği tarafından Açık Hava Müzesi yapılması tasarlanmıştır. Bu proje tamamlandığı zaman, Harput'taki halkın geçmişten günümüze yaşam tarzının

değişim ve gelişimi her açıdan tanıtılmış olacaktır. Bu da Harput turizmine önemli katkılar sağlayacaktır (Elâzığ Valiliği, 2004).

Harput Kalesi'nin müze olarak değerlendirilmesiyle kale korunmuş ve tahrip edilmesi de önlenmiş olacaktır.

Harput mimarisi ve yaşam tarzını yansıtan, Ulu Cami'nin batısında yer alan Şefik Gül Kültür Evi, eski bir Harput evinin aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır. Bu tür çalışmalar, Harput'un tarihi görünümünü kazanmasını sağlaması açısından önemlidir. Fakat Elâzığ Valiliği tarafından Harput Kale'sinin karşısındaki yamaca Harput Evi inşa edilmiştir. Ve bu bina Harput Kalesi'ne olan görsel ilgiyi azaltmıştır.

Harput Kalesi'nin surlarında restorasyon çalışmaları yapılmıştır. Kale içinde de kazı çalışmaları devam etmektedir. Harput İç Kalede, Müze Müdürlüğü'nün Başkanlığı'nda Osmanlı Arkeolojisi adı altında yürütülen kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan eserlerin rölöve, restitüsyon ve restorasyonunun yapılarak fonksiyon kazandırılması için, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na proje sunulmuş v proje bakanlık tarafından uygun bulunmuştur (Elazığ İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2014).

Harput kalesi şu anda kamera sistemi ile izlenmekte olup zaman zaman da denetlenmektedir. Ancak Harput Kalesi Örenyeri statüsüne alınır ise Kale'nin ücretle gezilmesi mümkün olacak, rehberlik hizmetleri verilecek ve böylece güvenlik görevlileri de sürekli alanda bulunacaktır. Sonuçta Harput Kalesi surlarının, kaledeki kazı alanlarının beşeri ve çevresel faktörlerden etkilenmesi de asgari düzeye inecektir (Elazığ İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2014).

Yörede bulunan tarihi Harput Kale'sinin, Doğu Anadolu ile İç Anadolu arasında stratejik ve askeri açıdan önemli bir konumda olması sebebiyle bölge; birçok medeniyetin dikkatini çekmiş ve tarih boyunca sürekli el değiştirmiştir. Burada yaşayan medeniyetler birçok eser bırakmış ve Elazığ zengin bir kültür kenti haline gelmiştir. Önemli bir geçmişe sahip olan Harput kentinin yeniden canlandırılabilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için, yapılacak koruma çalışmalarına altyapı olabilecek bir çalışma hazırlanması amaçlanmaktadır.

Harput' un tarihi bir kent olması ve kültürel açıdan bir asır öncesine kadar Anadolu genelinde birikimli yapısı, Harput üzerine birçok araştırma yapılmasına sebep olmuştur.

Tarihi yapılardaki özgün malzeme ve detaylar çevreye uyum ve izlenim değerleri açısından değiştirilmemeli, alandaki tarihi yapılar yapı ve görsel değerleriyle çağdaş yöntemlerle sağlamlaştırılmalıdır.

Tarihi çevrelerin korunması ancak yaygınlaştırma, koruma, sağlıklaştırma, yenileme, turizm ve ticaret yoluyla yeniden değerlendirme gibi yaklaşımlarla sağlanabilmektedir. Bu nedenle yasal ve yönetsel uygulamalar, merkezi ve yerel yönetimlerin oluşturduğu birimlerce uygulanmalıdır.

Kentlilerin ve bu alanda yaşayan insanların koruma konusunda bilinçlendirilmesi, tarihi değere sahip alanın sürekliliğinin sağlanmasında önemli etki yapacaktır. Zengin tarihi ve kültürel birikimi olan kentlerin kimliklerini yansıtan özgün değerlerini koruyarak uygarlığa açması, insanlığın ortak kültür mirasının paylaşılmasına ve insanlar arasında anlayış ve işbirliğinin gelişmesine olanak sağlayacaktır.

Artan ziyaretçi sayısı da halka kendilerinin ürettiği geleneksel ürünleri pazarlama olanağı sunmaktadır. Bu durum Harput ve ülke ekonomisi için fırsat olarak görülmektedir.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z., 1996.Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Birinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul.

Ahunbay, Z., 2004. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. Yapı yayın, 28, İstanbul.

Akay, Z., 1992. 21. Dünya Şehircilik Kolokyumu, Peyzaj Mimarlığı Dergisi, Peyzaj Mimarlığı Odası İstanbul Bölge Şubesi Yayını, İstanbul.

Akın, N., 1988. Türkiye'de Tarihi Çevre Koruma, Örnekler ve Sorunlar, Mimarlık Dergisi, 40-43, Ankara.

Akkan, E., 1972. Elazığ ve Keban Barajı Çevresinde Coğrafya Araştırmaları, Ankara Üniversitesi, Coğrafya Araştırma Dergisi, Sayı: 5-6, 175-214, Ankara.

Aksın, A., 1998. Osmanlı Döneminde Harput Şehrinin Demografik Yapısı, TDV, Dünü ve Bugünüyle Harput Sempozyumu, s: 77-92, Elazığ.

Aksulu, I., Cingöz, B., 2009. Koruma Amaçlı İmar Planlarına Eleştirel Bir Yaklaşım; Afyonkarahisar Örneği, Mimarlık Dergisi, 6-13, Ankara.

Asatekin, G., Madran, E., Özgönül, N., 1994. Geleneksel Mimarlık Örneklerinin Turizme Yönelik Kullanımında Modeller, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Asatekin, G., 2004. Kültür ve Doğa Varlıklarımız Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?, Kültür ve Turizm Bakanlığı, DÖSİMM Basımevi, 1-184, Ankara.

Atay, F., Özaydın, G., 1996. 'Turizm Amaçlı Kullanımlar Doğal ve Yapay Alanları Nasıl Tüketiyor?', Türkiye'de 19. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, "Sürdürülebilir Turizm: Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım", Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir Bölge ve Planlama Bölümü, Alanya.

Aydemir, S., Aydemir, S. E., Ökten, N., Öksüz, A. M., Sancar, C., Özyaba, M., 1999. Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Ders Notları, 477s, Trabzon.

Aydemir, Ş., Erkonak, S., Şen, D., Ökten, N., Öksüz, A., Sancar, C., Özyaba, M., Aydın, Y., 2004. Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Akademi Kitapevi, 505-531, Trabzon.

Aydın, E., 1998. Tarihi Çevre İçindeki Yeni Yapılaşmaların Uygulama Sonuçları, MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 180s, İstanbul.

Aykaç, P., 2009. Kentsel Korumada Farklı Uygulama ve Yaklaşımlar, Mimarlık Dergisi, 2-5, Ankara.

Aysu, E., 1977. Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, Kent Planlama Bütünü İçinde Sistematik Bir Çözümleme- Planlama- Tasarlama Modeli, Doktora Tezi, İDMMA Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Bakan, K., Konuk, G., 1987. Türkiye'de Kentsel Dış Mekanların Düzenlenmesi, TÜBİTAK, Yapı Araştırma Enstitüsü, Rapor no: 493, Ankara.

Bektaş, C., 2001. Koruma Onarım. Literatür Yayınları, Mart Matbaacılık, 319s, İstanbul.

Binan, C., 1999. Mimari Koruma Alanında Venedik Tüzüğü'nden Günümüze Düşünsel Gelişmenin Uluslararası Evrim Süreci, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi Matbaası, 116s, İstanbul.

Can, C., 1990. Kentsel Koruma Alanları ve Koruma Sorunları, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı, 2 No'lu Komisyon Çalışmalarının Sonuçları ve Komisyonun Genel Değerlendirmesi, Ankara.

Çeçener, B., 1992. Ülkemizde Taşınmaz Kültür ve Doğa Varlıklarını Koruma Olayı ve Bu Konuda Bazı Eleştirel Görüşler, Ege Mimarlık Dergisi, 47, İzmir.

Çelik, D., Yazgan, M.E., 2007. Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihî Çevre Korumaya Yönelik Yasa ve Yönetmeliklerin İrdelenmesi, ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi, Bartın.

Çelik, D., Yazgan, M.E., 2009. Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihî Çevre Yenileme Çalışmalarının Araştırılması: Beypazarı Örneği, Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, Tekirdağ.

Çitçi, D., 1990. Harput Buzluk Mağarasının Jeomorfolojik Özellikleri ve Mağarada Buz Oluşumu, Fırat Üniversitesi, Coğrafya Sempozyumu, 14-15 Nisan 1986, 29-48, Elazığ.

Danık, E., 2001. Ortaçağ'da Harput, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 140s, Elazığ.

Dinçer, İ., Akın, O., 1994. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kapsamında Koruma Planı ve İdari Yapısı, 2. Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulama Kollokyumu, 127-131, İstanbul.

Eke, F., Özcan, Ü., 1988. Tarihi Dokunun Korunması ve Uluslararası Deneyimler, Mimarlık Dergisi, 34-35, Ankara.

Elazığ Belediyesi, 2014, Erişim Tarihi: 05.01.2014, http://www.elazig.bel.tr/tr/index.php.

Elazığ Belediyesi, 2006a. Koruma Amaçlı İmar Planı Analiz Raporu, 138s, Elazığ.

Elazığ Belediyesi, 2006b. Koruma Amaçlı İmar Planı Analiz Paftaları, Elazığ.

Elazığ Bledeiyesi, 2006c. Koruma Amaçlı İmar Planı Fotoğraf Albümü, Elazığ.

Elazığ Belediyesi, 2008. Koruma Amaçlı İmar Planı Açıklama Raporu, 23s, Elazığ.

Elazığ İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2014, Erişim Tarihi: 18.02.2014, http://www.elazigkulturturizm.gov.tr/TR,58592/2013-yili-faaliyetlerimiz.html

Elazığ Valiliği, 2011. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Elazığ.

Erder, C., 1975. Tarihi Çevre Bilinci, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık. Fakültesi, Ankara.

Eruzun, C., 1987. Kentsel Sitlerin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Önemi, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, Trakya Üniversitesi, Edirne.

Gezci, S., 2005. İzmir Tarihsel Kent Dokusunun Yeniden Canlandırılması: Basmane Oteller Bölgesi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 231s, İzmir.

Göksu, E., 1993. Mimari ve Kentsel Korumanın Kavramsal Temelleri ve İlkeleri: Uluslararası Düzlemde Belirlenen Çerçevenin Ulusal Düzeyde İrdelenmesi, I. Kentsel Koruma ve Yenileme Uygulamalar Kolokyumu, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, MSÜ Matbaası, İstanbul.

Gül, A., Özgüner, H., Özsu, O., 2007. Ülkemizdeki Doğal Sit Alanlarının Planlaması ve Yönetiminde Peyzaj Mimarlığının Rolü, 3. Binyılda Peyzaj Mimarlığı Kongresi, Antalya.

Gülbay, F., 1999. Harput'un Turistik Potansiyel Alanları Ve Turizmin Geliştrilebilmesi İçin Öneriler, Dünü Ve Bugünüyle Harput 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 488s, Elazığ.

Gülersoy, N., 2012. Sit Koruma Ders Notları, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

Günay, B., 2006. Varlıkbilim Bağlamında Koruma, Bilim ve Ütopya Dergisi, Sayı:144, 5-20.

Günek, H., Karadoğan, S., 1999. Harput' ta Rekreatif Amaçlı Fiziki Mekân Düzenlemeleri ve Çevre Planlaması, Dünü ve Bugünüyle Harput, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 333-356, Elazığ.

Kaçmaz, G., 2010. İzmir - Selçuk Ayasuluk Kalesi ve Yakın Çevresinin Arkeolojik Özellikleri İle Peyzaj Mimarlığı Açısından İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, 113s, Bartın.

Karakoç, İ., 2005. Kentsel Sit Alanlarının Korunmasına Yönelik Politikaların Geliştirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kejanlı, T., Akın, C., Yılmaz, A., 1994. Türkiye'de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme, Dicle Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 179-196, Diyarbakır.

Kahraman, M., 2011, Kayalar Üstünde Bir Şehir Harput. Erişim Tarihi: 01.04.2011.

Köse, N., 2007. Kastamonu Taşköprü Tarihi Kent Dokusunun Peyzaj Mimarlığı Açısından Değerlendirimesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 184s, Ankara.

Kuleli, E., 1998. Özgün İşlevini Sürdüremeyen Anıtların Yeniden Kullanım Sorunları, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 138s, İzmir.

Kuter, N., 2007. Çankırı Kenti Açık ve Yeşil Alan Varlığı İçinde Tarihi Kent Merkezinin Kentsel Peyzaj Tasarımı Açısından Değerlendirilmesi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, 309s, Ankara.

Kültür ve Tabiat Bakanlığı (KTB), 1983. Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu, TeftişKurulu Başkanlığı, Erişim Tarihi: 19.05.2013 http://www.kultur.gov.tr/teftis.

Kültür ve Tabiat Bakanlığı (KTB), 1987. 19660 Sayılı Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik, Erişim Tarihi: 16.08.2013, http://www.kultur.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.

Kültür ve Tabiat Bakanlığı (KTB), 1996. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 419 Sayılı İlke Kararı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı. Erişim Tarihi: 14.08.2013 http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44334/ilke-karari--karar-no-728--karar-tarihi-19062007.html.

Kültür ve Tabiat Bakanlığı (KTB), 2005. Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi, Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik, Erişim Tarihi: 22.01.2014 http://www.kultur.gov.tr/teftis.

Larkham, P.J., 1996. Conservation and the city., Routledge, London and New York.

Madran, E., 1994. Ulusal Koruma Planlaması Semineri II Üzerine, Mimarlık Dergisi, 256s, 62-63.

Madran, E., Özgönül, N., 2005. Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması, TMMOB Mimarlar Odası, 189s, Ankara.

Madran, E., 2013, Arkeolojik Alan Yönetimi, Anadolu Üniversitesi Yayını, 215s, Eskişehir.

Memişoğlu, F., 1977. Elazığ Kılavuzu, Gençlik Basımevi, Elazığ.

Meşhur, M. Ç., 1999. Tarihi Çevrelerin Korunması Sürecinde Yeni Yaklaşımlar, Amasya Kenti, Yalıbolu Evleri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, 134s, Konya.

Orakoğlu, M., 2011. Elazığ'daki Tarihi Yapıların Temel Sistemlerinin İncelenmesi, E-Journal Of New World Sciences Academy, Elazığ.

Özcan, Z., Dündar, Ö., 2005. Planlama Eğitiminde Kentsel Arkeoloji ve Kentsel Yenilmenin Yeri, Şehircilik Çalışmaları, Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 20. Yıl Anısına, Nobel Yayın Dağıtım, 369-383, Ankara.

Özdemir, H., 2007. Tarihi Çevrelerde Kentsel Peyzaj Tasarım İlkelerinin Belirlenmesi; İstanbul-Zeyrek Örneğinde Bir İrdeleme, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlıgı Anabilim Dalı, 129s, Bartın.

Palalı, E., 1992. 'Neyi Korumak İsteriz?', Peyzaj Mimarlığı Dergisi, Peyzaj Mimarlığı Odası İstanbul Bölge Şubesi Yayını, İstanbul.

Resuloğlu, S., 2005. Koruma Olgusu ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarının Yaklaşımları, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir Planlama Anabilim Dalı, 198s, İzmir.

Sarıkaya, Y., 2009. Koruma- Planlama Süreçleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Soli- Pompeiopolis Örneği, Planlama Dergisi, Ankara.

Sey, Y., 2000. Vizyon 2023 Öngörü Paneli: Sürdürülebilir Koruma/Tarihi Kültürel Mirasın Korunması, Erişim Tarihi: 25.09.2013 http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-13.pdf.

Sönmez, N., 1987. Restorasyon Kuram ve Teknikleri, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Basılmamış Ders Notları, İstanbul, Erişim Tarihi : 11.09.2013 http://www.kulturvarliklari.gov.tr/

Sunguroğlu, İ.,1986. Harput Yollarında, Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayını, No:2, İstanbul.

Şahin, C., Gül, A., 2010. Ülkemizdeki Doğal Sit Alanlarının Mevcut Durumu Analizi (Bodrum Yarımadası Örneği), III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, 1564-1574.

Şengün, M., Tonbul, S., 2006. Ölbe Kanyonu ve Deve Mağarası'nın Jeomorfolojik Özellikleri, Oluşumu ve Turizm Potansiyeli, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi, Sayı:2, 10-17, Elazığ.

Şengün, T., 2007. Harput Platosunda Doğal Ortam-İnsan İlişkileri ve Doğal Çevre Planlaması, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, , 425s, Elazığ.

Tandoğan, E., 2011. Kütahya - Çavdarhisar Aizanoi Arkeolojik Sit Alanının Peyzaj Mimarlığı Ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, 141s, Ankara.

Tekeli, İ., 1998. Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık Bilanço'98, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Tonbul, S., 1985, Kuzova -Hasandağı ve Çevresinin Fiziki Coğrafyası, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Tonbul, S., Karadoğan, S., 1999, Harput'un Kuruluş Yeri Ve Şehrin Fonksiyonunu Yitirmesi Üzerinde Etkili Olan Doğal Çevre Faktörleri, Dünü Ve Bugünüyle Harput 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 488s, Elazığ.

Tunçer, M., 2004. Türkiye'de Tarihsel ve Kültürel Çevreleri Koruma Olgusu, Restorasyon Merkezi, Erişim Tarihi: 10.07.2013 http://www.ada.net.tr

Türk, A., 1995. Kentsel Koruma Yaklaşımlarında Kentsel Kimliğin Korunması, Isparta Örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 130s, İstanbul.

Ünlen, C., 1997. Terkedilmiş Tarihi Bir Kent Olan Harput'un Canlandırılması, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, 105s, Ankara.

Vuruşkan, A., Ortaçeşme, V., 2009. Antalya Kentindeki Doğal Sit Alanlarına İlişkin Sorunların İrdelenmesi, Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 179-190, Antalya.

Yazgan, M. E., Erdoğan, E., 1992. Tarihî Çevrelerde Peyzaj Planlama, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Peyzaj Mimarisi Derneği Yayınları, 87s , Ankara.

Zeren, N., 1981. Kentsel Alalarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, 217s, İstanbul.

EKLER

EK A. Kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanunu

EK B. Harput koruma amaçlı imar planı çalışmaları plan notları

EK A. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Kanun Numarası: 2863
Kanun Kabul Tarihi: 21/07/1983
Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 23/07/1983
Yayımlandığı Resmi Gazete Sayısı: 18113

BİRİNCİ BÖLÜM: GENEL HÜKÜMLER

Amaç:
Madde 1 - Bu Kanunun amacı; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir.
Kapsam:
Madde 2 - Bu Kanun; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hususları ve bunlarla ilgili gerçek ve tüzelkişilerin görev ve sorumluluklarını kapsar.
Tanımlar ve Kısaltmalar:
Madde 3 - Bu Kanunda geçen tanımlar ve kısaltmalar şunlardır:
a) Tanımlar:
(1) (Değişik alt bend: 14/07/2004 - 5226 S.K. /1.mad) *1* "Kültür varlıkları"; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.
(2) "Tabiat varlıkları"; jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir.
(3) "Sit"; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır. *2*
(4) "Koruma"; ve "Korunma"; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir.
(5) "Korunma alanı"; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan alandır.
(6) "Değerlendirme"; kültür ve tabiat varlıklarının teşhiri, tanzimi, kullanılması ve bilimsel yöntemlerle tanıtılmasıdır.
b) Kısaltmalar:
(1) "Bakanlık"; Kültür ve Turizm Bakanlığını,
(2) "Koruma Yüksek Kurulu"; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunu,
(3) (Değişik alt bend: 14/07/2004 - 5226 S.K. /1.mad) *3* "Koruma Bölge Kurulu"; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunu,
ifade eder.
Haber Verme Zorunluluğu:
Madde 4 - Taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını bulanlar, malik oldukları veya kullandıkları arazinin içinde kültür ve tabiat varlığı bulunduğunu bilenler veya yeni haberdar olan malik ve zilyetler, bunu en geç üç gün içinde, en yakın müze müdürlüğüne veya köyde muhtara veya diğer yerlerde mülki idare amirlerine bildirmeye mecburdurlar.
Bu gibi varlıklar, askeri garnizonlar ve yasak bölgeler içinde bulunursa, usulüne uygun olarak üst komutanlıklara bildirilir.
Böyle bir ihbarı alan muhtar, mülki amir veya bu gibi varlıklardan doğrudan doğruya haberdar olan ilgili makamlar, bunların muhafaza ve güvenlikleri için gerekli tedbirleri alırlar. Muhtar, aynı gün alınan tedbirlerle birlikte durumu en yakın mülki amire; mülki amir ve diğer makamlar ise on gün içinde, yazı ile Kültür ve Turizm Bakanlığına ve en yakın müze müdürlüğüne bildirir.
İhbar alan Bakanlık ve müze müdürü bu Kanun hükümlerine göre, en kısa zamanda gerekli işlemleri yapar.
Devlet Malı Niteliği:
Madde 5 - Devlete, kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlar ile özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazlarda varlığı bilinen veya ileride meydana çıkacak olan korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları Devlet malı niteliğindedir.

Özel nitelikleri dolayısıyla ayrı statüye tabi tutulan mazbut ve mülhak vakıf malları bu hükmün dışındadır.

İKİNCİ BÖLÜM: KORUNMASI GEREKLİ TAŞINMAZ KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARI

Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları:
Madde 6 - Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları şunlardır:
a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,
c) Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,
d) Milli tarihimizdeki önlemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tesbit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış evler.
Ancak, Koruma Kurullarınca mimari, tarihi, estetik, arkeolojik ve diğer önem ve özellikleri bakımından korunması gerekli bulunmadığı karar altına alınan taşınmazlar, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı sayılmazlar.
Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve isihkamlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar; tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgahlar; çeşme ve sebiller; imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, siteller, sinagoklar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar; külliyeler, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler,peri bacaları ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örneklerindendir. *1*
Tarihi mağaralar, kaya sığınakları; özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları ile benzerleri; taşınmaz tabiat varlığı örneklerindendir.
Tespit ve Tescil:
Madde 7 - (Değişik madde: 17/06/1987 - 3386/2 md.)
(Değişik fıkra: 26/05/2004 - 5177 S.K./26.mad) *1* Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının ve doğal sit alanlarının tespiti, Kültür ve Turizm Bakanlığının koordinatörlüğünde ilgili ve faaliyetleri etkilenen kurum ve kuruluşların görüşü alınarak yapılır.
Yapılacak tespitlerde, kültür ve tabiat varlıklarının tarih, sanat, bölge ve diğer özellikleri dikkate alınır. Devletin imkanları gözönünde tutularak, örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eser, korunması gerekli kültür varlığı olarak belirlenir.
Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yapılan tespitler koruma bölge kurulu kararı ile tescil olunur.
Tespit ve tescil ile ilgili usuller, esaslar ve kıstaslar yönetmelikte belirtilir.
Vakıflar Genel Müdürlüğünün idaresinde veya denetiminde bulunan mazbut ve mülhak vakıflara ait taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan cami, türbe, kervansaray, medrese han, hamam, mescit, zaviye, sebil, mevlevihane, çeşme ve benzeri korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tespiti, envarterlenmesi Vakıflar Genel Müdürlüğünce yapılır.
Tescil kararlarının ilanı, tebliği ve tapu kütüğüne işlenmesi ile ilgili hususlar yönetmelikle düzenlenir.
Korunma Alanı İle İlgili Karar Alma Yetkisi:
Madde 8 - Yedinci maddeye göre tescil edilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının korunma alanlarının tespiti ve bu alanlar içinde inşaat ve tesisat yapılıp yapılamayacağı konusunda karar alma yetkisi Koruma Kurullarına aittir. Koruma Kurullarının kararına 61 inci maddenin ikinci fıkrasına göre itiraz edilebilir.
Korunma alanlarının tespitinde, korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının korunması, görünümlerinin ve çevreleri ile uyumlarının muhafazası için yeteri kadar korunma alanına sahip olmaları dikkate alınır. Bu hususlarla ilgili esaslar. Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikte belirtilir.
İzinsiz Müdahale ve Kullanma Yasağı:
Madde 9 - (Değişik madde: 17/06/1987 - 3386/3 md.;Değişik madde: 14/07/2004 - 5226 S.K. /3.mad) *1*

Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde koruma bölge kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile sit alanlarında inşaî ve fizikî müdahalede bulunulamaz, bunlar yeniden kullanıma açılamaz veya kullanımları değiştirilemez. Esaslı onarım, inşaat, tesisat, sondaj, kısmen veya tamamen yıkma, yakma, kazı veya benzeri işler inşaî ve fizikî müdahale sayılır.

Yetki ve Yöntem:

Madde 10 - Her kimin mülkiyetinde veya idaresinde olursa olsun, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak, aldırmak ve bunların her türlü denetimini yapmak veya kamu kurum ve kuruluşları ile belediyeler ve valiliklere yaptırmak, Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir. *1*

Türkiye Büyük Millet Meclisinin idare ve kontrolünde bulunan kültür ve tabiat varlıklarının korunması, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca yerine getirilir. Bu korunmanın sağlanmasında, gerektiğinde, Kültür ve Turizm Bakanlığının teknik yardımı ve işbirliği sağlanır.

Milli Savunma Bakanlığının idare ve denetiminde veya sınır boyu ve yasak bölgede bulunan kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi, Milli Savunma Bakanlığınca yerine getirilir. Bu korunmanın sağlanması, Milli Savunma Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında düzenlenecek protokol esaslarına göre yürütülür.

HAK VE SORUMLULUK:

Madde 11 - Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının malikleri bu varlıkların bakım ve onarımlarını Kültür ve Turizm Bakanlığının bu Kanun uyarınca bakım ve onarım hususunda vereceği emir ve talimata uygun olarak yerine getirdikleri sürece, bu Kanunun bu konuda maliklere tanıdığı hak ve muafiyetlerden yararlanırlar. (Değişik cümle: 30/05/2007- 5663 S.K./1.mad) Ancak, kültür ve tabiat varlıklarını koruma bölge kurullarınca birinci grup olarak tescil ve ilan edilen kültür varlıklarının bulunduğu taşınmazlar ile birinci ve ikinci derece arkeolojik sit alanlarındaki taşınmazlar zilyetlik yoluyla iktisap edilemez. *1* *2*

Malikler bu varlıkların üzerindeki mülkiyet haklarının tabii icabı olan ve bu Kanunun hükümlerine aykırı bulunmayan bütün yetkilerini kullanabilirler.

Bu Kanunun belirlediği bakım onarım sorumluluklarını yerine getirmekte aczi olanların mülkleri, usulüne göre kamulaştırılır. Mazbut veya mülhak vakıf varlıkları bu hükme tabi değildir.

Kültür ve Turizm Bakanlığının uygun görmesi ile, Vakıflar Genel Müdürlüğü, il özel idareleri, belediyeler ve diğer kamu kurum ve kuruluşları, yukarıda sözü geçen maliklere lüzum görülen hallerde, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma, bakım ve onarımlarına, teknik eleman ve ödenekleri ile yardımda bulunabilirler.

Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Yardım Sağlanması ve Katkı Payı

Madde 12 - Özel hukuka tabi gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının; korunması, bakım ve onarımı için Kültür ve Turizm Bakanlığınca ayni, nakdi ve teknik yardım yapılır.

Bu amaçla, Bakanlık bütçesine yeterli ödenek konulur. Bakanlıkça yapılacak yardımlara ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

Devir yasağı:

Madde 13 - Hazineye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına ait olup, usulüne göre tescil ve ilan olunan, her çeşit korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlığı ile bunlara ait korunma sınırları dahilindeki taşınmazlar, Kültür ve Turizm Bakanlığının izni olmadan, gerçek ve tüzelkişilere satılamaz, hibe edilemez.

Kullanma:

Madde 14 - Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının intifa haklarının, belirli sürelerle kamu hizmetlerinde kullanılmak üzere, Devlet dairelerine, kamu kurum ve kuruluşlarına, kamu menfaatine yararlı milli derneklere bırakılması veya gerçek ve tüzelkişilere kiraya verilmesi, Kültür ve Turizm Bakanlığının iznine tabidir.

Anılan varlıklardan, Vakıflar Genel Müdürlüğünün yönetim ve denetiminde bulunan mazbut ve mülhak vakıflarla, 7044 sayılı Aslında Vakıf Olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğüne Devrine Dair Kanunla yönetimi Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredilen vakıf mallarının kamu hizmetlerinde kullanılmak üzere, Devlet dairelerine, kamu kurum ve kuruluşlarına ve kamu yararına çalışan milli derneklere, belirli sürelerle, intifa haklarının bırakılması veya gerçek ve tüzelkişilerce karakterine uygun kullanılmak şartı ile kiraya verilmesi, Vakıflar Genel Müdürlüğünün yetkisindedir.

Yukarıda belirlenen korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını kullananlar, bunların bakım, onarım ve restorasyon işlerini bu Kanunda belirlenen esaslara göre yapmak ve bunun için gerekli masrafları karşılamakla yükümlüdürler.

Kamulaştırma:

Madde 15 - Taşınmaz kültür varlıkları ve bunların korunma alanları, aşağıda belirlenen esaslara göre kamulaştırılır:
a) Kısmen veya tamamen gerçek ve tüzelkişilerle mülkiyetine geçmiş olan korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile korunma alanları Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlanacak programlara uygun olarak kamulaştırılır. Bu maksat için, Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesine yeterli ödenek konur.
Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, il özel idareleri ve mahallî idare birlikleri tescilli taşınmaz kültür varlıklarını, koruma bölge kurullarının belirlediği fonksiyonda kullanılmak kaydıyla kamulaştırabilirler.
b) Menşei vakıf olup da çeşitli sebeplerle kısmen veya tamamen gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetine geçen korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve bunların korunma alanlarının kamulaştırılmaları, Vakıflar Genel Müdürlüğüce yapılır. Bu maksat için Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçesine yeteri kadar ödenek konur.
c) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunma alanları, imar planında yola, otoparka, yeşil sahaya rastlıyorsa bunların belediyelerce; sair kamu kurum ve kuruluşlarının bakım ve onarım ile görevli oldukları veya kullandıkları bu gibi kültür varlıklarının korunma olanlarının ise, bu kurum ve kuruluşlarca, kamulaştırılması esastır.
d) Kamulaştırmalarda bedel takdirinde, taşınmaz kültür varlıklarının eskilik, enderlik ve sanat değeri dikkate alınmaz.
Bu hükümle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

Ruhsatsız Yapı Yasağı:

Madde 16 - Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile bunların korunma alanlarında ruhsatsız olarak inşaat yapmak yasaktır. Buralarda ruhsatsız olarak yapılacak inşaatlar ile, koruma amaçlı imar planlarında, plana; sitlerde, sit şartlarına aykırı olarak inşa edilen yapılar hakkında imar mevzuatına göre işlem yapılır.

Sit Alanlarında Geçiş Dönemi Koruma Esasları Ve Kullanma Şartları İle Koruma Amaçlı İmar Plânı

Madde 17 –
a) Bir alanın koruma bölge kurulunca sit olarak ilanı, bu alanda her ölçekteki plân uygulamasını durdurur. Sit alanının etkileşim çevresine ilişkin varsa 1/25.000 ölçekli plân kararları ve notları alanın sit statüsü dikkate alınarak yeniden gözden geçirilerek ilgili idarelerce onaylanır.
Koruma amaçlı imar plânı yapılıncaya kadar, koruma bölge kurulu tarafından üç ay içinde geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları belirlenir. Belediyeler, valilikler ve ilgili kurumlar söz konusu alanda ilgili meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve plândan etkilenen hemşerilerin katılımı ile toplantılar düzenleyerek koruma amaçlı imar plânını hazırlatıp, incelenmek ve sonuçlandırılmak üzere koruma bölge kuruluna vermek zorundadır. İki yıl içinde koruma amaçlı imar plânı yapılmadığı takdirde, geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarının uygulanması, koruma amaçlı imar plânı yapılıncaya kadar durdurulur.
Bu iki yıllık süre içinde zorunlu nedenlerle plân yapılamadığı takdirde koruma bölge kurulunca bu süre bir yıl daha uzatılabilir.
Koruma bölge kurulunda görüşülen ve uygun görülen koruma plânları onaylanmak üzere ilgili idarelere gönderilir.
İlgili idareler, koruma amaçlı imar plânını en geç iki ay içinde görüşür ve varsa değişmesini istediği hususları koruma bölge kuruluna bildirir. Koruma bölge kurulunda bu hususlar da değerlendirilir ve kurul tarafından uygun görülen haliyle plânlar ilgili idarelere onaylanmak üzere gönderilir. Altmış gün içerisinde onaylanmayan plânlar kesinleşerek yürürlüğe girer. Koruma amaçlı imar plânının yürürlüğe girmesiyle geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları ayrıca karar almaya gerek kalmadan ortadan kalkar.
Ören yerlerinde çevre düzenleme projesi yapımı ve değişiklikleri, ilgili koruma bölge kurulunun uygun görüşü doğrultusunda Bakanlıkça yapılır, yaptırılır ve onaylanır.
Koruma amaçlı imar plânları ve çevre düzenleme projelerinde yapılacak değişiklikler yukarıdaki usullere tabidir.
Koruma amaçlı imar plânları; müellifi şehir plâncısı olmak üzere; alanın konumu, sit statüsü ve özellikleri göz önünde bulundurularak mimar, restoratör mimar, sanat tarihçisi, arkeolog, sosyolog, mühendis, peyzaj mimarı gibi meslek gruplarından Bakanlıkça belirlenecek uzmanlar tarafından hazırlanır.
Koruma amaçlı imar plânları ve çevre düzenleme projelerinin hazırlanması, gösterimi, uygulaması, denetimi ve plân müelliflerinin yeterliliği ile görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esaslar, Bakanlık ile Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir.

Koruma amaçlı imar plânlarının yapımı için belediyelere aktarılmak üzere İller Bankası Genel Müdürlüğü Bütçesine yeteri kadar ödenek konur. İl özel idareleri ise bütçelerinde koruma amaçlı imar plânlarının yapımı için ödenek ayırırlar.
Koruma bölge kurulunca sit alanı olarak ilan edilen yerlerde; bu kararın ilanından önce imar mevzuatına ve onanlı imar plânlarına uygun olarak alınmış yapı ruhsatı ve eklerine göre subasman seviyesi tamamlanmış yapıların inşasına devam edilebilir, ancak bu maddenin (c) bendi uyarınca yapılanma hakkı aktarımını re'sen uygulamaya da ilgili idareler yetkilidir. Subasman seviyesi tamamlanmamış yapıların yapı ruhsatları iptal edilir. Kesin yapılanma yasağı bulunan sit alanlarında bu madde hükümlerinden faydalanılamaz.
b) Koruma amaçlı imar plânlarıyla kesin yapılanma yasağı getirilen sit alanlarında bulunan gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetindeki taşınmazlar malikin başvurusu üzerine, belediye ve il özel idaresine ait taşınmazlarla takas edilebilir.
c) Yapılanma hakları kısıtlanmış tescilli taşınmaz kültür varlıklarına veya bunların koruma alanlarında bulunan ya da koruma amaçlı imar plânlarıyla yapılanma hakları kısıtlanan taşınmazlara ait mülkiyet veya yapılanma haklarının kısıtlanmış bölümünü, imar plânlarıyla yapılanmaya açık aktarım alanı olarak ayrılmış, mülkiyetlerindeki veya üçüncü şahıslara ait alanlara, aktarımdan yararlanacak öncelikli hakları belirleyerek bir program dahilinde aktarmaya, belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde belediyeler, bunların dışında valilikler yetkilidir.
Aktarım işleminde Sermaye Piyasası Kurulunca onaylı gayrimenkul değerleme şirketlerince yapılacak rayiç değer denkleştirmesi esastır. Ancak aktarıma konu hak tescilli taşınmaz kültür varlığına ilişkin ise yapı değeri dikkate alınmaz.
Bu taşınmazlar için, kısıtlanmış yapılanma haklarının, imar plânlarıyla aktarım alanı olarak ayrılmış yapılanmaya açık diğer alanlarda kullanılmasını sağlayacak ve bu hakkı hamiline yazılı menkul kıymete dönüştürecek belgeler düzenlemeye, bu belgeleri yapılanma hakları kısıtlanmış alan olarak gösterilen ve tapuda bu konuda şerh düşülen alanlardaki taşınmaz sahiplerinden hak sahibi olanlara vermeye, imar plânında aktarım alanı olarak ayrılmış ve tapuda bu konuda şerh düşülen alanlarda ise ruhsat vermek için toplamaya ilgili idareler yetkilidir. Menkul kıymetlerin basılması, saklanması, el değiştirme işlemlerinin onaylanması ve veri tabanının oluşturulması ve denetlenmesi İller Bankasınca yapılır.
Bu alanlarda kesin yapılanma yasağı gelmesi nedeniyle yapılanma hakkının tamamen aktarılması halinde, yapılanma hakkı kısıtlanan taşınmaz, mütemmimi ile birlikte ilgili idare mülkiyetine geçer ve parseller ilgili idare adına tescil edilir ve hiçbir koşulda satışa konu edilemez.
Aktarıma konu parselde malikin korunabilir yapılanma hakkı kalması halinde ise yapılanma hakkı kısmen aktarılır. Bu durumda, malikin yapılanma hakkı kısıtlanmış alandaki mülkiyeti devam eder.
Ancak, aktarıma konu hak, tescilli taşınmaz kültür varlığı üzerinde ise, malikin bu varlığın korunması ve yaşatılması için gerekli bakım, onarım ve restorasyon çalışmasını, ilgili idare ile imzalanacak protokole uygun olarak menkul kıymetleri teslim almasını müteakip başlatarak tamamlaması zorunludur. Aksi halde, ilgili idare teslim edilen menkul kıymet bedelini faiziyle birlikte malikten tahsile yetkilidir. Bu hususlar ve protokol menkul kıymet tesliminden önce ilgili idarece tapuya her türlü harçtan ve damga vergisinden muaf olarak şerh edilir.
Kısıtlanmış hakların bulunduğu belediye sınırları içerisinde, aktarım alanı tespit edilmesinin mümkün olamaması halinde, ilgili idareler ortak program yürütmeye yetkilidir.
Yukarıdaki fıkranın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Bakanlıkça hazırlanacak bir yönetmelikle belirlenir.

Yapı Esasları:

Madde 18 –
Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının gruplandırılması, maliklerinin müracaat tarihinden itibaren üç ay içinde koruma bölge kurulunca yapılır. Gruplandırılan taşınmaz kültür varlıkları, tapu kütüğünün beyanlar hanesine kaydedilir. Gruplandırma yapılmadıkça, onarım ve yapı esasları belirlenemez.
Mahalli idareler, taşınmaz kültür varlığı parselinde, ek veya eklenti suretiyle yapılacak veya yeni inşa edilecek yapılara ait koruma bölge kurulunca verilen kararlarda veya onaylanmış kültür varlığı projelerinde değişiklik yapamazlar. Ancak, inşa edilecek yapının fen ve sağlık şartlarının mevzuata uygunluğunu kontrol ederler.
Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı parselleri, taşınmaz kültür varlıklarının maliyetine tesir edecek şekil ve surette ayrılamaz ve birleştirilemez.
Maliklerin İzin Verme Yükümlülüğü:
Madde 19 - Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının malikleri, Kültür ve Turizm Bakanlığınca görevlendirilmiş uzmanlara, gerektiği zaman, varlığın kontrolü, incelenmesi, harita, plan ve rölevesinin yapılması, fotoğraflarının çekilmesi, kalıplarının çıkarılması için izin vermeye ve gereken

kolaylığı göstermeye mecburdurlar. Ancak, görevliler konut dokunulmazlığı ve aile mahremiyetini ihlal etmeyecek tarzda faaliyetlerini yürütürler.
Taşınmaz Kültür Varlıklarının Nakli:
Madde 20 - Taşınmaz kültür varlıkları ve parçalarının, bulundukları yerlerde korunmaları esastır. Ancak, bu taşınmaz kültür varlıklarının başka bir yere nakli zorunluluğu varsa veya özellikleri itibariyle nakli gerekli ise, Koruma Kurullarının uygun görüşü ve gereken emniyet tedbirleri alınmak suretiyle Kültür ve Turizm Bakanlığınca istenilen yere nakledilebilir. Kültür varlığının nakli dolayısıyla taşınmazın maliki bir zarara maruz kalmışsa, Kültür ve Turizm Bakanlığınca oluşturulacak bir komisyonun tespit edeceği tazminat zarar görene ödenir.
İSTİSNALAR VE MUAFİYETLER:
Madde 21 -
Tapu kütüğüne "korunması gerekli taşınmaz kültür varlığıdır" kaydı konulmuş olan ve I inci ve II nci grup olarak gruplandırılmış bulunan taşınmaz kültür varlıkları ile arkeolojik sit alanı ve doğal sit alanı olmaları nedeniyle üzerlerine kesin yapılanma yasağı getirilmiş taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları olan parseller her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır.
Kültür varlıklarının korunması maksadıyla tespit, proje, bakım, onarım, restorasyon ve kazı ile müzelerin güvenliği için kullanılmak şartıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Milli Savunma Bakanlığı, Bakanlıkça ve Vakıflar Genel Müdürlüğünce dışardan getirilecek her türlü araç, gereç, makine, teknik malzeme ve kimyevi maddeler ile altın ve gümüş varak, her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır.
Koruma kurulları kararına uygun olarak bu taşınmaz kültür varlıklarında yapılan onarım ve inşaat işleri Belediye Gelirleri Kanunu gereğince alınacak vergi, harç ve harcamalara katılma paylarından müstesnadır.
Madde 22 - (Mülga madde: 17/06/1987 - 3386/18 md.)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KORUNMASI GEREKLİ TAŞINIR KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARI

Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları:
Madde 23 - Korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları şunlardır:
a) Jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, jeoloji, antropoloji, prehistorya, arkeoloji ve sanat tarihi açılarından belge değeri taşıyan ve ait oldukları dönemin sosyal, kültürel, teknik ve ilmi özellikleri ile seviyesini yansıtan her türlü kültür ve tabiat varlıkları;
Her çeşit hayvan ve bitki fosilleri, insan iskeletleri, çakmak taşları (sleks), volkan camları (obsidyen), kemik veya madeni her türlü aletler, çini, seramik, benzeri kab ve kacaklar, heykeller, figürinler, tabletler, kesici, koruyucu ve vurucu silahlar, putlar (ikon), cam eşyalar, süs eşyaları (hülliyat), yüzük taşları, küpeler, iğneler, askılar, mühürler, bilezik ve benzerleri, maskeler, taçlar (diadem), deri, bez, papirus, parşümen veya maden üzerine yazılı veya tasvirli belgeler, tartı araçları, sikkeler, damgalı veya yazılı levhalar, yazma veya tezhipli kitaplar, minyatürler, sanat değerine haiz gravür, yağlıboya veya suluboya tablolar, muhallefat (religue'ler), nişanlar, madalyalar, çini, toprak, cam, ağaç, kumaş ve benzeri taşınır eşyalar ve bunların parçaları,
Halkın sosyal heyetini yansıtan, insan yapısı araç ve gereçler dahil, bilim, din ve mihaniki sanatlarla ilgili etnografik nitelikteki kültür varlıkları.
Osmanlı Padişahlarından Abdülmecit, Abdülaziz, V. Murat, II. Abdülhamit, V.Mehmet Reşat ve Vahidettin ve aynı çağdaki sikkeler, bu Kanuna göre tescile tabi olmaksızın yurt içinde alınıp satılabilirler.
Bu madde kararına girmeyen sikkeler bu Kanunun genel hükümlerine tabidir.
b) Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle, Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna ait tarihi değer taşıyan belge ve eşyalar, Mustafa Kemal ATATÜRK'e ait zati eşya, evrak, kitap, yazı ve benzeri taşınırlar.
Yönetim ve Gözetim:
Madde 24 –
Devlet malı niteliğini taşıyan korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarının Devlet elinde ve müzelerde bulundurulması ve bunların korunup değerlendirilmeleri Devlete aittir. Bu gibi varlıklardan gerçek ve tüzelkişilerin ellerinde bulunanlar, değeri ödenerek Bakanlık tarafından satın alınabilir. 23 üncü maddenin (a) bendinde belirtilen etnografik mahiyetteki kültür varlıklarının yurt içinde alımı, satımı ve devri serbesttir. Alımı, satımı serbest bırakılacak etnoğrafik eserlerin hangi devirlere ait olacağı ve diğer nitelikleri ile kayıt ve tescil şartları bir yönetmelikle belirlenir.

Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Atatürk'e ait korunması gerekli taşınır kültür varlıkları, Bakanlık, Milli Savunma Bakanlığı veya Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nca satın alınabilir.
Ancak, bu tip eserlerden her ne suretle olursa olsun yurt dışına çıkarılacakların kontrolü, Bakanlığa bağlı müzelerce yapılabileceği gibi bazı gümrük çıkış kapılarında bulundurulacak ihtisas elemanlarınca da yapılabilir. Hangi kapılarda ihtisas elemanı bulundurulacağı bir yönetmelikte belirlenir.
Yapılan kontrol sonunda bu tip eserlerden yurt dışına çıkmasında sakınca görülenler tespit edilerek değerlendirilmeleri yurt içinde yapılmak şartıyla, sahiplerine iade edilirler.
Bu maddede belirtilen ve alım, satımı serbest bırakılan eserlerde Devletin rüçhan hakkı mahfuzdur.

Müzelere Alınma:

Madde 25 - Dördüncü maddeye göre Kültür ve Turizm Bakanlığına bildirilen taşınır kültür ve tabiat varlıkları ile 23 üncü maddede belirlenen korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından bilimsel esaslara göre tasnif ve tescile tabi tutulurlar. Bunlardan Devlet müzelerinde bulunması gerekli görülenler, usulüne uygun olarak müzelere alınırlar.
Korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarının tasnifi, tescili ve müzelere alınmaları ile ilgili kıstaslar, usuller ve esaslar yönetmelikte belirlenir.
Türk askeri tarihini ilgilendiren her türlü silah ve malzemenin bulundukları veya ihbar edildikleri yerde, tarihi niteliklerinin araştırılması, incelenmesi ve değerlendirilmesi Genelkurmay Başkanlığınca yapılır.
Tasnif ve tescil dışı bırakılan ve müzelere alınması gerekli görülmeyenler, sahiplerine bir belge ile iade olunurlar. Belge ile iade olunan kültür varlıkları üzerinde, sahipleri her türlü tasarrufta bulunabilirler. Bir yıl içinde sahipleri tarafından alınmayanlar, müzelerde saklanabilir veya usulüne uygun olarak Devletçe satılabilir.
Müze, Özel Müze ve Koleksiyonculuk:
Madde 26 - Bu Kanunun kapsamına giren kültür ve tabiat varlıklarına ait müzelerin kurulması, geliştirilmesi Kültür ve Turizm Bakanlığının görevlerindendir.
Bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, gerçek ve tüzelkişilerle vakıflar, Kültür ve Turizm Bakanlığından izin almak şartıyla, kendi hizmet konularının veya amaçlarının gerçekleştirilmesi için her çeşit kültür varlığından oluşan koleksiyonlar meydana getirebilir ve müzeler kurabilirler. Ancak, gerçek ve tüzelkişilerle vakıflar tarafından kurulacak müzelerin faaliyet konuları ve alanları, yapılacak başvuruda beyan olunan istekleri değerlendirerek, Kültür ve Turizm Bakanlığınca verilecek izin belgesinde belirlenir.
Gerçek ve tüzelkişilerce kurulacak müzeler, Kültür ve Turizm Bakanlığının izin belgesinde belirlenen konu alanlarına inhisar etmek şartı ile, taşınır kültür varlığı bulundurabilir ve teşhir edebilirler. Bu müzeler de, taşınır kültür varlıklarının korunması hususunda Devlet müzeleri statüsündedirler.
Anılan müzelerin kuruluş amacı, görevi ve yönetim şekil ve şartları ile, gözetim ve denetimi yönetmelikle belirlenir.
Devlet müzeleri içerisinde özel bir ihtisas ve araştırma müzeleri olan askeri müzelerin kurulması, yaşatılması, malzemenin ve uğraş konularının tayin ve tespiti Genelkurmay Başkanlığına aittir. Bu müzelerin görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma düzenleri, Milli Savunma Bakanlığının, Kültür ve Turizm Bakanlığıyla birlikte hazırlayacağı bir yönetmelikte belirtilir.
Gerçek ve tüzelkişiler, Kültür ve Turizm Bakanlığınca verilecek izin belgesiyle korunması gerekli taşınır kültür varlıklarından oluşan koleksiyonlar meydana getirebilirler.
Koleksiyoncular faaliyetlerini, Kültür ve Turizm Bakanlığına bildirmek ve yönetmelik gereğince, taşınır kültür varlıklarını envanter defterine kaydetmek zorundadırlar.
Koleksiyoncular, ilgili müzeye tescil ettirerek, koleksiyonlarındaki her türlü eseri onbeş gün önce Kültür ve Turizm Bakanlığına haber vermek şartı ile kendi aralarında değiştirebilir veya satabilirler. Satın almada öncelik Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir.

Kültür Varlığı Ticareti:

Madde 27 - Yirmi beşinci madde gereğince tasnif ve tescil dışı bırakılan ve Devlet müzelerine alınması gerekli görülmeyen taşınır kültür varlıklarının ticareti, Kültür ve Turizm Bakanlığının izni ile yapılır.
Bu ticareti yapmak isteyenler, Kültür ve Turizm Bakanlığından ruhsatname almak zorundadırlar. Bu ruhsatnameler üç yıl için geçerlidir. Bu sürenin bitiminden bir ay önce ruhsatname yenilenebilir. Bu Kanun hükümlerine aykırı hareket edenlerin ruhsatnameleri, süresine bakılmaksızın iptal edilir.
İkametgahını Ticarethane Olarak Gösterme Yasağı:
Madde 28 - Kültür varlığı ticareti yapanlar belli bir ticaret yeri göstermek mecburiyetindedir. Ancak, ikametgahlarını hiçbir zaman, ticarethane veya depo olarak gösteremezler.

Ticarethane ve Depoların Kontrolü:

Madde 29 - Kültür varlığı ticareti yapanların işyerleri ve depoları yönetmelikte belirlenen esaslar dahilinde Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkililerince denetlenir.

Haber Verme Zorunluluğu:

Madde 30 - Kamu kurumu ve kuruluşları (Belediyeler ve il özel idareleri dahil, vakıflar, gerçek ve tüzelkişiler satacakları eşya ve terekeler arasında bulunan veya yapacakları müzayedelerdeki satışlara konu olan taşınır kültür ve tabiat varlıkları ile koleksiyonları, önce Devlet müzelerine haber vermeye ve göstermeye mecburdurlar. Kültür ve Turizm Bakanlığı, kültür ve tabiat varlıklarından meydana getirilen koleksiyonları kuracağı komisyonun takdir edeceği bedel üzerinden satın alabilir. Bunlardan hazineye intikal etmiş olup da müze koleksiyonlarına girmesi lüzumlu görülenler, Devlet Ayniyat Yönetmeliği hükümlerine göre Kültür ve Turizm Bakanlığına devrolunurlar.

Birinci fıkrada sözü edilen, kamu kurumu ve kuruluşları, vakıflar, gerçek ve tüzelkişiler satacakları veya ve terekeler arasında bulunan veya yapacakları müzayedelerdeki satışlara konu olan askeri tarihimize ait kültür varlıkları ile silah ve askeri malzeme koleksiyonlarını Genelkurmay Başkanlığına haber vermeye ve göstermeye mecburdurlar. Bu kültür varlıklarından hazineye intikal etmiş olup askeri müzelerin koleksiyonlarına girmesi lüzumlu görülenler Devlet Ayniyat Yönetmeliği hükümlerine göre Milli Savunma Bakanlığına devrolunurlar.

Yurt Dışına Çıkarma Yasağı:

Madde 32 - Yurt içinde korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları yurt dışına çıkarılamaz. Ancak, milli çıkarlarımız dikkate alınarak, bunların hertürlü hasar, zarar, tehdit veya tecavüz ihtimaline karşı, gideceği ülke makamlarından teminat almak ve sigortalanmak şartı ile, yurt dışında geçici olarak sergilendikten sonra geri getirilmelerine; Kültür ve Turizm Bakanlığınca teşkil edilecek yükseköğretim kurumlarının Arkeoloji ve Sanat Tarihi bilim dallarının başkanlarından oluşan bilim kurulunun kararı ve Kültür ve Turizm Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca karar verilir.

Türkiye'deki kordiplomatik mensupları, Türkiye'ye girişlerinde beyan ederek beraberlerinde getirdikleri yabancı kökenli kültür varlıklarını, çıkışlarında beraberlerinde götürebilirler.

Yurt dışına geçici olarak sergilenmek üzere kültür ve tabiat varlıkları gönderilmesi esasları ile, Türkiye'deki kordiplamatik mensuplarına beraberlerinde getirdikleri bu tür varlıkların giriş ve çıkışlarında yapılacak işlemler, istenecek belgeler ve ilgili diğer hususlar Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığının birlikte düzenleyecekleri yönetmelikte belirtilir.

Yurt Dışından Getirme:

Madde 33 - Yurt dışından kültür varlığı getirmek serbesttir.

Kopya Çıkarma:

Madde 34 - Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı ören yerleri ve müzelerdeki taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının öğretim, eğitim, bilimsel araştırma ve tanıtma amacı ile fotoğraflarının ve filmlerinin çekilmesi, mulaj ve kopyalarının çıkartılması Kültür ve Turizm Bakanlığının iznine bağlıdır.

Bu hususlarla ilgili esaslar, yönetmelikte tespit olunur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMA, SONDAJ, KAZI VE DEFİNE ARAMA

Araştırma, Sondaj ve Kazı İzni:

Madde 35 - Bu kanun hükümlerine tabi, taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını meydana çıkarmak üzere, araştırma, sondaj ve kazı yapma hakkı, sadece Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir.

Bilimsel ve mali yeterliği Kültür ve Turizm Bakanlığınca takdir ve kabul olunan Türk ve yabancı heyet ve kurumlara araştırma izni, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından; sondaj ve kazı yapma izni Kültür ve Turizm Bakanlığının teklifi üzerine, Bakanlar Kurulu kararı ile verilir, Kültür ve Turizm Bakanlığı elemanları veya bu Bakanlıkça görevlendirilecek Türk bilim adamları tarafından yapılacak araştırma, sondaj ve kazılar, Kültür ve Turizm Bakanlığının iznine bağlıdır. Askeri yasak bölgelerde yapılacak araştırma, sondaj ve kazı için gerekli ruhsatname, Genelkurmay Başkanlığının iznini müteakip, sözü geçen heyet ve kurumların göstereceği uzmanlar adına düzenlenir. Kültür ve Turizm Bakanlığınca haklı görülebilecek sebep olmadıkça heyet ve kurumlar ruhsatnamedeki üyelerini değiştiremezler.

Su altında korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının bulunduğu bölgeler, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak Kültür ve Turizm Bakanlığınca tespit edilir ve Bakanlar Kurulu kararı ile yayımlanır. Bu bölgelerde, sportif amaçlı dalış yapmak yasaktır, ikinci fıkra hükümlerine göre izin almak şartıyla araştırma ve kazı yapılabilir.

Maliklerin Mülkleri İçinde Yapılacak Kazılar:

Madde 36 - Taşınmaz kültür varlığı sahiplerinin kendi mülkleri içinde kültür varlığı aramak maksadı ile araştırma, sondaj ve kazı yapmaları da bu Kanunun 35 ve 41 inci maddeleri hükümlerine tabidir.

Kazı İzninde Usul:

Madde 37 - Aynı kazı heyetine veya şahsa, aynı süre içinde Kültür ve Turizm Bakanlığınca yapılan kurtarma kazıları dışında, birden fazla yerde kazı ve sondaj izni verilemez. İzin verilmesi, araştırma, sondaj ve kazının yapılması, elde edilecek kültür ve tabiat varlıklarının muhafaza şartları, bu eserler üzerinde araştırma, sondaj, ve kazı sahiplerine tanınacak diğer haklar bir yönetmelikte tespit olunur.

Kazı İzninin Devredilmeyeceği:

Madde 38 - Türk ve yabancı bilim kurumlarına veya onların adına hareket eden kişilere verilen kazı ve sondaj ruhsatnameleri ile araştırma izni, Kültür ve Turizm Bakanlığının izni olmadan devredilemez. Bu iş için bir başkası tevkil olunamaz.

Araştırma, Sondaj ve Kazı İzninin Hükümsüzlüğü:

Madde 39 - Kültür ve Turizm Bakanlığınca kabul edilen haklı bir sebep gösterilmeden, ruhsatname tarihinden itibaren, en çok altı ay içinde başlanılmayan araştırma, kazı ve sondajlara ait izin ve ruhsatnameler, hükümsüz sayılır. Araştırma, sondaj ve kazı çalışmaları, makul bir sebep gösterilmeksizin iki aydan fazla tatil edilemez. Bu süreyi geciktirenlerin izin ve ruhsatnameleri iptal edilmiş sayılır. Ayrıca, bu Kanun hükümlerine aykırı hareket edenlerin ruhsatnameleri iptal edilir ve bu gibilere, daha sonra izin ve ruhsat verilmez.

Araştırma, Sondaj Ve Kazı İzninde Süre:

Madde 40 - Kazı ve sondaj ruhsatnameleri ile araştırma izni bir yıl için geçerlidir. Ruhsatname ve izin süresinin sonunda heyet başkanı kazıya, sondaj ve araştırmaya devam edildiğini, yazılı olarak bildirdiği takdirde, bu hak her yıl müracaat şartı ile gelecek yıllarda da müracaatçı için saklı tutulur.

Kazıdan Çıkan Eserlerin Müzelere Nakli:

Madde 41 - Kazılarda meydana çıkan bütün taşınır kültür ve tabiat varlıkları, kazı yapan heyet ve kurumlar tarafından her yıl yapılan kazı sonunda Kültür ve Turizm Bakanlığının göstereceği Devlet müzesine naklolunur. Kazı ve sondaj araştırmalarında elde edilen insan ve hayvan iskeletleri ile bütün fosiller, Kültür ve Turizm Bakanlığınca uygun görüldüğü takdirde, tabiat tarihi müzeleri ile üniversitelere veya ilgili diğer Türk bilim kurumlarına verilebilir. Ayrıca, kazı ve sondaj araştırmalarında elde edilen askeri tarihle ilgili her türlü taşınır kültür varlığı, Genelkurmay Başkanlığının uygun görüşü ile, Kültür ve Turizm Bakanlığınca askeri müzelere devredilir.

Zarar Vermede Tazminat Yükümlülüğü:

Madde 42 - Kazı ve sondaj izni alanlar, bu çalışmayı sahipli arazide yaptıkları takdirde, kazı, sondaj ve araştırma bölgesindeki arazi sahiplerinin zararlarını tazmin ile yükümlüdürler, Arazi sahipleri Kültür ve Turizm Bakanlığının oluşturacağı komisyonca takdir edilecek tazminat karşılığında, kazı ve sondaj veya araştırmaya izin vermeye mecburdurlar.

Bu gibi yerler, gerektiğinde Kültür ve Turizm Bakanlığınca kamulaştırılabilir. Yabancı bilim kurumlarınca yapılan kazılarda, bu kamulaştırmanın bedeli kazı sahipleri tarafından ödenir. Hazine adına tescil edilecek yerin kamulaştırma bedelinin takdirinde genel kamulaştırma hükümleri uygulanır. Bu madde gereğince ödenecek tazminat ve kamulaştırma bedellerinin takdirinde, kazı, sondaj ve araştırma faaliyetlerinden önce, mevcut kültür ve tabiat varlıklarının eskilik, enderlik ve sanat değeri ile, bu faaliyetler sonucu bulunan kültür varlıklarının değeri, dikkate alınmaz.

Yayım Hakkı:

Madde 43 - Kazı, sondaj ve araştırmalarda, meydana çıkacak olan varlıkların yayım hakkı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümleri gereğince, kazı, sondaj ve araştırma izni alan heyet ve kurumlar adına, kazı, sondaj ve araştırmayı fiilen idare edenlere aittir. Kazı başkanları, her kazı dönemi sonunda, Kültür ve Turizm Bakanlığına bilimsel bir rapor vermekle yükümlüdürler. Kazının bitiminden itibaren, kazı dönemi çalışmalarına ait bilimsel raporlarını en geç iki yıl, nihai bilimsel raporlarını ise beş yıl içinde yayımlamayan kazı heyetlerinin kazı, sondaj ve araştırmalarda buldukları kültür ve tabiat varlıkları üzerindeki her türlü yayım hakkı Kültür ve Turizm Bakanlığına geçer.

Kültür ve Turizm Bakanlığı adına yapılan kazı, sondaj ve araştırmalara ait bilimsel raporlar, kazı başkanlığınca, yayımlanacak şekilde hazırlanır. Kültür ve Turizm Bakanlığı bunlardan gerekli görülenleri yayımlar.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca uygun görülecek mazeretler dışında, yukarıda açıklanan süre içinde son raporlarını yayımlamamış bulunan heyet ve kişilere yeni bir kazı için ruhsatname verilmez.

Giderler:

Madde 44 - Kazı, sondaj ve araştırma yapılan saha ile, kazı, sondaj ve araştırmadan çıkan kültür varlıklarının yerinde korunmasını sağlamak maksadıyla, kazı yerinde geçici olarak çalıştırılacak bekçilerin ücret ve masrafları ile kazı yerinin eski haline getirilmesinin gerektirdiği giderleri karşılamak, kazı sırasında meydana gelebilecek zararları tazmin ve bunlarla ilgili bütün giderler, düzenlenecek yönetmeliğe göre, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ruhsat verme veya süre uzatma sırasında, kazı sahiplerinden tahsil edilerek emaneten mal sandığına yatırılan paralardan ödenir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından finanse edilen konularda, gider karşılıklarının mal sandığına yatırılması zorunlu değildir.

Korunma ve Çevre Düzenlemesi:
Madde 45 - Kültür ve Turizm Bakanlığının izni ile yapılan kazılarda ortaya çıkan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bakım, onarım ve çevre düzenlemeleri ile taşınır kültür ve tabiat varlıklarının bakım ve onarımları kazı başkanlığınca yapılır.
Araştırma, Kazı ve Sondajların Geçici Olarak Veya Tamamen Durdurulması:
Madde 46 - Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak yapılan kazı, sondaj ve araştırmalar, Kültür ve Turizm Bakanlığınca geçici olarak veya tamamen durdurulur.
Tesislerin Devri:
Madde 47 - Heyet ve kurumlar adına, kazı, sondaj ve araştırma yapan şahıslar tarafından, işe başlamak için veya çalışmaların devamı sırasında muhtelif şekillerde satın alınan veya inşa edilen depo, lojman ve benzeri tesisler ve malzeme, kazının sonunda bedelsiz olarak, Kültür ve Turizm Bakanlığına devrolunur. Bu tesislerin kullanış şekillerinin tayinine Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkilidir.
Araştırma, Kazı ve Sondajda Görevlendirilenler:
Madde 48 - Yabancı heyet ve kurumlar tarafından yapılan araştırma, kazı ve sondajlarda Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü uzmanlarından bir veya birkaç temsilci bulunur. Türk heyet ve kurumlarınca yapılan araştırma, kazı ve sondajlara Kültür ve Turizm Bakanlığı adına yetkili bir uzman katılır. Temsilci ve uzmanların seçimi ve görevleri, yönetmelikle belirlenir.
Türk heyet ve kurumlarınca yapılan kazılara katılacak Kültür ve Turizm Bakanlığı uzmanlarının yol masrafları, yevmiyeleri ve zaruri giderleri, 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümlerine göre Kültür ve Turizm Bakanlığınca ödenir.
Yabancı kurum ve heyetler tarafından yapılan araştırma, kazı ve sondajlarda görevlendirilecek Kültür ve Turizm Bakanlığı temsilcilerine ödenecek olan yol masrafları, yevmiye, temsil ödeneği ve su altı dalış tazminatı, kazı başkanlığından Kültür ve Turizm Bakanlığınca peşinen tahsil edilip bir Devlet bankasına yatırılır. Temsil ödeneğinin miktarı, her yıl Kültür ve Turizm Bakanlığınca tayin edilir.
Araştırma, Kazı ve Sondaj İzin Yasağı:
Madde 49 - Türkiye'deki elçilik ve konsolosluklar mensuplarına, araştırma, kazı ve sondaj izni verilmez.
Define Arama:
Madde 50 - Define aramak isteyenlere, bu Kanunun 6 ncı maddesinde korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlığı olarak belirtilen yerler ile tespit ve tescil edilen sit alanları ve mezarlıklar dışında, Kültür ve Turizm Bakanlığınca define arama ruhsatnamesi verilebilir.
Define aramak isteyenlere aynı süre içinde birden fazla yerde arama izni verilemez. Define arama izni, başkalarına devredilemez. Bu iş için bir başkası tevkil olunamaz.
Define aramada, Kültür ve Turizm Bakanlığından ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarından temsilci olarak gönderileceklerin yolluk ve yevmiyeleri ile zaruri giderleri arayıcı tarafından karşılanır. Bu iş için gerekli olan ödenek, Bakanlıkça, define arayıcısından peşinen tahsil edilip bir Devlet bankasına yatırılır.
Arama ruhsatının verilmesi, define arayıcıdan istenecek belgeler, aramanın yapılması, çıkan defineden arayıcıya tanınacak haklar, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Maliye Bakanlığının birlikte düzenleyeceği yönetmelikte belirtilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM: KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA YÜKSEK KURULU İLE KORUMA KURULLARI

Kuruluş, Görev, Yetki Ve Çalışma Şekli:
Madde 51 - (Değişik madde: 17/06/1987 - 3386/11 md.)
Yurtiçinde bulunan ve bu Kanun kapsamına giren korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere, Bakanlığa bağlı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" ile Bakanlıkça belirlenecek bölgelerde "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları" kurulur.
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun görev ve yetkileri şunlardır;
a) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonuyla ilgili işlerde uygulanacak ilkeleri belirlemek,
b) Koruma kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağlamak,
c) Uygulamada doğan genel sorunları değerlendirerek görüş vermek suretiyle,
Bakanlığa yardımcı olmak.
Koruma Yüksek Kurulu yılda en az iki defa toplanır. Bakanlık gerekli gördüğünde kurulu olağanüstü toplantıya çağırır.
Koruma Yüksek Kurulu salt çoğunlukla toplanır, toplantıya katılan üyelerin en az dörtte üçünün oyları ile karar verir.

Koruma Yüksek Kurulunun çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar bir yönetmelikle düzenlenir.
Koruma Yüksek Kurulu Üyeliği:
Madde 53 -
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu aşağıda belirtilen üyelerden oluşur.
Üyeler;
(1) Bakanlık Müsteşarı,
(2) Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı,
(3) Bakanlığın ilgili Müsteşar Yardımcısı,
(4) Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü,
(5) Turizm Genel Müdürü,
(6) Bayındırlık ve İskan Bakanlığının İlgili Genel Müdürü veya yardımcısı,
(7) Orman Genel Müdürü veya Yardımcısı,
(8) Vakıflar Genel Müdürü veya Yardımcısı,
(9) Koruma kurulları başkanlarından Bakanlıkça seçilecek altı üye.
(10) Maden İşleri Genel Müdürü veya Yardımcısı,
(11) Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürü veya Yardımcısı.
Koruma Yüksek Kurulunun başkanı, Bakanlık Müsteşarıdır.
Müsteşar bulunmadığı zaman yardımcısı Kurula başkanlık eder.
Temsilci Üyelerin Nitelikleri
Madde 54 - Koruma Yüksek Kurulunun temsilci üyelerinin, yükseköğretim görmüş olmaları ve 53 üncü maddede belirlenen bilim dallarından biri veya birkaçında tanınmış ve bu alanlarda çalışmalar yapmış, tercihan yurt içinde veya yurt dışında yayımlanmış eserler vermiş olmaları şartı aranır.
Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Kurulu Üyeliğinin Sona Ermesi, Süresi ve Huzur Hakkı:
Madde 55 - (Değişik madde: 17/06/1987 - 3386/13 md.; Değişik madde: 14/07/2004 - 5226 S.K. /10.mad) *1* Koruma Yüksek Kurulu ve koruma bölge kurullarının kurum temsilcisi üyelerinin üyelikleri kurumlarındaki görevleri süresince devam eder.
Koruma bölge kurullarının Bakanlıkça ve Yükseköğretim Kurulunca seçilen üyelerinin görev süresi beş yıldır.
Koruma Yüksek Kurulu ve koruma bölge kurulu üyeleri, görev ve yetki alanlarına giren konularda doğrudan veya dolaylı olarak taraf olamaz ve hiçbir menfaat sağlayamazlar. Aksine davrandığı tespit edilenlerin kurul üyeliği Bakanlıkça sona erdirilir.
Koruma Yüksek Kurulu ve koruma bölge kurulu üyelerine, ayda altı toplantıyı geçmemek üzere her toplantı için Devlet memur aylık katsayısının (3000) gösterge rakamı ile çarpımı sonucunda bulunacak miktarda huzur hakkı ödenir.
Herhangi bir nedenle bir yıl içinde yıllık izin, hastalık ve mazeret izinleri hariç dört veya üst üste iki toplantıya katılmayan koruma bölge kurulu üyelerinin üyelikleri sona erer.
Koruma Kurullarının Görev, Yetki Ve Çalışma Şekli:
Madde 57 - (Değişik madde: 17/06/1987 - 3386/14 md.)
Koruma kurulları, Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde olmak kaydıyla aşağıdaki işleri yapmakla görevli ve yetkilidir.
a) Bakanlıkça tespit edilen veya ettirilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak,
b) Korunması gerekli kültür varlıklarının gruplandırılmasını yapmak,
c) Sit alanlarının tescilinden itibaren üç ay içinde geçiş dönemi yapı şartlarını belirlemek, *1*
d) Koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip karar almak, *1*
e) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanlarının tespitini yapmak,
f) Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarından özelliklerini kaybetmiş olanlarının tescil kaydını kaldırmak,
g) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile sit alanlarına ilişkin uygulamaya yönelik kararlar almak. *1*
Koruma Kurullarının Oluşumu:
Madde 58 –
Koruma Kurulları aşağıda belirtilen üyelerden oluşur;
a) Arkeoloji, sanat tarihi, hukuk, mimari ve şehir plancılığı konularında uzmanlaşmış kişiler arasından Bakanlıkça seçilecek beş temsilci, *1*
b) Yükseköğretim Kurulunca, kurumlarının arkeoloji, sanat tarihi, mimarlık, şehircilik bilim dallarından aynı daldan olmamak üzere iki öğretim üyesi,
c) Görüşülecek konu, belediye sınırları içinde ise ilgili belediye başkanı veya teknik temsilcisi, dışında ise ilgili valilikçe seçilecek teknik temsilci,

d) Görüşülecek konu, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile ilgili ise Bayındırlık ve İskan Müdürlüğünden bir teknik temsilci, *1*
e) Görüşülecek konu, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile ilgili ise Vakıflar bölge müdürü veya teknik temsilcisi,
f) Görüşülecek konu, Çevre ve Orman Bakanlığı ile ilgili ise konuyla ilgili teknik temsilci. *1*
g) Görüşülecek konunun müze müdürlüğünü ilgilendirmesi halinde ilgili müze müdürü.
Ayrıca kurula oy hakkı olmamak kaydıyla danışman uzman çağırılabilir.
İlgili meslek odaları koruma bölge kurulu toplantılarına gözlemci olarak katılabilirler.

Kararlara Uyma Zorunluluğu

Madde 61 –
Kamu kurum ve kuruluşları ve belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, Koruma Yüksek Kurulu ve koruma bölge kurullarının kararlarına uymak zorundadır. Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları Resmî Gazetede yayımlanır.
Plânlama yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile valilik ve belediyeler, kurullarca alınmış ve alınacak sit alanı, derecelendirilmesi, sit geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları, koruma amaçlı imar plânları ve revizyonlarına ilişkin kararlara karşı altmış gün içerisinde Koruma Yüksek Kuruluna itiraz edebilirler.
Bu itirazlar, Koruma Yüksek Kurulunca incelenir ve en geç altı ay içinde karara bağlanır. Koruma Yüksek Kuruluna yapılacak itirazlarla ilgili usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir.

Kurul Üyelerinin Yolluk ve Gündelikleri:

Madde 62 - Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Kurulları üyelerinden umumi harcırah hükümlerine tabi bulunanların kurul toplantıları için memuriyet mahalleri dışındaki seyahatlerinde yol giderleri ve gündelik, tabii üyelere mensup oldukları kurumlarınca; diğer üyelere, Kültür ve Turizm Bakanlığınca ödenir.

Kurullarla İlgili Yönetmelik:

Madde 63 - Yüksek Kurul ile Bölge Kurullarının görev, yetki ve sorumlulukları ile bu Kurulların kendi aralarındaki ve Kültür ve Turizm Bakanlığıyla olan ilişkileri bir yönetmelikle düzenlenir.

ALTINCI BÖLÜM: İKRAMİYE VE CEZALAR

Kültür Varlıklarını Bulanlara Verilecek İkramiye:

Madde 64 - Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yer üstünde, yer altında ve su altında bulunan taşınır kültür varlıklarını 4 üncü maddede yazılı makam ve mercilere, aynı maddede yazılı süreler içerisinde haber verenlere:
a) Bulunan varlık, bunların mülkü içinde ise bu Kanunun 24 üncü ve 25 inci maddeleri uygulanır. Ayrıca ikramiye verilmez.
b) Bulunan varlık başkasının mülkü içinde ise Kültür ve Turizm Bakanlığınca varlığın değeri dikkate alınarak, takdir olunacak bedelin %80'i ikramiye olarak bulan ile mülk sahibi arasında yarı yarıya paylaştırılır.
c) Kültür varlığı Devlete ait arazide bulunmuş ise, takdir olunacak bedelin %40'ı bulana ikramiye olarak verilir.
d) Nerede bulunursa bulunsun haber verilen kültür varlığı korunması gerekli nitelikte olmadığı takdirde haber verenlere bu Kanunun 25 inci maddesindeki işlem uygulanır. Ayrıca ikramiye verilmez.
e) Nerede olursa olsun yeni bulunup da 4 üncü maddede yazılı süreler içinde haber verilmediğinden dolayı gizlenmiş sayılan kültür varlıklarını haber verenler ile, bunları yakalayan kamu görevlilerine, 1905 sayılı "Menkul ve Gayrimenkul Emval ile Bunların İntifa Haklarının ve Daimi Vergilerin Mektumlarını Haber verenlere Verilecek İkramiyelere Dair Kanun"da taşınır mallar için gösterilen oranlar dahilinde tespit edilen bedel ikramiye olarak verilir.
f) Yukarıdaki fıkralardan herhangi biri uyarınca kültür varlıklarını bulan, haber veren veya yakalayan kişiler birden fazla ise verilecek ikramiyeler bunlar arasında eşit olarak paylaştırılır.
g) Yukarda belirtilen ikramiyelerin tahakkuk ve tediyesine ait işlemler Maliye ve Kültür ve Turizm bakanlıklarınca birlikte hazırlanacak yönetmelik esaslarına göre yapılır.

Cezalar:

Madde 65
a) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının yıkılmasına, bozulmasına, tahribine, yok olmasına veya her ne suretle olursa olsun zarara uğramalarına kasten sebebiyet verenler iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezasıyla cezalandırılır.

Bu fiiller, korunması gerekli kültür ve tabiat varlığını yurt dışına kaçırmak maksadıyla işlenmiş ise, verilecek cezalar bir kat artırılır.
b) Sit alanlarında geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarına, koruma amaçlı imar plânlarına ve koruma bölge kurullarınca belirlenen koruma alanlarında öngörülen şartlara aykırı izinsiz inşaî ve fizikî müdahale yapanlar veya yaptıranlar, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezasıyla cezalandırılır.
c) Bu Kanuna aykırı olarak yıkma veya imar izni veren kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezasıyla cezalandırılır.
d) Bünyesinde koruma, uygulama ve denetim büroları kurulmuş idarelerden bu Kanunun 57 nci maddesinin altıncı ve yedinci fıkraları uyarınca izin almaksızın veya izne aykırı olarak tamirat ve tadilat yapanlar ile izinsiz inşaî ve fizikî müdahale yapanlar veya yaptıranlar altı aydan üç yıla kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılırlar.

Usulsüz Belge Verenler, İlan ve Tebligat Yapanlar:

Madde 66-

Bu Kanunun 16 ncı maddesinde yer alan yasaklara aykırı olarak belge verenler, fiil daha ağır cezayı gerektiren bir suç oluşturmadığı takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve adlî para cezası ile; bu Kanunun 7 nci maddesinde yer alan ilan veya tebligatı bilerek, süresinde usulüne uygun yapmayanlar ise, üç aydan bir yıla kadar hapis ve adlî para cezası ile cezalandırılırlar.

Haber Verme Sorumluluğuna ve Kültür Varlığı Ticaretine Aykırı Hareket Edenler

Madde 67-

Kültür ve tabiat varlıklarıyla ilgili olarak bildirim yükümlülüğüne mazereti olmaksızın ve bilerek aykırı hareket eden kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
Bildirimi yapılmamış olan kültür ve tabiat varlığını satışa arzeden, satan, veren, satın alan, kabul eden kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Ancak, bu durumda birinci fıkrada tanımlanan suçtan dolayı ayrıca cezaya hükmolunmaz.
Ticareti yasak olmayan taşınır kültür varlıklarının izinsiz olarak ticaretini yapan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Yurt Dışına Çıkarma Yasağına Aykırı Hareket Edenler:

Madde 68-

Kültür ve tabiat varlıklarını bu Kanuna aykırı olarak yurt dışına çıkaran kişi, beş yıldan oniki yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.

Tetkik ve Kontrole Muhalefet:

Madde 69-

Bu Kanunun 29 uncu maddesinde yer alan tetkik ve kontrole muhalefet edenler ile 41 inci maddede yer alan nakil işlerine aykırı hareket edenler altı aydan bir yıla kadar hapis ve adlî para cezası ile cezalandırılırlar.

Özel Mülkiyete Konu Olanlar:

Madde 70-

Bu Kanunun 24 üncü maddesine aykırı hareket edenler bir yıldan üç yıla kadar hapis ve üçbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılırlar.

Kazı, Sondaj ve Araştırmaya İlişkin Hükümlere Aykırı Hareket:

Madde 71-

Bu Kanunun 38, 42 ve 43 üncü maddelerine aykırı hareket edenler yüz günden az olmamak üzere adlî para cezasıyla cezalandırılırlar.

Kamu Personeline İlişkin Kararlar:

Madde 72 - Bu Kanunun uygulanmasında, görevli kamu personeli hakkında yapılacak iş ve işlemler ve alınacak her türlü kararlar ve bu kararlara karşı yapılacak itirazlar, öncelikle incelenir ve sonuçlandırılır.

Özel Müze ve Koleksiyonculara İlişkin Hükümlere Aykırı Hareket:

Madde 73-

Bu Kanunun 26 ve 30 uncu maddelerine aykırı davrananlara, suç daha ağır bir cezayı gerektirmiyorsa üç aydan bir yıla kadar hapis ve adlî para cezası verilir.

İzinsiz Araştırma, Kazı ve Sondaj Yapanlar:

Madde 74-

Kültür varlıkları bulmak amacıyla, izinsiz olarak kazı veya sondaj yapan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Ancak, kazı veya sondajın yapıldığı yerin, sit alanı veya bu Kanuna göre korunması gerekli başka bir yer olmaması halinde, verilecek cezanın üçte biri indirilir.
İzinsiz olarak define araştıranlar, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, bu fiillerin yurt dışına kültür varlıklarını kaçırma amacıyla veya kültür varlıklarının korunmasında görevli kişiler tarafından işlenmesi hâlinde, verilecek ceza iki katına kadar artırılır.

Kişinin bu maddede tanımlanan suçları işlemek suretiyle bulduğu kültür varlığını soruşturma başlamadan önce mahallî mülkî amire teslim etmesi hâlinde, mahkeme verilecek cezada üçte ikisine kadar indirim yapabilir.
İzinsiz olarak define araştıran kişinin, hakkında kovuşturma başlayıncaya kadar, kendisini bu fiili işlemeye gerekli cihazları temin etmek suretiyle sevk eden kişilerin kimliklerini açıklaması ve yakalanmasını sağlaması hâlinde, mahkeme verilecek cezada indirim yapabileceği gibi, ceza verilmesine yer olmadığına da karar verebilir.

El Koyma ve Müzeye Teslim

Madde 75

Bu Kanun kapsamında kalan suçlar nedeniyle el konulan taşınır kültür ve tabiat varlıkları müzeye teslim edilir.

YEDİNCİ BÖLÜM: DİĞER HÜKÜMLER

Yürürlükten Kaldırılan Kanunlar:

Madde 76 - 28/02/1960 tarih ve 7463 sayılı "Hususi Şahıslara Ait Eski Eserlerle Tarihi Abidelerin istimlaki Hakkında Kanun"; 25/04/1973 tarih ve 1710 sayılı "Eski Eserler Kanunu"; 02/07/1951 tarih ve 5805 sayılı "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun" ile 18/06/1973 tarih ve 1741 sayılı "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair 2 Temmuz 1951 tarihli ve 5805 sayılı Kanunda Bazı Değişiklikler Yapılması Hakkında Kanun" yürürlükten kaldırılmıştır.

Ek ve Geçici Maddeler

Ek Madde 1 –

Bu Kanunda yer alan "Koruma Kurulu" ibareleri "koruma bölge kurulu" olarak değiştirilmiştir.

Alan Yönetimi, Müze Yönetimi ve Anıt Eser Kurulu

Ek Madde 2 - Yönetim alanlarında alan yönetimi, ulusal nitelikli müzelerde ise müze yönetimi, anıt eserlerde anıt eser kurulu kurulur.

a) Yönetim alanları ile bunların bağlantı noktalarının korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla kentsel sitlerde birden fazla belediyeyi ilgilendirmesi halinde büyükşehir belediyesi eşgüdümünde ilgili belediyeler, tek bir belediyenin görevi alanına girmesi halinde ilgili belediye, diğer yerlerde ise Bakanlıkça yönetim plânı taslağı hazırlanır veya hazırlattırılır.

Hazırlanan taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunmak amacıyla, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları ve sivil toplum örgütleri ile üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden oluşan bir danışma kurulu kurulur.

Eşgüdümün sağlanması amacıyla, kentsel sitlerde ilgili belediye diğer yerlerde Bakanlıkça bir alan başkanı belirlenir. Bakanlıkça belirlenen alan başkanlığı görevini fiilen yürütenlere, Devlet memurları aylık katsayısının (20000) gösterge rakamı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarı aşmamak kaydıyla Bakan tarafından belirlenecek miktarda, damga vergisi hariç herhangi bir vergiye tâbi tutulmaksızın çalışmayı takip eden her ay başında Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü bütçesinden ödeme yapılır.

Yönetim plân taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilcisi ve danışma kurulunca seçilecek iki üyenin katılımıyla eşgüdüm ve denetleme kurulu kurulur. Alan başkanı, kurulun da başkanıdır. Kurul, bu taslağı inceleyip mutabakata varmak suretiyle yönetim plânını altı ay içerisinde onaylamaya ve bu plânın uygulanmasını denetlemeye yetkilidir.

Kurulun denetim görevini yerine getirebilmesi amacıyla ilgili kurum uzman personelinden ve denetim elemanlarından oluşan bir denetim birimi kurulabilir. Bu birim, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üçüncü kişilerden yönetim plânı ve uygulaması ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkilidir.

Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim plânına uymak, ilgili idareler, plân kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmak zorundadır.

b) Bakanlıkça belirlenen ulusal nitelikli müzelerde, müze başkanı ve ona bağlı müze müdürü ile işletme müdürü ve müze kurulundan oluşan müze yönetimi kurulur.

Müzelerde; kayıt, tescil, envanter, depolama, eserlerin her türlü bakım ve onarımı, sergilenmesi ve korunması, kültürel, eğitim ve bilimsel faaliyetler müze müdürü tarafından; tanıtım, satış üniteleri yönetimi, etkinlik organizasyonu, ziyaretçi yönetimi, çevre düzenlemesi, bakım-onarım, temizlik işleri işletme müdürü tarafından yürütülür.

Müze başkanı, kendisine bağlı müdürlüklerin faaliyetlerinin eşgüdüm ve denetimi ile müzenin ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar nezdinde temsiline yetkilidir.

Müze başkanlığı görevini yürütmek üzere; arkeoloji, sanat tarihi, antropoloji, etnoloji, iktisat, işletme, kamu yönetimi gibi dallarda eğitim görmüş kimseler arasından Bakanlıkça bir müze başkanı atanır.

Tüm müzelerde o müzeye münhasıran ayrıca müze kurulu oluşturulur. Müze kurulu müzenin bulunduğu yerdeki üniversitelerin ilgili bölümlerinden öğretim üyeleri, meslek odaları, sivil toplum örgütü temsilcileri ve yerel yönetimlerin temsilcileri ile müzeye bağışta bulunanlardan Bakanlıkça uygun görülen kişilerden oluşur. Müze kurulu, bünyesinden bir başkan seçer.
Müze kurulunun görüşleri doğrultusunda müze için mekansal ve fiziksel gelişim, tematik gelişim ve vizyon, eser, koleksiyon korunması ve geliştirilmesi, tanıtım ve teşhir gibi konuları kapsayan yıllık ve beş yıllık koruma ve geliştirme projesi hazırlanır. Koruma ve geliştirme projesi kapsamında uygulamaları denetlemek, müzenin tanıtımını yapmak, müzeye bağış toplamak, onursal müze dostu ödülü vermek müze kurulunun yetkisindedir. Müze kurulu müzenin işleyişine dair her yıl düzenli olarak rapor hazırlar. Bakanlık bu raporları değerlendirmeye almak zorundadır.
c) Taşınmaz kültür varlığı niteliğindeki anıt eserler için ise, o esere münhasır anıt eser kurulu oluşturulur. Kurul; eserin bulunduğu yerdeki üniversitelerin ilgili bölümlerinden öğretim üyeleri, meslek odaları, sivil toplum örgütü temsilcileri ve yerel yönetimlerin temsilcileri ile eserin korunması ve geliştirilmesi için bağışta bulunanlardan Bakanlıkça uygun görülen kimseler ile bu eserler için tasarruf yetkisine sahip idarenin temsilcisinden oluşur. İlgili idarenin temsilcisi bu kurulun başkanıdır.
Kurul, eser için mekansal ve fiziksel gelişim, tematik gelişim ve vizyon, eserin korunması ve geliştirilmesi, tanıtım ve teşhir gibi konuları kapsayan yıllık ve beş yıllık koruma ve geliştirme projesi hazırlar. Koruma ve geliştirme projesi kapsamındaki uygulamalar, anıt eserin tanıtımını yapmak, anıt eser için bağış toplamak, onursal ödüller vermek anıt eser kurulunun yetkisindedir. Kurul; eserin korunması, yaşatılması ve geliştirilmesine ilişkin her yıl düzenli olarak rapor hazırlar. İlgili idareler bu raporları değerlendirmeye almak zorundadır.
Bu maddenin uygulanması ile ilgili usul ve esaslar Bakanlıkça hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir.
Ek Madde 3 - 383 sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu, 4533 sayılı Gelibolu Yarımadası Tarihi Millî Parkı Kanunu ile belirlenen alanlarda ek-2 maddenin (a) fıkrası hükümleri uygulanmaz.
Geçici Madde 1 - Bu Kanunun 7 nci maddesine göre tespit ve tescil işlemleri yapılırken, 19 uncu yüzyıl sonuna kadar olan döneme ait taşınmaz kültür varlıklarının malikleri, bunların korunmalarına gerek olmadığının tespitini Kültür ve Turizm Bakanlığından isteyebilirler. Kültür ve Turizm Bakanlığı yönetmeliğe uygun bilgileri içeren bu başvuruları, görevlendirdiği uzmanlara incelettirerek, en geç üç ay içinde, Yüksek Kurula iletir. Yüksek Kurul en geç altı ay içinde konuyu inceleyip karara bağlar.
Geçici Madde 2 - Gerçek ve tüzelkişiler, koleksiyoncular, bu Kanuna göre çıkarılacak yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde, ellerinde bulunan korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarını, menşe göstermeksizin, 24 ve 25 inci maddelere göre Devlet müzelerine satabilir veya envanter defterlerine kayıt ederek en yakın müzeye onaylatmaları şartıyla Kanunun 24 üncü maddesi hükmünden yararlanabilirler.
Geçici Madde 3 -
Kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulları, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte kültür ve tabiat varlıklarını koruma bölge kurullarına, kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulu büro müdürlükleri, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte kültür ve tabiat varlıklarını koruma bölge kurulu müdürlüklerine dönüşür.
Kanunda belirtilen yönetmelikler, Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıl içinde çıkarılır. Bu düzenlemeler yapılıncaya kadar mevcut yönetmeliklerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır.
Geçici Madde 4 -
Geçici Madde 5 - Bu Kanunda belirtilen yönetmelikler, Kanunun yayımlanmasından itibaren en geç altı ay içinde hazırlanarak yürürlüğe konur.
Bu yönetmelikler Resmi Gazetede yayımlanır.
Geçici Madde 6 - Genel Kadro Kanunu çıkıncaya kadar, bölge kurulları için bu Kanuna ekli bulunan kadro cetveli uygulanır.
Geçici Madde 7
Kadastrosu devam eden taşınmazların sınırlandırma ve tespiti işleri ile devam eden davalarda da bu Kanunun 11 inci maddesinin birinci fıkrası hükmü uygulanır. Sınırlandırma ve tespitleri henüz askı ilanına alınmamış taşınmazların kadastro tutanakları kadastro komisyonuna intikal ettirilmek suretiyle bu Kanunun 11 inci maddesinin birinci fıkrasına uygun hale getirilir. 27/7/2004 tarihinden itibaren yapılan kadastro çalışmaları sonucu zilyetlik şartları oluştuğu halde sit alanlarında kalması nedeniyle Hazine adına tespit ve tescili yapılmış taşınmazlardan 1 ve 2 nci derece arkeolojik sit alanları dışında kalan sit alanlarındaki taşınmazların kadastro tutanaklarında zilyet veya hak sahibi olarak belirtilen kişilerin veya mirasçılarının, Kanunun yayımı tarihinden itibaren 1 yıl içerisinde mahalli Maliye

kuruluşlarına müracaatları halinde Maliye kuruluşunun talebi ile harca tâbi olmadan re'sen ilgilisi adına tescilleri yapılır.

YÜRÜRLÜK:

Madde 77 - Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

YÜRÜTME:

Madde 78 - Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

EK B. Harput Koruma Amaçlı İmar Planı Çalışmaları Plan Notları

Harput koruma amaçlı imar planı genel hükümler

1. Kentsel ve Arkeolojik Sit alanlarında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun ilke kararı doğrultusunda her türlü uygulamalarda müze uzmanları denetiminde sondaj kazısı yapılıp, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulundan uygun görüş alınmadan uygulama yapılamaz.
2. Plan onama sınırları içinde yer alan tescilli korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının bulunduğu parseller, bitişik parselleri ile tescilli parsellere cephe veren parsellerde yürürlükteki ilke kararları doğrultusunda yeni yapılaşma öncesi Koruma Bölge Kurulundan izin alınacaktır.
3. Tescilli anıtsal ve sivil mimarlık örneği yapılara Elazığ Belediyesi tarafından hazırlanacak alternatif tescil bilgi levhaları oluşturulacak, tescil numaralarını da içeren levhaları Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun uygun görmesi sonrasında tescilli anıtsal ve sivil mimari yapıların görülecek uygun bir noktasına yerleştirilecektir.
4. Harput kentsel ve arkeolojik sit alanı içerisinde yer alan tescilli sivil mimarlık örnekleri ve anıtsal yapıların avluları, ocak, havuz, avlu kaplaması, ağaçlar, bahçe duvarı, baca, pencere gibi temel doku elemanları ile birlikte korunması esastır.
5. Harput kentsel ve arkeolojik sit alanı içerisinde yetişmiş tek ya da toplu (çınar, dut, ceviz gibi) ağaçların korunması esastır.
6. Plan onama sınırları içinde yeni yapılaşmalarda parseller içindeki ağaçlar korunacaktır. Elazığ Belediyesi'nce uygun görülmesi koşuluyla zorunlu durumlarda kesilen her 1 adet ağaç için parsel içinde uygun yerlere 1 adet ağaç dikilecektir. Kesilen her ağaç için yeni bir ağaç dikilmeden iskan izni verilmez.
7. Kentsel tasarım bölgesi dışındaki alanların mevcut asfalt ve beton kaplaması 1 yıl içerisinde kaldırılarak yanlara eğimli, orijinal doğal taş malzeme ile kaplanacaktır.
8. Plan onama sınırları içinde yol, meydan, park, yeşil saha, genel otopark gibi umumi kullanımlara ayrılan ve tescile tabi olmayan alanlar ile cami, karakol yerleri, eğitim tesislerine ayrılan alanlar kamu eline geçmeden yapılaşmaya izin verilmez.
9. Plan onama sınırları içerisinde resmi kurum yapıları, sağlık tesisleri, eğitim tesisleri, sosyo-kültürel tesis vb. yapılarda tip proje uygulanamaz. Bu tür tesisler için hazırlanacak avan projeler Elazığ Belediyesi'nin olumlu görüşü ile Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun inceleme ve onayına sunulur. Koruma Bölge Kurulu'nun onayı olmaksızın ruhsat verilmez. Kurul tarafından onaylanan avan projelere göre düzenlenmiş uygulama projeleri ile imar ve koruma mevzuatına göre uygulama yapılacaktır.
10. Plan onama sınırları içerisinde S-2 yapı düzeni kararı verilen konut alanlarında Elazığ Belediyesi tarafından ada bazında vaziyet planı çalışması yapılıp, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun onayına sunulur. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görüşü alınmadan bu bölgelerde yapılaşma izni verilmez. Bu alanda yatay kat mülkiyeti uygulanacaktır. Plan onama sınırları içerisinde S-2 yapılaşma kararı verilen alanlarda geleneksel organik konut dokusuna uygun yapı adalarının oluşması

öngörülmektedir. Bunun için her bir yapının cephe uzunluğu 4.5m.den az, 14,5 den fazla olamaz. Birden fazla yapının yan yana gelmesi durumunda ise yapı grubunun toplam cephe uzunluğu 30m.'den fazla olamaz. Yapı grubu cephe yüzeyinde, çıkmalar dahil, en az 2.5m. en fazla 4m.aralıklarla kitle hareketi yapılmalıdır. Yapı yüksekliği $h_{max.}$= 6.50m. 'yi geçemez. Yapı adası içinde tek yapı ve yapı grupları mesafe en az 5m olmalıdır.

11. Planlama alanı içinde yer alan meydanlar ve parklarda yapılacak düzenlemeler için, gerekli detay ve ölçeklerde hazırlanacak; kent mobilyalarını da (oturma grupları, aydınlatma öğeleri, otobüs durakları vb.) içeren kentsel tasarım ve peyzaj projeleri Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın olumlu görüşü ile Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun inceleme ve onayına sunulur. Bu alanlarda Koruma Bölge Kurulundan uygun görüş alınmadan uygulama yapılamaz.

12. Turizm, turizm + ticaret ve kamuya açık kullanım getirilen alanlar, gerek duyulduğunda kültürel faaliyetler için kullanılabilir.

13. Planlama Bölgesi içerisinde yapılacak her türlü sökülüp takılabilir taksi durağı, cafe, wc, lokanta, büfe vb. tesisler Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ve Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun izni alınmadan tesis edilemez.

14. Harput kentsel ve arkeolojik sit alanı içerisinde yer alan, genel itibariyle, oranları ve cephe düzeni bakımından günümüze ulaşmış geleneksel yapılara uygun olmayan ruhsatlı yapıların, müdahale biçimleri paftasında belirtilen kararlara uygun şekilde yenilenmeleri esastır. Yapılacak iyileştirmelerde geleneksel cephe düzeni, renk, pencere, kapı, baca ve çıkma vb. özelliklerine uyulacaktır. Öneri projelerin yakın çevresinin cephe çizimleri ve fotoğrafları ile birlikte Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun onayına sunulması zorunludur.

15. Plan onama sınırları içinde inşaatı devam etmekte olan binalarda, çatı yapılması zorunludur. Gerektiğinde proje tadilatı yapılacaktır

16. Plan onama sınırları içinde inşaatı devam etmekte olan binalarda bahçe duvarları yapılmadan kısmi de olsa yapı kullanma izni verilmeyecektir. Bu hüküm plan onama sınırlarından cephe alan parseller de dâhil olmak üzere tüm yeni yapılar için uygulanacaktır.

17. Plan onama sınırları içinde izinli ya da izinsiz olarak yapılmış olan çatı örtüleri ile son kat üzerindeki ilave sundurmaların, planın onandığı tarihten itibaren 1 yıl içinde plan notlarının diğer hükümlerine uygun hale getirilmesi zorunludur. Elazığ Belediyesi bu koşulun sağlanmasında yetkili ve sorumludur.

18. Planlama sınırları içinde yeni yapılacak trafo yapılarının cephelerinin geleneksel yapı cephe düzeni oranlarına, Kentsel Tasarım Rehberinde belirtilen mimari detaylara (çatı, saçak, vb.) ve renk paletinde belirtilen renklere uygun olarak yapılması zorunludur. Hazırlanacak öneri projeler Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ön görüşü ile Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nca onaylanmaksızın uygulamaya geçilmez.

19. Plan onama sınırları içerisinde kentin görünümünü etkileyen havai hatların yeraltına alınması esastır. Bu amaçla yapılacak kazı çalışmalarında Koruma Bölge Kurulu izni ve müze uzmanlarının denetimi gereklidir.

20. Plan onayından itibaren en geç 1 yıl içerisinde Elazığ Belediyesi'nce tabela yönetmeliği oluşturulacaktır. Bu doğrultuda plan onama sınırları içinde, tanıtım levhaları, tabelaların boyutları, renkleri ve şekilleri için alternatif çalışmalar Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın olumlu görüşü ile Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun inceleme ve onayına sunulur. Kentsel tasarım bölgesi içinde yapılacak tabela boyutları, renkleri ve şekilleri tasarım rehberinde verilen detaylara uyularak yapılacaktır.

21. Harput kentsel ve arkeolojik sit alanı içerisinde anten, günısı, su deposu vb. öğelerin yaya ölçeğinde yoldan görünmemesi ve geleneksel dokuya uygun hale getirilerek gizlenmesi esastır.

22. Harput kentsel ve arkeolojik sit alanı içerisinde çevre kirliliğine neden olabilecek imalathane, sanayi ve montaj üniteleri, depolama ve çevre sağlığını olumsuz etkileyebilecek tesisler yer alamaz. Mevcut kullanımlar 2 yıl içinde tasfiye edilecektir.

23. Planlama alanındaki yeni yapılaşmalarda Afet Yönetmeliği'ne uyulacaktır.

24. Yerleşim için ZETEM Mühendislik tarafından yapılan ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nce 13.11.2006 tarih ve 17772 sayı ile onaylanan İmar planına esas jeolojik ve jeoteknik etüt raporu hükümleri geçerlidir.

25. Planda Uygun Olmayan Alan olarak (UOA) gösterilen alanlarda kesinlikle yapı yapılamaz. Bu alanlar planda ağaçlandırılacak alan ve doğal niteliği korunacak alanlar olarak planlanmıştır.

26. Harput Koruma Amaçlı İmar Planının yürürlüğe girmesiyle birlikte Tescilli Dua ve Meteris Mezarlık alanlarında 3998 sayılı Mezarlıkların Korunması Hakkında Kanun ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 730 sayılı İlke Kararı doğrultusunda hareket edilmesi esastır.

27. Özgün nitelikleri gereği planda "Özel Proje Alanı" olarak belirtilen alanlarda, her özel proje alanı için hazırlanacak "kentsel tasarım projesi" ile uygulama yapılması esastır. Özel Proje alanlarına ilişkin kentsel tasarım projeleri Harput Koruma Amaçlı İmar Planı'nın genel yaklaşımlarına uygun olarak ve bu planın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 1 yıl içerisinde hazırlanarak değerlendirilmek üzere Koruma Bölge Kuruluna iletilecektir. Bu alanlar bölgeye özgü karakter dikkate alınarak gerekli detay ve ölçeklerde kesit, görünüş, perspektif vb. üç boyutlu etütler doğrultusunda projelendirilecek, mekan kurgusuna önemli girdiler veren mevcut bina cepheleri özel mülkiyette olsalar dahi bir tasarım bütünlüğü içerisinde değerlendirilecektir. Bu yaklaşımla hazırlanacak kentsel tasarım projeleri Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın olumlu görüşü ile Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun inceleme ve onayına sunulacaktır. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun onayı olmadan hiçbir uygulama yapılamaz.

28. Planda Harput geleneksel El Sanatları Eğitim Merkezi binasını kullanan Jandarma Karakolu, yeni bir yer bulunup taşınana kadar mevcut binayı kullanacaktır.

Harput koruma amaçlı imar planı yapılaşma koşulları

1. Plan Onama sınırları içerisinde tescilli korunması gerekli kültür varlığı bulunan parseller ile bunlara bitişik ve cephe veren parseller dışındaki tüm parsellerde yola terk, cins değişikliği, kat irtifakı, vb. imar uygulamalarında, Koruma Amaçlı İmar Planı koşullarına göre Elazığ Belediyesi'nce işlem yapılacaktır.
2. Binalara kot, parselin orta noktasından verilecektir. Yapıların her yönden görünen kat adedi, planda belirtilen kat adedini aşamaz. Kot alma biçimini değiştirmek amacıyla kazı, dolgu ve yarma yapılamaz. Kottan kat kazanılamaz. Bodrum kat yapılamaz.
3. Plan onama sınırları içerisinde yapılan ve yapılacak binalarda, yapı yüzlerinin sıvanması, üzerinin Harput anıtsal ve sivil mimarisinin özgün yöresel renkleri kullanılarak hazırlanan Harput Renk Paleti'nde tanımlanan renkler kullanılarak boyanması zorunludur (Önerilen renkler, doğal malzeme rengi, toprak rengi ve tonlarıdır). Eğer yapı yüzleri sıva yerine bir malzeme ile kaplanacak ise, yine Harput Renk Paleti'nde tanımlanan renklere sahip doğal taş malzeme ile kaplanması zorunludur.
4. Kadastral mülkiyet sınırlarının imar planı ile çakışmaması durumunda ± 1.5 metre sapmalarda plan değişikliği ve onayına gerek kalmadan düzenleme yapmaya Elazığ belediyesi yetkilidir. Yapılacak düzenleme ile yol, yeşil alan, meydan vb. kamusal alanlar küçültülemez ve daraltılamaz.
5. Konut Alanları:

Mevcut konut adaları arasında yapılacak olan yeni yapılaşmalarda Geleneksel Harput Evlerinin yapı yüzü oranlarının temel alınması ve yapıların buna uyularak yapılması asıl amaçtır. Yapılarda cephe açıklıkları toplamının cephe yüzeyine oranı kapı dahil %30'u geçmeyecektir.

Serbest düzen verilmiş yapı adarlında yapılaşmalarda yapı taban alanı minimum 80 m^2 den az, maksimum 150 m^2'den fazla olamaz.

6. Ticaret Alanlarında:

Mevcut ticaret adaları dışında yapılacak olan yeni yapılaşmalarda en büyük birim (dükkan alanı) 46m^2 den büyük, en küçük birim ise 15 m^2 den küçük olamaz. Dükkan cephesi genişliği en fazla 5.5 m., derinliği ise en fazla 10m. olacaktır.

Mevcut ticaret adaları dışında yapılacak olan yeni yapılaşmalarda Geleneksel Harput Mimarisinin yapı yüzü oranlarının temel alınması ve yapıların buna uyularak yapılması asıl amaçtır. Yapılarda cephe açıklıkları toplamının cephe yüzeyine oranı, kapı dahil %50'yi geçmeyecektir.

7.Günübirlik ve Pansiyon Alanlarında:

Günübirlik alanlarda;

Kamping ve konaklama ünitelerini içermeyen, kafe-bar, pastane, lokanta, çayhane, açık spor alanları, spor tesisleri, açık gösteri ve eğlence alanları ile özellik taşıyan el sanatları ürünlerinin 20m² yi geçmeyen sergi ve satış ürünlerini içeren yapı ve tesislerdir.

Pansiyon Alanlarında;

Bu alanlarda konaklama ve eğlence amaçlı kullanımlar yer alacaktır. Pansiyon işlevinde, her bir bağımsız pansiyon için en fazla 5 oda yapılabilir.

8.Yüksek Eğitim Tesis Alanı:

Bu alan içerisindeki mevcut yapılar, yapılara müdahele biçimleri paftasında belirtilen müdahelelerin gerçekleştirilmesinden sonra olduğu gibi korunacaktır. Söz konusu alana yeni yapı yapılamaz. Bu alanlarda yapı yükseklikleri hmax=6.50 metre dir.

9.Cephe ve Bahçe Duvarları:

Geleneksel ve mevcut teknikle yapılmış bina ve bahçe duvarlarının tamir ve yeniden yapılanmasında geleneksel malzeme ve teknikler kullanılacaktır. Duvarlar geleneksel örgü tekniğinde sıvasız bırakılabilir. Ön, yan ve arka komşu bahçe duvarlarının yüksekliğini belirlemeye Elazığ Belediyesi yetkilidir. Plan onama sınırı içerisindeki bahçe duvarlarında çevre karakterine uyumlu yöresel doğal taş malzeme kullanılacak, yükseklikleri hiçbir zaman 1.85 metreyi geçmeyecektir.

10.Özel Proje Alanları

Özel Proje Alanı 1 (Ö.P.A.-1) :

Bu alan için gerekli detay ve ölçeklerde hazırlanacak kentsel tasarım ve peyzaj projeleri Elazığ Belediyesi'nin olumlu görüşü ile Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun inceleme ve onayına sunulur. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun onayı olmadan uygulamaya geçilmez. Burada belirlenmeyen hususlarda Diyarbakır Koruma Bölge Kurulu'nun görüş ve onayının alınması zorunludur.

Özel Proje Alanı 2 (Ö.P.A.-2) :

Söz konusu alanda, yalnızca kültürel amaçlara ve geleneksel küçük el sanatlarının yapımı ve satışına imkan verecek kentsel-mimari düzenlemeler yapılabilir. Söz konusu düzenlemelerde, tarihi yanılgılara sebep vermemesi ve Ulu Câmi ile mimarisi ve silueti ile yarışmaması için, hiçbir şekilde geçmiş tarihi dönemlere ait kubbe, kemer vb. mimari elemanlar, kullanılmayacaktır. Burası için öngörülebilecek düzenlemelerde yapı kitlesi ve genel cephe düzeninin, olabildiğince yalın olması zorunludur. Yapı yüksekliği 4m.'yi geçemez.

11.Kapı ve Pencereler:

Kapılar ahşap malzemeden yapılacaktır. Kapılar doğal görünümü bozmayacak bir koruyucu ile kaplanabilir, renkli olamaz. Kapı genişliği, tek kanatlı kapılarda 1.00-1.20m., çift kanatlı kapılarda ise 1.50-1.75m. arasında, kapı yüksekliği ise 2.00-2.10m. ölçüleri arasında olmalıdır. Kapının üst pervazından itibaren 50 cm.'yi geçmeyen ışıklık yapılabilir.

Pencereler dikey doğrultuda dikdörtgen olacak ve yüksekliğin genişliğe oranı en az 1/1,5 en çok ½ olacaktır. Tek pencerenin yüzeyi hiçbir zaman 1,65 m^2 den büyük olmayacaktır.

Pencereler çift veya tek kanatlı olacaktır. Pencere kasası ve kanatları ahşap olacaktır. Pencerelere dıştan en fazla 10 cm eninde ahşap sıva üstü pervazı konabilecektir. Ahşaplar renkli boya ile boyanmayacak, doğal görünümünü bozmayan koruyucu madde ile kaplanabilecektir.

Geleneksel dokuda yer alan ticaret alanlarındaki vitrin açıklıklarında, kentsel tasarım bölgesinde önerilen ticaret yapılarının vitrin ölçüleri esas alınacaktır. Çarşı Bölgesinde avan projeler ile Koruma Bölge Kurulunun olumlu görüşünün alınması zorunludur.

12.Merdivenler:

Yeni yapılarda açık merdiven yapılamaz.

13.Çıkmalar:

Kentsel sit alanı içerisinde yapılacak çıkmaların tretuvar kotu ile arası, düşey mesafede 2.50 metre'den az olamaz. Düz çıkmaların eni 1.30 metreyi, boyu 3.50 metreyi geçemez. Testere dişi çıkmalarda ise çıkmanın eni, en geniş noktasında 0.80m.yi aşamaz. Çıkma uzunluğu ise yapı cephesi uzunluğunun 1/2' sini geçemez. Çıkmalarda malzeme kullanımı, detay ve biçimsel düzenlemelerde yöresel örneklere uyum esastır.

14.Çatılar:

Yeni yapılacak yapılarda çatılar için, kentsel tasarım rehberinde detayları verilen iki seçenek geçerlidir. Birinci seçenek; çatılar beşik veya kırma çatı şeklinde olacaktır. Çatı kaplaması olarak alaturka kiremit kullanılacaktır. Saçak çıkıntısı 50 cm.'den fazla olamaz. Saçak altı kaplama malzemesi ahşap veya sıva üzeri badana şeklinde olacaktır. Çatı eğimi %33 olacaktır.

İkinci seçenek, çatılar beşik veya kırma çatı şeklinde olacak, çatı kaplaması Harput Renk Paleti'nde belirlenen renklerden biri ile boyanacak metal malzeme ile kaplanacaktır. Bu seçenekte saçaklar, Tasarım Rehberinde yer alan saçak detaylarına uygun olarak yapılacaktır. Saçak çıkıntısı 40 cm.'den fazla olamaz. Çatı eğimi % 17 olacaktır.

Çatı üzerine bacadan başka çıkıntı yapılamaz. Çatı aralarında bağımsız bölüm oluşturulamaz. Teras ve çekme kat yapılamaz.

15.Bacalar:

Yeni yapılacak yapılarda bacalar, tasarım rehberinde detayları verilen üç tip bacadan biri seçilerek inşa edilecektir. Baca yüksekliği çatının en yüksek noktasından itibaren 50cm. olacaktır.

16.Müştemilatlar:

Müştemilat yapılmak istendiği takdirde hmax=2.40 m olacaktır. Taban alanı 16 m^2 yi geçmeyecek şekilde yapılacaktır. Müştemilat Emsale dâhil değildir. Bahçede yapılacak müştemilatlar esas yapıya 3 metre uzaklıkta olacaktır.

17.Sığınaklar:

Yeni yapılacak yapılarda 25.08.1998/19910 sayılı sığınak yönetmeliğine uyulacaktır.

18.Otoparklar:

Alanda yapılacak tüm otopark alanları için Otopark Yönetmeliğine uyulacaktır. Ana cadde kenarları otopark olarak kullanılamaz. Sadece gerektiğinde ticari faaliyetlere hizmet vermek için duraklama yapılabilir. Ahmet Kabaklı Bulvarının bir kısmında ve Albayrak sokak üzerinde tasarlanan noktalar dışında durma ve park yapılamaz.

19.Yapı Ruhsatı Müracaatı:

Yeni yapılacak yapılarda yapı ruhsatı 3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliğinin 57. maddesinde belirtilen hükümlere uyularak alınır. Kentsel sit alanı içerisinde yer alan tescilli yapılar ve buna komşu parsellerde ruhsata esas uygulama projeleri ve restorasyon çalışmalarına Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nca onaylandıktan sonra Elazığ Belediyesince ruhsat verilir.

20.Restorasyon Yapılacak Yapılar:

Harput kentsel ve arkeolojik sit, alanı içerisinde yer alan tescilli anıtsal ve sivil mimarlık eserlerinde K.T.V.K.Y.K.'nun tescilli yapılara ilişkin ilke kararında belirtilen "Rölöve-Restitüsyon Restorasyon

Projesi Hazırlama Esasları'na uyularak restorasyon yapılacaktır. Ancak, bu tür durumlarda Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan onay alınması zorunludur. Diyarbakır Koruma Bölge Kurulu'nun onayı olmaksızın hiçbir uygulama yapılamaz.

21.Ruhsat ve Eklerine Uymayan Yapı Bölümleri:

Plan onama sınırları içerisinde yer alan ruhsat ve eklerine uymayan yapılarda 3194 sayılı imar kanunun 32. maddesine göre işlem yapılacaktır.

22.Yapılara Kullanma İzni Verilmesi:

Tescilli yapı parselleri ile buna komşu veya karşısında yer alan parsellerde kısmi yapılaşma izni verilemez.

Tescilli yapılara komşu veya karşısında yer alan parsellerde, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunca onaylanan ve yapı ruhsatlarına uygun tamamlanmış yapılara, mimari proje müellifinin proje uygunluk raporu, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun uygun görüşü ve Kültür ve Turizm Bakanlığı uzmanlarının olumlu raporu sonrasında Elazığ Belediye'since yapı kullanma izni verilir.

Tescilli Geleneksel Harput Evlerinde, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunca onaylanan ve yapı ruhsatlarına uygun tamamlanmış yapılara, mimari proje müellifinin proje uygunluk raporu, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun uygun görüşü ve Kültür ve Turizm Bakanlığı uzmanlarının olumlu raporu sonrasında Elazığ Belediyesi'nce yapı kullanma izni verilir. Tescilli yapının projesi eklerine ve aslına uygun yapılmadıkça kısmen de olsa yapı kullanma izni verilemez.

23. Bu plan notlarında, Harput Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Müellifinin olumlu görüşü, Diyarbakır K.T.V.K.B.K.'nun oluru ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın onayı ile değişiklik yapılabilir.

24. Harput Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Müellifinin ve Planlama Ekibinin hakları, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında saklıdır.

25. Bu plan notları koşulları dışında kalan konularda Elazığ Belediyesi İmar Yönetmeliği hükümleri uygulanır. (Bu hüküm Elazığ Belediyesi'nin kendi imar yönetmeliği varsa geçerlidir. Eğer yok ise 3194 sayılı imar kanunu ile yönetmelikleri esas alınır. Tereddüde düşülen durumlarda Koruma Bölge Kurulundan görüş alınmadan uygulama yapılamaz.)

26. Bu plan notları Harput Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı ile bir bütündür ve Diyarbakır K.T.V.K.B.K.'nun oluru ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın onayı ile yürürlüğe girer.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Esra ÇETİNKAYA

Doğum Yeri ve Yılı : Torbalı, 1988

Medeni Hali : Bekâr

Yabancı Dili : İngilizce

E-posta : ecetinkaya@firat.edu.tr

Eğitim Durumu

Lise : Selçuk IMKB Anadolu Lisesi (Izmir), 2006

Lisans : SDÜ, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 2011

Mesleki Deneyim

Fırat Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi 2013-…….. (halen)